

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Forord

Som prosjektmedarbeider på teknisk universitet i Wien, arbeidet jeg med aktivering av tomme lokaler ved hjelp av midlertidige strategier. Jeg fikk da interessen for hva midlertidig urbanisme kan bidra med i byutviklingssammenheng. Ideen om å skrive masteroppgave om midlertidig urbanisme høsten 2012 startet et helt annet sted enn der jeg er i dag. Reisen har vært lang, krevende og til tider ensom, men også spennende og utfordrende. Jeg har innsett mine begrensninger, men også blitt oppmerksom på evner. Det er utrolig mange mennesker jeg må takke, som har viet sin oppmerksomhet til meg og oppgavens tema. Masteroppgaven ville ikke vært den samme uten dere.

Først vil jeg takke min nøyaktige og dyktige veileder Marius Grønning, som har veiledet meg til unorske tider på unorske steder. Han har vært en engasjerende samtalepartner.

Takk til alle informanter som har stilt opp og delt deres erfaringer og kunnskap.

Jeg vil takke tante Torunn, som lånte bort hytten sin på vakre Jomfruland en uke, inkludert seg selv. Takk!

Jeg vil takke mastergruppen: Sigrid, Hannah, Ingebjørg, Ida og Ragnhild. Takk for latterkuler og alvorlige diskusjoner. Et fantastisk avbrekk i en travel hverdag.

Jeg vil takke min far, som alltid lytter og stiller spørsmål til det jeg forteller.

Og tusen takk til min kjæreste Christian. Takk for at du holdt ut! Takk for alle middagene, samtalene, spaserturene, klemmene og støtten. Jeg lover at det er siste gang jeg skriver en masteroppgave!

Til slutt vil jeg takke min fremdeles ufødte sønn for samarbeidet på sene kvelder. Takk for at du har vært samarbeidsvillig, selv når jeg har sørget for en kropp med lite søvn og lite bevegelse. Nå kan du bare komme!

Oslo, mai 2013

Karoline Birkeli Jacobsen

Sammendrag

Det er gjort lite forskning på midlertidig urbanisme (MU), en praksis som kjennetegnes gjennom midlertidige aktiviteter og/eller prosjekter initiert av offentlige myndigheter, private eiere eller enkeltpersoner og grupper, som finner sted i tomme bygninger eller brakkområder. Imidlertid har de sosialvitenskaplige forskerne Jacqueline Groth og Eric Corjin fra Centre for Urban Research i Brussel, blant annet hevdet at når midlertidige brukere velger å interagere med lokalsamfunnet, kan dette resultere i sterkere sosiale og kulturelle identiteter. Dette kan styrke sosiale nettverk og fremme *empowerment* i lokalsamfunnet, dvs. evnen til selv å påvirke og utøve makt på sine omgivelser.

Det er et nasjonalt mål innen stedsutvikling å skape økt deltakelse og autonomi i lokalsamfunnet i Norge. Likevel viser forskning at deler av lokalsamfunnet i for liten grad blir styrket og involvert, og at det er mangel på en sosialt bærekraftig stedsutvikling i dagens praksis. Denne oppgaven tar utgangspunkt i en hypotese om at MU kan være en tilnærming til og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling i Norge. Oppgaven belyser først begrepet MU og ser nærmere på ulike diskurser knyttet til MU og en sosialt bærekraftig stedsutvikling. Neste del av oppgaven er en casestudie som analyserer to MU-initiativ i Oslo. Begge initiativene har funnet sted i sosialt svake områder, med intensjonen om å interagere med lokalsamfunnet. Teori om sosial kapital og empowerment er testet ut på casestudiet, og vurderer hvorvidt MU-initiativene kan bidra med å styrke sosiale nettverk og deltakelse i et lokalsamfunn.

Oppgavens resultater viser at MU styrker både sosial kapital og empowerment gjennom sin praksis i et lokalsamfunn. Det gjør de ved å styrke partnerskap og samarbeid på tvers av status og maktposisjoner, skape aktive uterom, økt deltakelse gjennom å teste ut ideer på et sted og slik være en katalysator for ny utvikling, og avdekke og aktivere lokale ressurser. Analysen viser også at MU er svært sårbart, og avhengig av ytre variabler for å kunne være et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling. MU er avhengig av samsvar mellom initiativtakernes og MU-brukernes intensjon og motivasjon. Et samarbeid mellom MU-initiativet, offentlige myndigheter og offentlige/private eiere er av betydning, for å unngå at økonomisk verdistigning skjer på bekostning av sosial verdiskaping. Skal MU bidra til en langsiktig sosialt bærekraftig stedsutvikling, bør MU få innflytelse på fremtidig utvikling av et sted, og ikke kun implementeres som en aktivitet mellom to permanente tiltak.

Abstract

There has been little research on temporary urbanism, which is a practice characterized by temporary activities and/or projects initiated by public government officials, private owners or individuals and groups, who find space in empty buildings or abandoned land. The social science researchers Jacqueline Groth and Eric Corjin from the Centre of Urban Research have claimed that when temporary users choose to interact with the local community, it can result in stronger social and cultural identities. This can further improve social networks and encourage empowerment in the local community, which means the ability to influence and exercise power upon its surroundings.

It is a national goal within community development (stedsutvikling) to enhance participation and autonomy within the local communities in Norway. However, recent research shows that parts of the local community is being inadequately strengthened and involved, and there is a lack of social sustainability in community development today. This thesis is based on the hypothesis that temporary urbanism can be an approach and a contribution to socially sustainable community development in Norway. The thesis first sheds light on the term temporary urbanism, and scrutinizes different discourses connected to temporary urbanism and socially sustainable community development. The next part of the thesis is a casestudy which analyzes two temporary initiatives in Oslo. Both of the initiatives analyzed found place in socially disadvantaged areas, and aimed to interact with the local community. The casestudy has been analyzed within the framework of social capital and empowerment theory, and evaluates whether temporary initiatives can contribute to strengthened social networks and community participation.

The results of the thesis illustrates that temporary urbanism strengthens both social capital and empowerment in a local community. This is achieved by strengthening partnerships and collaboration across social/socioeconomic status and power positions, creating active public spaces, enhancing participation by testing ideas, being a catalyst for new development, and by uncovering and activating/mobilizing local resources. The analysis also uncovers how temporary urbanism is vulnerable, and dependent upon external factors in order to be a contribution to more socially sustainable community development. Temporary urbanism is dependent on the motivation and intention of the initiators and participants. It is important that their motivation correlate. A collaboration between the temporary urbanism initiative, public government and private owners is furthermore crucial

to avoid that enhanced social value is sacrificed for the sake of economic gains. If temporary urbanism is to contribute to socially sustainable community development, it needs to be in a position to exercise influence on the future development of a place, and not only be implemented as an activity in between two permanent plans.

INNHALDSFORTEGNELSE

DEL I

Innledning og teoretisk ramme

1	Innledning	
1.1	Introduksjon.....	11
1.2	Valg av tema og problemstilling.....	12
	1.2.2 Delpromblemstillinger.....	12
2	Metodedrøfting	
2.1	Kvalitativ metode.....	14
2.2	Forskningsdesign.....	14
2.3	Casestudiet.....	15
2.4	Abduktiv strategi.....	16
2.5	Kvalitative Intervju.....	17
2.6	Kvalitet på forskningen.....	18
3	Teoretisk ramme	
3.1	Urbanisme.....	21
3.2	Midlertidig urbanisme.....	22
	3.2.1 Midlertidig bruk.....	22
	3.2.2 Begrepet internasjonalt.....	23
	3.2.3 Begrepets opprinnelse.....	23
	3.2.4 Tidligere forskning.....	24
	3.2.5 Steder og aktører.....	25
	3.2.6 Innadvendt eller utadvendt bruk.....	26
	3.2.7 Oppsummering.....	26
3.3	Stedsutvikling.....	27
	3.3.1 Medvirkning i stedsutvikling.....	27
	3.3.2 Sosiokulturelle stedsanalyser.....	28
	3.3.3 Stedsforståelse.....	28
	3.3.4 Oppsummering.....	30
3.4	Sosial bærekraft.....	31
	3.4.1 Sosial kapital.....	32
	3.4.2 Empowerment.....	34
	3.4.3 Sosialt bærekraftig stedsutvikling.....	36

DEL II

Midlertidig urbanisme som tilnærming til en sosialt bærekraftig stedsutvikling.

4	Bakgrunn for midlertidig urbanisme som praksis.....	38
4.1	Romlige strukturendringer.....	38
4.2	Styringsredskap og prosess.....	39
4.3	Tidstrend og tendens.....	41
4.4	Oppsummering.....	42
5	Midlertidig urbanisme som sosialt bærekraftig.....	43
5.1	Midlertidig urbanisme og medvirkning.....	43
5.1.1	Nye aktører i stedsutvikling.....	44
5.1.2	Makt gjennom midlertidig urbanisme.....	45
5.2	Midlertidig urbanisme og kunst/kultur.....	46
5.2.1	Midlertidig urbanisme som middel til økt kunst/kultur.....	46
5.2.2	Kunst/kultur som sosial verdiskaping.....	47
5.3	Midlertidig urbanisme og langsiktig stedsutvikling.....	49
5.3.1	Langsiktighet i stedsutvikling.....	49
5.3.2	Manglende implementering av langsiktige planer.....	49
5.3.3	Langsiktighet og midlertidig urbanisme.....	50
5.3.4	Stedsutvikling ved midlertidig urbanisme.....	52
6	Internasjonale eksempler på midlertidig urbanisme.....	53
6.1	Wien. «Einfach Mehrfach».....	53
6.2	Leipzig. «HausHalten e.V.».....	55
6.3	London. «Spitalfields market».....	57
6.4	Oppsummering.....	61

DEL III

Midlertidig urbanisme som bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling.

7	Tøyen. «Tøyenkontoret»	64
7.1	Initiativets premisser.....	64
7.1.1	Bakgrunn.....	64
7.1.2	Situasjonen i dag.....	65
7.1.3	Stedsutvikling.....	66
7.2	Initiativets tilnærming.....	67
7.2.1	«Tøyen hageklubb» 2012.....	68
7.3	Initiativets bidrag.....	70
7.3.1	Reaksjoner.....	70
7.3.2	Eierforum og DTZ.....	71
7.3.3	Ny prosjektidé.....	72
7.4	Initiativets utfordring.....	73
7.4.1	Finansielle tilskudd.....	73
7.4.2	Svikt i kommunikasjon.....	74
7.5	Oppsummering.....	75
8	Veitvet. «Kulturhagen»	76
8.1	Initiativets premisser.....	76
8.1.1	Bakgrunn.....	76
8.1.2	Situasjonen i dag.....	77
8.1.3	Stedsutvikling.....	77
8.2	Initiativets tilnærming.....	78
8.3	Initiativets bidrag.....	80
8.3.1	Reaksjoner.....	80
8.3.2	Stikk-innom-kontoret og sentereierne.....	81
8.3.3	«Bok på Veitvet».....	83
8.3.4	Beboerkafé og lokale organisasjoner.....	84
8.3.5	Et utvidet nettverk.....	84
8.4	Initiativets utfordring.....	85
8.4.1	Ulike interesser og engasjement.....	85
8.4.2	Interne omstendigheter.....	86
8.4.3	Ytre omstendigheter.....	87
8.4.4	Avmakt.....	88
8.5	Oppsummering.....	88

Del IV

Drøfting, konklusjon og avslutning

9	Drøfting av svakheter og styrker ved midlertidig urbanisme som bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling.....	91
9.1	Sosial kapital.....	91
9.1.1	Bonding.....	91
9.1.2	Bridging.....	94
9.1.3	Linking.....	97
9.1.4	Oppsummering.....	99
9.2	Empowerment.....	101
9.2.1	Avdekke lokale ressurser.....	101
9.2.2	Empowerment gjennom uttesting.....	103
9.2.3	Fra midlertidig til permanent.....	103
9.2.4	Offentlige og private aktører.....	105
9.2.4	Oppsummering.....	107
10	Konklusjon og avslutning.....	108
10.1	Midlertidig urbanisme som tilnærming.....	108
10.2	Midlertidig urbanisme som bidrag.....	109
10.3	Midlertidig urbanisme som tilnærming og bidrag.....	109
10.4	Avslutning.....	111
	Litteraturliste.....	112
	Figurer.....	116
	Vedlegg	

DEL I

Innledning og teoretisk rammeverk

1 Innledning

1.1 Introduksjon

I Norge kan stedsutvikling betraktes som en overordnet og tverrfaglig tilnærming til å skape og utvikle steder og lokalsamfunn. Det er et nasjonalt mål å skape større grad av deltakelse og autonomi for lokalsamfunnet i stedsutviklingsprosesser. Imidlertid kan det synes som at slike prosesser hovedsakelig er styrt og dominert av private og offentlige aktører i Norge. Forskning har påvist at deler av lokalsamfunnet i for liten grad blir involvert og at det er mangel på en sosialt bærekraftig stedsutvikling (SBSU) i dagens praksis (Husbanken 2007).

Midlertidig urbanisme (MU) er en praksis som kjennetegnes gjennom midlertidige aktiviteter og/eller prosjekteter initiert av offentlige myndigheter, private eiere eller enkeltpersoner og grupper, som finner sted i tomme bygninger eller brakkområder. Praksisen har fått økt utbredelse i europeiske og nordamerikanske byer, og det fins også konkrete eksempler på initiativ i Norge.

Det er gjort lite forskning på MU foreløpig, på hvor utbredt det er og hvilken effekt det har på utviklingen av steders lokalsamfunn. Men de sosialvitenskaplige forskerne Jacqueline Groth og Eric Corijn fra Centre for Urban Research – City, Culture and Society, Vrije Universiteit Brussel, hevder blant annet at når midlertidige brukere velger å interagere med lokalsamfunnet, kan dette resultere i utvikling av sterkere sosiale og kulturelle identiteter, styrke sosiale nettverk og fremme *empowerment* i lokalsamfunnet, dvs. evnen til selv å påvirke og utøve makt på sine omgivelser (Groth, Corjin 2005). Denne oppgaven vil undersøke hvorvidt MU kan være et bidrag til å styrke lokalsamfunnets rolle i en stedsutviklingsprosess. Jeg vil belyse MU som praksis og se nærmere på hvorvidt enkelte MU-initiativ i Norge kan anses å ha vært et konstruktivt bidrag til styrking av den sosiale verdiskapningen i lokalsamfunnet.

1.2 Valg av tema og problemstilling

Jeg har selv praksis fra arbeid med MU, både som medarbeider på et forskningsprosjekt ved det tekniske universitetet i Wien, og fra konkrete MU-aktiviteter i Wien og i Oslo. Erfaringen har gitt meg en viss tro på at MU har potensialet til å fremme ansvar for

nærmiljøet og medvirkning i et lokalsamfunn. Imidlertid har jeg observert at MU kan fungere svært ulikt og har blitt usikker på hva det er som gjør MU så sårbart. For å komme denne usikkerheten til livs, har jeg funnet det av interesse å studere nærmere hva teori og praksis kan fortelle om MU.

1.2.1 Hovedproblemstilling

Jeg har en hovedproblemstilling som er bærende for oppgaven som helhet:

Hvordan kan midlertidig urbanisme være en tilnærming og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling?

Problemstillingen tar opp to aspekter av MU, dens tilnærming og dens bidrag. Tilnærming henviser til praksiser knyttet til MU, mens bidrag henviser til eventuelle sosiale effekter MU har for et lokalsamfunn i en stedsutviklingsprosess. Det er en problemstilling som ser på praksis og effekt av praksis. For å besvare hovedproblemstillingen opererer jeg med fire delproblemstillinger som jeg besvarer løpende i oppgaven.

1.2.2 Delproblemstillinger

1) Hva er bakgrunnen for at midlertidig urbanisme er oppstått som praksis?

For å undersøke praksis for MU, er det nødvendig å finne ut hva som er de bakenforliggende årsakene for at MU har oppstått. Gjennom å se på fysiske, sosiale og kulturelle endringer i samfunnet vil jeg prøve å forstå bedre hvilken praksis MU er.

2) Hvilke diskurser er knyttet til midlertidig urbanisme som sosialt bærekraftig?

Opgavens problemstillingen ønsker å finne ut av MUs effekt på en sosialt bærekraftig stedsutvikling. For å undersøke dette, vil jeg først kartlegge hvilke diskurser ved MU som kan sees i sammenheng med en sosialt bærekraftig stedsutvikling. Diskursene vil legge et grunnlag for den senere drøftingen i oppgaven.

3) Hva kan midlertidig urbanisme tilføre en stedsutviklingsprosess i form av sosial kapital?

4) Hvordan muliggjør midlertidig urbanisme økt grad av empowerment?

En sosialt bærekraftig stedsutvikling sees i denne oppgaven i sammenheng med begrepene sosial kapital og empowerment. Derfor vil jeg undersøke og analysere to ulike MU-initiativ i Oslo, og vurdere initiativenes effekter opp mot teori om sosial kapital og empowerment.

2 Metodedrøfting

2.1 Kvalitativ metode

Å velge metode er ofte styrt ut i fra hvilken problemstilling man har. Det vil si hva man ønsker å finne ut av, vil styre hva slags metode man velger for sin undersøkelse.

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i en kvalitativ metode. Dette er bl.a. fordi jeg har en problemstilling som er av kvalitativ karakter. Jeg ønsker å undersøke hvordan MU kan bidra til å oppnå en mer sosialt bærekraftig stedsutvikling, i tillegg til hvordan MU kan være en tilnærming til en mer sosialt bærekraftig stedsutvikling. Det er en problemstilling som søker å forstå hva praksis er og hvordan en slik praksis kan bidra til en forbedring av noe. Problemstillingen kan ikke måles i tall, men må fortolkes. Et kvalitativt studie kjennetegnes gjennom mye informasjon om få enheter. Det er en metode som egner seg dersom man skal undersøke et fenomen man ikke kjenner så godt, men som man ønsker å forstå mer grundig og som det er gjort lite forskning på (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 31). Dette passer godt overens med min undersøkelse, da MU er et tema hvor det er gjort lite systematisk forskning.

Når man bruker kvalitativ metode, er man ikke bundet opp mot en analytisk hovedretning. Derimot finnes det svært mange måter å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse på, hvilket øker betydningen av transparens i oppgaven. Derfor er forskningsdesignet viktig.

2.2 Forskningsdesign

Når man skal gjennomføre en større og mer omfattende undersøkelse, er det mange overveielser og valg som må tas. Spesielt i en tidlig fase skal det tas stilling til hva, hvem og hvordan noe skal undersøkes. Innen forskning kalles dette et forskningsdesign (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 73). Forskningsdesignet er alt som er knyttet til selve undersøkelsen, fra start til slutt, og kan beskrives som selve strukturen på oppgaven. Denne skal være til hjelp for å bygge opp en logisk og strukturert gjennomgang av forskningsmaterialet. Formålet med denne undersøkelsen har vært å bedre forstå hva MU som tilnærming er, og hva denne praksis kan tilføre et lokalsamfunn i en stedsutviklingsprosess. Denne oppgavens forskningsdesign består av fire deler, hvorav

empirien er todelt. Det er fordi problemstillingen søker både en forståelse av hva som er praksis og en forståelse av hvilke effekter en slik praksis kan ha for et lokalsamfunn i en stedsutviklingsprosess.

Første del av oppgaven består av introduksjon, metode og en innføring i oppgavens teoretiske rammeverk. Midlertidig urbanisme, stedsutvikling og sosial bærekraft er tre hovedbegrep for denne oppgaven. Sosial bærekraft er operasjonalisert til empowerment og sosial kapital.

Andre del av oppgaven, og første del av oppgavens empiri belyser hvorfor MU er oppstått som praksis, og hvilke diskurser som er knyttet til praksis som et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling. Jeg har tatt i bruk ulike tyske dokumenterte erfaringer med MU og rapporter fra diskusjoner og konferanser som behandler temaet. I tillegg har jeg benyttet meg av norske hjemmesider og stortingsmeldinger om stedsutvikling og sosial bærekraft. Publikasjonene «The Temporary City» av den britiske arkitekturprofessoren Peter Bishop og den britiske forfatter/kunstner og miljøforskeren Lesley Williams, samt «The Power of Temporary Use» av den tyske interdisiplinære forskningsgruppen Urban Catalyst (UC), har lagt et viktig kunnskapsgrunnlag for første del av empirien i oppgaven. Tredje del av oppgaven, og andre delen av oppgavens empiri er et casestudie av to MU-initiativ i Oslo. Jeg undersøker hva slags praksiser initiativene har, og hva de har bidratt til når det gjelder å styrke lokalsamfunnet i stedsutviklingsprosessen. Denne delen er hovedsaklig basert på kvalitative intervju med ulike relevante informanter, og offentlige dokument, avisartikler og nettsider.

Siste og fjerde del av oppgaven analyserer og drøfter casene opp mot teori om sosial kapital og empowerment. Drøftingen skal si noe om hvorvidt MU kan vurderes som et reelt bidrag til lokalsamfunnet. Til slutt konkluderer jeg basert på funnene fra drøftingen, samt funnene fra første del av empirien opp mot den oppgavens totale teoretiske rammeverk.

2.3 Casestudiet

Andre del av denne oppgavens empiri er et casestudiet. «Casestudiet er studiet av et enkeltstående og konkret tilfelle, midt i en kompleks verden» (Ramian 2007, forord). I et casestudie vil det være et eller flere tilfeller som studeres inngående. Det som kjennetegner denne metoden er at forskeren henter inn mye informasjon om noen få

enheter eller caser over kortere eller lengre tid, gjennom detaljert og omfattende datainnsamling. Det benyttes flere ulike datakilder, men felles for dem er at kildene er tids- og stedsavhengig (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 86). Det er en måte å opparbeide seg systematisk og detaljert kunnskap om et fenomen eller en praksis, som skjer i den virkelige verden. Casestudiet er anvendt i denne oppgaven for å komme nærmere MU som praksis og dens effekter på den virkelige verden.

Grunnen til at Tøyenkontoret og Kulturhagen er valgt som case, er både fordi de passer tematisk, men også fordi det var praktisk. Disse to eksemplene på MU var to av få tilfeller i Oslo som hadde tatt i bruk MU den seneste tiden. Det var relevant med et case hvor lokalsamfunnet var i sentrum. Både Tøyenkontoret og Veitvetsenteret er to eksempler på steder med dårlig omdømme og lav sosial status. Det var meg bevisst at begge initiativene hadde hatt en intensjon om å interagere med lokalsamfunnet på stedet. Jeg visste også at både Tøyenkontoret og Kulturhagen hadde mottatt positive reaksjoner på sine aktiviteter. Dette skapte en nysgjerrighet for å finne ut hvorvidt de positive reaksjonene hadde en reell innvirkning på lokalsamfunnet. Det er også to initiativ med forskjellig utgangspunkt og prosess, hvilket gjør det mer spennende i en analyse. Jeg har selv vært medvirkende på noen av Tøyenkontorets aktiviteter, og hadde derfor litt bakgrunnsinformasjon og kontakter til involverte aktører.

Robert K. Yin, som har gitt ut flere publikasjoner om casestudiet, skiller mellom ulike typer casestudier: singlecasedesign, multicasedesign, holistisk casestudier og integrerte casestudier (Ramian 2007, s. 81). Denne oppgaven tar utgangspunkt i et multicasedesign, da det er to caser som undersøkes. Det er den samme hypotesen i begge casene; MU kan være en tilnærming til og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling i Norge. Jeg foretar et holistisk casestudie. Det vil si at jeg ser på en praksis og undersøker ulike deler av denne praksisen, men er interessert i å forstå praksisen som en helhet.

2.4 Abduktiv strategi

Hvorvidt empirien er styrende for teorien eller omvendt kan variere. Det er mulig å la empirien styre hvilken teori en bruker eller omvendt. I en induktiv strategi starter man undersøkelsen uten et teoretisk utgangspunkt, men begynner med å samle inn data. Her er hensikten å finne frem til generelle mønstre som kan gjøres til teori eller generelle begreper. Det er med andre ord å gå fra empiri til teori. En deduktiv tilnærming går derimot

fra teori til empiri. Her testes eksisterende teori gjennom empiriske undersøkelser (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 50). Den abduktive strategien forklares litt ulikt, men alltid som en kombinasjon mellom induksjon og deduksjon, der man forholder seg dialektisk til de to ytterpunktene. Når en abduktiv strategi brukes, søkes et samspill mellom de to ovennevnte tilnærmingene. Teori fungerer som utgangspunkt for forskningen, men analysen av mønstrene i de empiriske dataene gir grunnlag for eventuelle nye teoretiske perspektiver (Thagaard 2009, s. 197). Man starter altså med en teori eller hypotese som prøves ut i praksis, for deretter å se etter sammenhenger som kan verifisere eller forkaste teorien eller hypotesen.

Denne undersøkelsen tar i bruk en abduktiv tilnærming. Oppgavens hypotese om at MU som praksis kan være en tilnærming og et bidrag til en mer sosialt bærekraftig stedsutvikling er et utgangspunkt. Deretter holdes innsamlet data opp mot teori om MU, sosial kapital, empowerment og stedsutvikling, for å se etter sammenhenger som kan belyse hypotesen. Kanskje utvikles det ny teori på grunnlag av dette, kanskje modifieres teorien, eller den bekreftes.

2.5 Kvalitative intervju

Intervjuet er en viktig del av informasjonsgrunnlaget for casestudiet i undersøkelsen. Det kvalitative forskningsintervjuet kan betraktes som en samtale med en struktur og et formål (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 135). Likevel er intervjuene ofte mer en dialog enn rene spørsmål og svareanser. Man kan skille mellom strukturerte kvalitative intervjuer, ustrukturerte intervjuer og semistrukturerte intervjuer. De to sistnevnte er benyttet til denne oppgaven.

Et semistrukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, mens spørsmål, temaer og rekkefølge varierer. Som forsker forholder man seg fleksibelt til denne guiden. Et ustrukturert intervju har en mer uformell stil, og vil si at man har åpne spørsmål til gitte tema, hvor de spesifikke spørsmålene tilpasses den enkelte intervjusituasjonen (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 137). Fordelen med et ustrukturert intervju er at man lettere kan komme inn på tema, som forskeren på forhånd ikke har vurdert som relevant. For meg var dette viktig, da verken jeg eller tidligere forskning på området har oversikt over hvorvidt MU har effekt på et lokalsamfunn. Samtidig ønsket jeg å innta en åpen posisjon. Særlig i starten av intervjufasen hadde jeg

åpne samtaler for å orientere meg om hva som var viktige temaer for dem jeg snakket med. Etterhvert ble jeg mer målrettet, og strukturerte også intervjuene mine i større grad. Teorien i oppgaven og hypotesen har dannet grunnlag for utarbeidelsen av spørsmålene mine. Noen av intervjuene er utført som telefonintervju.

Informanter

Jeg har intervjuet alt fra eksperter innenfor sitt fagfelt, til lokale aktivister og politikere. De ulike informantene har reagert forskjellig på intervjusituasjonen. De fleste har vært interessert i oppgavens problemstilling, da den har berørt dem personlig eller faglig. Derfor har de fleste villet bidra med informasjon. Noen informanter har hatt dobbeltroller, samt forretningsinteresser i andre involverte personer i oppgaven. Dette har ført til at noen har vært mer tilbakeholdne med informasjon. Jeg kan ikke være helt sikker på om f.eks. informant fra DTZ (konsulentfirma for eiendomsrådgivning) har holdt noe informasjon tilbake av strategiske årsaker.

Generelt sett har det ikke vært enkelt å danne seg en oversikt over de to casene. De er begge hendelser som i liten eller ingen grad er blitt dokumentert. Som initiativ eksisterer de ikke lenger, eller kun delvis. Jeg har vært avhengig av muntlig informasjon for å finne ut hvordan forløpene har vært, hvilke aktører som har vært involvert og hvilke reaksjoner og eventuelle effekter deres praksis har hatt på lokalsamfunnet. Samtidig er tiden en knapp ressurs i en masteroppgave, noe som har spilt inn på antall informanter. Spesielt eierne på både Veitvetsenteret og Tøyensenteret har vært svært vanskelige å nå. Jeg fikk til slutt et intervju med en representant fra DTZ som ga meg mye nyttig informasjon, selv om dette skjedde på et relativt sent stadiet i prosessen. Dersom min tidsramme hadde vært større, ville jeg i mer utstrakt grad undersøkt lokale beboeres reaksjoner og holdninger til de midlertidige prosjektene. Dette har jeg dessverre ikke hatt ressurser til.

Utforming av spørreskjema

For å lage gode og relevante spørsmål til informantene var det viktig å operasjonalisere begrepene fra teorien. Spesielt begrep som sosial kapital, empowerment og stedsutvikling. For å forstå betydningen av sosiale nettverk i de midlertidige casestudiene stilte jeg spørsmål til hvilke samarbeidspartnere som var knyttet til de ulike aktivitetene gjennomført. Jeg spurte også om reaksjoner fra lokalsamfunnet og antall besøkende på deres aktiviteter. For å undersøke hvorvidt de midlertidige eksemplenes praksis hadde tilført noen grad av empowerment, stilte jeg spørsmål omkring informantenes oppfatning av

samarbeidet med ulike aktører, hva som hadde skjedd i etterkant av samarbeidet og i hvorvidt lokalsamfunnet deltok på aktivitetene initert av Tøyenkontoret og Kulturhagen.

2.6 Kvalitet på forskningen

Det er særlig to begreper som brukes som indikatorer på kvaliteten til et kvalitativt forskningsprosjekt. Det er oppgavens reliabilitet (pålitelighet) og validitet (gyldighet) (Tjora 2012, s. 202).

Pålitelighet (Reliabilitet)

Pålitelighet (reliabilitet) handler om intern logikk gjennom hele forskningsprosjektet. Dette knytter seg til nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010, s. 40). Et kvalitetsspørsmål en kan stille forskeren er hvorvidt resultatene i undersøkelsen ville blitt de samme var den gjort av en annen person med en annen bakgrunn. Forskerens subjektivitet vil alltid spille en rolle, men den skal ikke gå utover undersøkelsens pålitelighet.

I denne oppgaven har jeg som forsker hatt en nærhet til det temaet som undersøkes. Både gjennom praktisk erfaring med MU i et forskningsprosjekt i Wien, men også gjennom et samarbeid og personlig kjennskap til noen av personene i casestudiet. Denne nærheten kan betraktes som både en styrke og en svakhet. Min erfaring kan påvirke hvem jeg intervjuer og hva jeg tolker ut av empirien. Det kan også gi en forutinntatthet til ulike resultater. Samtidig kan tidligere erfaring og nærhet til tema være en fordel når det gjelder informasjonsinnhenting og kontaktnettverk, samt en forståelse en kun får gjennom nærhet til tema. Det finnes som sagt lite etablert forskning på dette området, og mye kunnskap er preget av erfaringsbasert viten. I tillegg har mine personlige kontakter gitt muligheter for mer kunnskap om hendelser som ikke er skriftlig dokumentert, gjennom uformelle samtaler og møter.

Jeg har måttet kjempe med forutinntatte meninger til MUs potensiale og relevans innenfor stedsutvikling. Gjennom å sørge for en tydelig struktur på oppgaven, redegjøre for teorien jeg bruker og perspektivet jeg tar, mener jeg at påliteligheten likevel er ivaretatt. Jeg har også vært bevisst på å teste ut mine egne meninger og fortolkninger på andre personer som har mindre kjennskap til MU.

Gyldighet (Validitet)

Gyldighet (validitet) knyttes til hvorvidt de svarene vi finner i en undersøkelse, faktisk er svar på de spørsmål man forsøkte å stille (Tjora 2012, s 206). Et viktig validitetsprinsipp er om det har vært mulig å skille mellom «ufortolkede data» og analysert informasjon, samt å vise at det finnes belegg for tolkningene i oppgaven. Dette gjøres gjennom klar og tydelig sitatbruk og referering til teoretiske kilder og dokumenter (Thagaard 2009, s. 201).

3 Teoretisk rammeverk

Kapittel tre gjennomgår oppgavens teoretiske rammeverk. For å kunne diskutere oppgavens problemstilling, er det nødvendig å utdype noen sentrale begreper. Jeg vil derfor gå nærmere inn på og definere midlertidig urbanisme, stedsutvikling og sosial bærekraft.

3.1 Urbanisme

Begrepet urbanisme peker tilbake på ordet «urb», som er latinsk og betyr by. Det er den materielle byen som menes, da urb skulle erstatte ordet «city» som stammer fra det latinske ordet «civitas» og peker på summen av menneskene i en bosetning. Det var den spanske byplanleggeren Ildefonso Cerdá som tok i bruk begrepet «urb» første gang, og som siden introduserte begrepet «urbanización» (Soria y Puig, Serratososa 1999, s. 83). Han mente ikke å kun uttrykke by som en materialitet, men også som en praksis og et system som bidrar til å skape den materielle byen.

My purpose was not to express this materiality, but rather the manner and system that these groups follow in forming, and how all the elements that constitute them are organized and then function. That is to say, that in addition to materiality, I needed to express the organism, the life, if I may call it such, which animates the material part...(Soria y Puig, Serratososa 1999 s. 85).

Begrepet uttrykker en handling som bidrar til å skape nye bosetninger, eller utvider dem som allerede eksisterer. Med begrepet «urbanización» introduserer Cerdá en ny disiplin innenfor byplanlegging, som han tok i bruk da han reformerte Madrids byplan.

Urbanismebegrepet i dag er omstridt. Studier av det urbane kan analyseres i spennet mellom det deskriptive med vekt på det funksjonelle og materielle aspektet, og det sosialkonstruktivistiske forståelsen som vektlegger betydningen av forestillinger om det urbane (Lysgård, Berg 2004, s. 19). Flertallet av dagens by- og regionsforskere tar utgangspunkt i at byer er å forstå som sosialt konstruerte. Den amerikanske sosiologen Louis Wirth (1938) fra Chicagoskolen i USA (Gregory, Johnston, Pratt, Watts og Whatmore 2009, s. 791) definerte begrepet ut ifra en sosial konstruktivistisk forståelse. Han mente at urbanisme peker på en måte å leve på, som finner sted i større byer. Det var en sammensetning av den fysiske byen i sammenheng med menneskers være og handlemåte som skapte byen. Den tyske sosiologen Georg Simmel argumenterte for at

byens sosio-romlige karakter skapte særegne bymessige, kulturelle strukturer og sosiale holdninger. Et lignende innhold har begrepet urbanisme innenfor bysosiologi, hvor det forbindes med bl.a. kulturelle forhold i byen, symboler og hverdagslivets mønstre. I det siste har begrepet også blitt brukt for å beskrive enten reelle utviklinger i utformingen av byer eller mer normative utsagn om hvordan byer burde bygges eller skapes. Et eksempel på dette er «*New Urbanism*», som viser til en dogme innenfor utvikling av byer med bestemte verdier og konkrete mål.

Forståelsen jeg bygger videre på i oppgaven er at urbanisme handler om å skape den materielle og den immaterielle byen. Urbanisering og urbanisme er to svært nærliggende begrep, som uttrykker en gjensidig prosess mellom menneskene og deres hverdagskultur og byens fysiske strukturer. Disse påvirker hverandre og skaper det urbane rommet som er konstant endring. Jeg forstår og bruker i denne oppgaven begrepet urbanisme på lik linje med begrepet byutvikling: Byutvikling kjennetegnes av at mange slags ulike prosesser skjer i ulik takt (Johansen 1984, s. 8), som skaper byens utvikling. Urbanisering og derigjennom en urbanisme peker både på en planlagt, såvel som en tilfeldig og sosialt konstruert utvikling.

3.2 Midlertidig urbanisme

MU er et begrep som stammer fra å ta i bruk bygninger/områder midlertidig. Det er en praksis som i de siste årene har skutt fart og økt i omfang i nordamerikanske og europeiske byer. Det er en kompleks, selvmotsigende og ikke lett definerbar praksis. Den er kompleks fordi den utfolder seg på svært mange ulike måter og steder, og er selvmotsigende fordi det er en praksis som er midlertidig, men kan blir permanent. Midlertidig bruk blir i denne oppgaven beskrevet som en urbanisme, da den som handling bidrar til å skape og forme byen, både som materialitet og immaterialitet.

3.2.1 Midlertidig bruk

For å forklare hva som menes med MU, vil jeg gå nærmere inn på dens praksis: midlertidig bruk. Midlertidig bruk av bygninger og brakkområder har blomstret de siste ti til femten årene i større byer som f.eks. Berlin og London. Midlertidig bruk handler om at enten myndigheter, private eiere eller enkeltpersoner og grupper tar initiativ til å midlertidig

ta i bruk tomme bygninger eller brakkemråder til ulike former for aktiviteter og/eller prosjekter.

Den midlertidige bruken av noe skjer innenfor en avgrenset tidsperiode med en begynnelse og en slutt. En bestemt bruk av en bygning eller et område er ikke midlertidig før den har bevist at den er det, gjennom å forsvinne igjen (Bishop, Williams 2012, s. 5). Det er med andre ord tidsperspektivet som definerer hvorvidt noe er midlertidig eller ikke.

3.2.2 Begrepet internasjonalt

På tysk brukes ordet «*zwischenutzung*» som oversatt til norsk er «mellombruk». Her peker ordet spesielt på bruken som finnes mellom to permanente tiltak.

«*Zwischenutzung*» er blitt et velkjent begrep for planleggere og aktører innen stedsutvikling i Tyskland, selv om praksisen er et relativt nytt fenomen (Overmeyer, Studio UC 2007, s. 101). Uformell urbanisme eller uformell bruk blir også brukt til å omtale MU. Da peker man i større grad på det institusjonelle aspektet ved bruken, fremfor tidsrommet. En midlertidig bruk av et område eller et bygg unngår ofte formelle regelverk, og opererer mer autonomt enn en permanent bruk. Dette har nettopp sammenheng med at aktiviteten er tidsbegrenset, og derfor ikke behøver den samme type kontroll eller godkjenning gjennom f.eks. en reguleringsplan. På engelsk bruker man både ordet «*interim use*», som henviser til tidsperspektivet, og «*informal urbanism*» som henviser til det institusjonelle aspektet.

I norsk sammenheng er ikke midlertidig bruk en anerkjent og utbredt praksis innen by- eller stedsutvikling, men den forekommer. Det er noen eksempler på midlertidig bruk i f.eks. Bjørvika i Oslo. Statsbygg har avholdt en konferanse med MU som tema i 2011, og Fremtidens byer utviklet en rapport i 2011 om strategisk bruk av MU i norske byer og tettsteder (Statsbygg 2011; Jørgensen 2011a). Midlertidig bruk er altså knyttet til en aktivitet som skjer utenfor formelle institusjoner og regler, innen et avgrenset tidsrom.

3.2.3 Begrepets opprinnelse

Selve terminologien rundt midlertidig bruk har sin opprinnelse fra den teoretiske modellen fra 1950-tallet til situasjonistene i Paris (SI). Man kan forstå logikken til midlertidig bruk utifra deres tilnærming til urbanisme. Den handlet i stor grad om å reagere på den homogene og disiplinerte effekten av modernistisk og funksjonalistisk byplanlegging. De

formulerte en ny tilnærming til det sosiale rommet. Deres forståelse av byrommet er basert på at bygninger og steder skal kunne fungere på flere plan overfor flere målgrupper, og utøve fleksibilitet og mobilitet overfor brukerne. Bl.a. ville de åpne opp metrostasjonen om natten eller at kirkegårder også skulle fungere som lekeplasser (Haydn, Temel 2006, s 47). Situasjonistene så på viktigheten av å spasere i byen og oppleve den i øyehøyde, og rettet et fokus på den hverdagslige bruken av byrommet. Dette synet er basert på at det er nødvendig å relatere de bygde omgivelsene til den sosiale konteksten, og å forstå rom som mer enn noe fysisk. Dette var et perspektiv den franske filosofen Henri Lefebvre systematiserte, hvor han bl.a. hevdet at det urbane rommet må sees som noe vi produserer og re-produserer, noe som er skapt gjennom sosial praksis (Haydn, Temel 2006, s 48). Den midlertidige bruken av et område eller en bygning blir dermed noe som er med å skape de sosiale rommene. Det er snakk om en orientering i situasjonen på stedet, og en strategi for en annen romlig bevissthet enn det «top-down-perspektivet» som dominerte blant 1950-tallets byplanleggere.

3.2.4 Tidligere forskning

Den teoretiske debatten i dag rundt midlertidig bruk er uferdig og beskjeden. Det viktigste og mest betydningsfulle innenfor sjangeren er skjedd i Berlin med det EU-finansierte forskningsprosjektet «Urban Catalyst - Strategies for temporary use». Dette ble utført av bl.a. den tyske landskapsarkitekten Klaus Overmeyer, og ble gjennomført fra 2001 til 2003. Det første verket UC ga ut var «Urban Pioneers» i 2003. Dette verket er en systematisk gjennomgang av midlertidige aktiviteter, aktører og prosjekter, som problematiserer den ulike virkeligheten mellom en planleggers visjoner og det som faktisk skjer i byen. Florian Haydn og Robert Temel fra Wien har med verket «Urban Spaces» også hatt betydning for feltet. Disse verkene er spesielt blitt plukket opp av byer som skrumper i USA, som f.eks. Detroit eller Cleveland (Bishop, Williams 2012, s. 4). I 2012 er det kommet ut flere verk, bl.a. «The Temporary City» av Peter Bishop og Lesley Williams og en siste publikasjon i 2013 fra Urban Catalyst Studio som heter «The Power of Temporary Use». Her gjennomgås det bl.a. konkrete strategier og tiltak som må gjennomføres for å tilrettelegge for mer aktiv bruk av MU. Det etterlyses mer systematisk forskning på feltet.

3.2.5 Steder og aktører

Man forbinder som sagt noen spesifikke aktører og steder med midlertidig bruk. Denne praksisen florerer både i «mellomrom-stedene», der det er fleksibilitet i det rigide eiendomsmarkedet, og i områder hvor flerbruk er mulig (Bishop, Williams 2012, s. 5).

Den midlertidige bruken kan finne sted i flere ulike romlige sammenhenger:

- mellomrom i den bygde byen som står tomme (kan være ganske små)
- tidligere industrielle områder - hvor bl.a. fabrikker fortsatt står
- tidligere boligområder, hvor fraflytting er skjedd
- tom infrastruktur: områder mellom jernbanelinjer og ikke lenger aktiviserte jernbanelinjer
- tomme og ikke renoverte butikklokaler, kontorer og leiligheter

(Oswald, Studio UC 2007; Bishop, Williams 2012)

Hvem som tar i bruk bygninger og brakkeområder midlertidig varierer. Mange av de aktivitetene som kan være viktig for en by, faller utenfor det som kan kalles lønnsomme aktiviteter. Noen av aktørene har ofte ikke råd til høye husleier og kan ikke konkurrere med andre mer pengesterke aktører om plass i det eiendomsmarkedet i sentrale områder (Haydn, Temel 2006, s 30). Disse aktørene er i mange tilfeller frivillige grupper og organisasjoner som ønsker å drive klubbaktiviteter for f.eks. ungdom og barn, og har behov for rom. Kunstnere er en annen gruppe som er relevant, som ofte søker fleksible og billige rom for å skape sin kunst eller bygge opp et kunstnerisk miljø. Gründere er en tredje gruppe som ønsker å komme mer frem i offentligheten og leter etter et billig lokale for å teste ut sin «start-up» virksomhet. Til slutt er dem som midlertidig tar i bruk brakkeområder og bygninger personer og grupper som ser etter en alternativ livsstil som f.eks. økologisk levemåte, eller ønsker å fremme et politisk eller personlig statement (Overmeyer, Studio UC 2007, s. 7). Disse aktørene har behov for midlertidige rom, med en bruk eller aktivitet som samfunnet vanligvis ikke tilrettelegger rom for. Aktørene viser seg å være fleksible når det gjelder å ta i bruk rom som står tomme og som ligger i skyggen av sosial og privat oppmerksomhet (Haydn, Temel 2006, s. 31). Midlertidige brukere omfatter også husokkupanter (Haydn, Temel 2006, s. 33).

3.2.6 Innadvendt eller utadvendt bruk

Aktivitetene og prosjektene kan være initiert fra lokale myndigheter, private eiere eller enkeltpersoner og grupper. Det er ikke all midlertidig bruk som verken har intensjon om, eller faktisk har virkning på omgivelsene. Man kan i denne sammenhengen skille mellom aktiviteter og prosjekter som er innadvendte og dem som er utadvendte. Noen midlertidige aktiviteter og prosjekter foretrekker sentralt beliggende lokaler som er lett tilgjengelig. De er gjerne mer opptatt av den indre stukturen av bygget og det miljøet som finnes der, fremfor det eksterne lokale nabolaget. Dette er ofte innadvendte aktiviteter eller prosjekter. Et eksempel på en slik bruk er kunstnerkollektivet i Oslo kalt Borgen. Dette var en midlertidig bruk av et tidligere industribygg, med høyt kunstnerisk ambisjonsnivå og et konstruktivt miljø internt. Borgen viste liten interesse for lokalsamfunnet, og kan sies å ha hatt liten innvirkning på de nære omgivelsene. En annen type midlertidig bruk vil velge et sted nettopp for å interagere med det lokale miljøet og styrke lokalsamfunnet eller omdømmet av stedet. Dette er typisk utadvendte aktiviteter eller prosjekter. Et eksempel på en slik bruk er Tøyenkontoret i Oslo som jeg skal komme tilbake til senere i oppgaven.

3.2.7 Oppsummering

Midlertidig bruk er en urbanisme i det den skaper sosiale rom gjennom sin bruk av bygninger og brakkområder. Det varierer hvem som tar initiativ til midlertidig bruk og hvem som faktisk utfører aktiviteten eller prosjektet. Det varierer hvor aktiviteten eller prosjektet utføres, hvor lenge det/den varer, motivasjonen bak og intensjonen med dem. MU er et mer overordnet begrep enn midlertidig bruk, og betraktes i denne oppgaven som en tilnærming innenfor urbanisme og byutvikling, knyttet til bestemte aktører og prosesser, som finner sted i bestemte fysiske strukturer. Midlertidig bruk beskriver praksisen slik den forekommer i dag og det som knyttes til den isolert sett, mens MU peker på praksisen knyttet til den materielle og immaterielle utviklingen av byer. Det vil si at MU er del av og skaper den urbane hverdagskulturen, og den bidrar til å skape noen fysiske rom og strukturer i større byer.

I løpet av oppgaven vil jeg bruke både MU og midlertidig bruk synonymt, da midlertidig bruk i denne oppgaven skal forstås innenfor rammen av byutvikling. Jeg vil beskrive den enkelte midlertidige bruken ved ord som *initiativ*, *prosjekt* eller *aktivitet*.

3.3 Stedsutvikling

Stedsutvikling er ikke et entydig definert begrep, og peker på en praksis som er svært ulik i forskjellige norske byer og tettsteder. Det er derfor også vanskelig å definere begrepet under en samlet forståelse. I norsk sammenheng har stedsutvikling dukket opp som en konsekvens av et endret politisk fokus. Dagens arbeid med stedsutvikling går tilbake til etableringen av distriktpolitiske virkemidler til stedsutviklingstiltak på slutten av 1970-årene og opprettelsen av Statens Nærmiljøutvalg (SNU) i 1981 (Miljøverndepartementet 2012b). Nærmiljøpolitikken la vekt på helhetstenkning, fellestiltak og oppgaveløsning i lokalsamfunnet. Viktige temaer var forbedring av de fysiske omgivelsene, kultur og fritidsaktiviteter, tjenesteyting og omsorg, samt næringsutvikling og sysselsetting. Med andre ord ble lokalsamfunnet en viktig enhet i det å tenke by- og stedsutvikling. I en stortingsmelding fra kommunal- og regionaldepartementet i 2008 beskriver de stedsutvikling slik:

«Stadutvikling handlar om prosessar og tiltak som med utgangspunkt i den fysiske staden skal auke opplevinga av attraktivitet. Det handlar om metodar for å utvikle lokalsamfunnet i samspelet mellom fysiske omgjevnader, møteplassar og sosialt miljø, kultur, samferdsel og næringsutvikling, gode bustader og betring av dei fysiske omgjevnadene.» (St.meld nr 25 (2008-2009) s. 34-36).

Det er en tverrfaglig tilnærming som består av prosesser og tiltak. Stedsutvikling har et overordnet mål om å styrke lokalsamfunnet og stedet fysisk, økonomisk, sosialt og kulturelt. Stedsutvikling tar likevel spesielt høyde for de sosiale prosessene.

«Gode stadutviklingsprosessar krev mobilisering, medverknad og dialog med både innbyggjarar, næringsliv og utbyggjarinteressar. Arbeidet med stadutvikling er derfor overlappande med samfunnsplanlegging og andre typar lokalsamfunnsarbeid som inneber breie samordningsprosessar og mobilisering av lokale ressursar» (St.meld nr 25 (2008-2009)s. 34-36).

3.3.1 Medvirkning i stedsutvikling

Stedsutvikling er knyttet til noen metoder, men disse er ikke nevnt i stortingsmeldingen annet enn som prosesser og tiltak. En metode og et virkemiddel som fremheves som viktig i stedsutvikling er medvirkning av lokalsamfunnet, samt en tverrfaglig tilnærming.

Medvirkning av sivilbefolkningen er siden 1970-tallet ansett som et viktig virkemiddel i stedsutvikling fra politikere og lokale myndigheter. På 1970-80 tallet i Norge utviklet arkitekter og Miljøverndepartementet ulike modeller for medvirkning gjennom planarbeid

(Miljøverndepartementet 2012c). Først på 1990-tallet økte antallet lover for å sikre medvirkning i planarbeid. I den reviderte plan- og bygningsloven fra 2008 ble medvirkning nok en gang forsterket, hvor det står: «Enhver som fremmer planforslag skal legge til rette for medvirkning..... Grupper og interesser som ikke er istand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte» (Plan- og bygningsloven § 5 - 1). På Stedsutvikling.no sine hjemmesider står følgende: «Stedsutvikling er nært knyttet til lokal kunnskap og evnen til å mobilisere innbyggere, næringsliv og organisasjoner til felles innsats»(Miljøverndepartementet 2012e). De vesentligste virkemidlene for stedsutvikling ligger med andre ord i lokalsamfunnet selv, i form av egeninnsats og egne investeringer (Nordisk ministerråd, Valhalla 2010). Det legges vekt på at sivilsamfunnet skal få innflytelse på de planer og endringer som skjer i deres nærmiljø. Det skal tas høyde for også dem som ikke så lett kommer til orde. Det handler om et ønske om å fremme økt autonomi og deltakelse i lokalsamfunnet.

3.3.2 Sosiokulturelle stedsanalyser

På begynnelsen av 1990-tallet ble betydningen av god stedsforming fremhevet gjennom blant annet Miljøverndepartementets veiledere og stedsanalyser, som støtte i fysisk planlegging og utvikling av stedene. Stedsanalyser har vært og er stadig et viktig verktøy for bl.a. kommuner for å kartlegge og systematisere kunnskap om stedets historie, situasjon og fremtidsmuligheter. Det finnes ulike former for stedsanalyser. Tradisjonelle eller fysiske analyser med basis i arkitektfagene, eller en sosiokulturell stedsanalyse som retter søkelyset mot at ulike aktører har forskjellige forhold til sine omgivelser, bruker områder forskjellig og har ulike interesser knyttet til hva slags stedsutvikling som bør prioriteres (Miljøverndepartementet 2012a). En sosiokulturell stedsanalyse tar med andre ord høyde for et mangfold av mennesker, interesser og behov. Den bringer nye dimensjoner inn i arbeidet med stedsutvikling, og setter lys på en annen tilnærming til å se og forstå et sted på (Ruud, Brattbakk, Røe og Vestby, s. 5).

3.3.3 Stedsforståelse

Tidligere ble sted oppfattet som noe utelukkende fysisk, en materialitet som kunne tas og føles på. I senere forskning med bl.a den kinesisk/amerikanske geografen Yi-Fu Tuan på 1970-tallet er sted blitt oppfattet og beskrevet som sosialt konstruert, og som noe som eksisterer på flere nivå enn det fysiske (Agnew, Livingstone og Rogers, 1996). Dette er i

dag en forankret forståelse av sted innenfor bl.a. samfunnsgeografi og sosiologi, som er beskrevet av flere geografer som f.eks. John Agnew, Tim Cresswell og David Harvey, og filosofen Henri Lefebvre. Den viktigste endringen innenfor forståelsen av sted er at det er tillagt mening av ulike aktører (Cresswell 2007, s. 6). David Harvey mener at begrepet «sted» må være et av de ordene i dag med flest betydningslag. «Det finnes mange slags ord som f.eks. miljø, lokalitet, lokalisering, nabolag, region, territoriet, som referer til den iboende kvaliteten til et sted» (Knox, Pinch 2010, s. 194). Disse ulike lagene som ligger i begrepet reflekterer hvordan et sted er sosialt konstruert, og blir gitt ulik mening fra ulike mennesker av ulik årsak.

Samfunnsgeografene Nina Gunnerud og Britt Dale peker på at det menneskelige, relasjonelle aspektet ved et sted er viktig i en forståelse av sted som sosialt konstruert. De er særlig opptatt av hvordan mennesker og steder påvirker hverandre gjensidig. Menneskers forskjeller og mangfold har stor innvirkning på steder og på utviklingsprosesser, samtidig som steders ulikheter og mangfold har stor innvirkning på menneskers sosiale relasjoner, sosial praksis og meningsdannelse (Berg, Dale 2004, s. 9). Forfatterne hevder videre at omstillingsprosesser i næringslivet eller politiske rammevilkår ikke alene påvirker et sted. Det er i like stor grad nye måter å leve på og mentale forståelser knyttet til stedet. Sted er av flere samfunnsgeografer delt opp i tre lag eller tre dimensjoner for å forenkle forståelsen av hva et sted er og hvordan det blir til. John Agnew, en politisk geograf fra 1987 (Cresswell 2007, s. 7) deler begrepet inn i tre aspekter: location, locale og sense of place. Jeg vil i neste avsnitt gå gjennom de tre aspektene.

«Location» peker på det fysiske aspektet av området. Det vil si at den ytre rammen av stedet som bl.a. topografi, næringsmuligheter og infrastruktur er i fokus. Det er med andre ord de kvantifiserbare egenskapene som vektlegges. Det andre aspektet av sted er «locale» og kan forstås som en arena for hverdagslig sosial interaksjon, hvor mennesker og steder kontinuerlig påvirker hverandre. Denne forståelsen av sted fokuserer på samspillet mellom handlingene eller de praksisene som utføres og de strukturene som er på stedet. Struktur peker her på kommunikative strukturer som f.eks. et arbeidssted og kjøpesenter. Stedene er i kontinuerlig endring, hvor aktivitetene og stedet er i et gjensidig påvirkningsforhold (Berg, Dale 2004, s. 44). Det tredje aspektet av begrepet sted er «sense of place» og er en forståelse som viser til den subjektive oppfattelsen og følelsen av et sted. I «sense of place» blir individers tilknytning til stedet vektlagt, og hvorvidt stedet

har en betydning for dem som bruker det. Det geografiske rommet blir ikke et sted, før noen har tillagt det mening og gjort det til et sted fysisk, sosialt og mentalt.

Å forstå sted gjennom en slik tredimensjonalitet, kan hjelpe til å forstå at sted blir til gjennom ulike fysiske, sosiale og mentale prosesser. Skal en utvikle og skape steder, bør en med andre ord ta høyde for de ulike prosessenes betydning for et steds tilblivelse.

3.3.4 Oppsummering

Stedsutvikling kan ikke betraktes som en spesifikk praksis, snarere som en overordnet nasjonal visjon og idé om hvordan man skal skape og utvikle et sted og et lokalsamfunn. Nettopp det komplekse lokalsamfunnet spiller en viktig rolle i stedsutviklingsprosesser, og krever en tverrfaglig og helhetlig tilnærming. Å forstå at et sted består av fysiske, sosiale og symbolske dimensjoner spiller en rolle innen stedsutvikling, og speiles gjennom bruken av en sosiokulturell stedsanalyse. Stedsutvikling utføres gjennom langsiktige prosesser og enkelte tiltak, og er i min optikk en utvikling innenfor byutvikling og urbanisme med et spesielt fokus på lokalsamfunnet. Å mobilisere lokale ressurser og skape medvirkning av sivilbefolkningen i en stedsutviklingsprosess ansees som svært viktig for å skape gode steder og lokalsamfunn. I en sosialt bærekraftig stedsutvikling er de to ovennevnte aspektene av betydning. Dette vil jeg gå nærmere inn på i neste avsnitt.

3.4 Sosial bærekraft

Begrepet «bærekraftig utvikling» knyttes hovedsaklig til FN-rapporten «Our Common Future» fra 1987, ofte referert til som Brundtland-rapporten (Ruud 2007, s. 11). En bærekraftig utvikling, vil si en samfunnsutvikling som imøtekommer dagens behov uten å forværre mulighetene for den kommende generasjon. Det er en utvikling som tar høyde for langsiktighet. Det understrekes at skal en utvikling være bærekraftig, må den inneholde tre dimensjoner: økologi, økonomi og samfunn.

Figur 1: Figuren viser bærekraftig utvikling

Det er først når disse tre dimensjonene forenes at man kan snakke om en bærekraftig utvikling. Likevel er det miljøaspektet som oftest er det mest fremtredende i norsk bærekraftforståelse (Ruud 2007, s. 17).

Denne oppgaven fokuserer jeg på den sosiale dimensjonen av begrepet. Det er ikke utarbeidet eller gjengitt en klar definisjon på hva sosial bærekraft er, tilsvarende som for bærekraftig utvikling (Ruud 2007, s. 18). Resultatet er at det ikke er enighet om hvilke kriterier og perspektiver som bør inkluderes i definisjonen. Flere har hevdet at det mangler et klart teoretisk begrep om sosial bærekraft, og at dette resulterer i internasjonale begreper som ikke er fundert i teori, men heller i praktisk forståelse av muligheter og samtidige politiske agendaer (Ruud 2007, s. 17). Definisjonen på sosial bærekraft i en forskningsrapport fra NIBR (2010) påpeker bl.a. viktigheten av samfunnsnettverk,

menneskelige behov og normative rettigheter som rettferdighet, verdighet og deltakelse (Ruud 2007, s.17). I to sentrale stortingsmeldinger knyttet til byutvikling fra 2003 og 2007: Storbymeldingen og Hovedstadsmeldingen (St.meld. nr 31 (2002-2003); St.meld. nr 31 (2006-2007)) er ikke sosial bærekraft nevnt som et eget punkt, men følgende satsningsområder er lagt vekt på under overskriften «sosiale forhold»: integrering/inkludering, områdeutvikling, utjevne sosiale forskjeller og øke deltakelse for etniske minoriteter. Her blir bl.a. inkludering og deltakelse sett på som et sosialt styrkende tiltak. Deltakelse handler om autonomi for enkelt mennesket, mens inkludering handler om respekt og likeverd.

Etter min optikk handler nøkkelfaktorene i sosial bærekraft om samfunnsforhold som er bærende for at samfunnet på lang sikt skal sikre kvaliteter som sosial rettferdighet, likeverd og deltakelse i samfunnet. Sosial bærekraft i forbindelse med stedsutvikling er derfor i stor grad knyttet til to teoretiske begreper, nemlig sosial kapital og empowerment. Jeg vil gå nærmere inn på disse to begrepene i de to neste avsnittene.

3.4.1 Sosial kapital

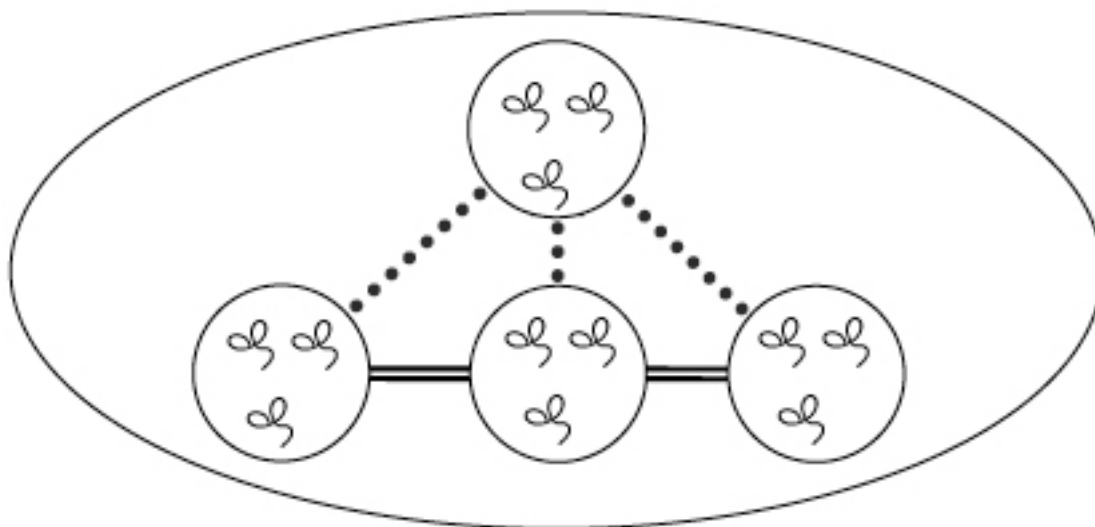
Det er spesielt to aspekter som knyttes til sosial kapital, og det er nettverk og tillit (Ødegård 2010, s. 33). Disse sees på som ressurser for et lokalsamfunn. Et lokalsamfunn og enkeltpersoner som deltar i ulike sosiale nettverk og har tilgang til uformelle sosiale møteplasser i sitt nabolag, stoler mer på dem rundt seg og opplever en gjensidig tillit fremfor et lokalsamfunn som ikke har tilgang til disse ressursene (Ødegård 2010, s. 33). Et nettverk kan både være oppbyggende for et lokalsamfunn, og det kan være negativt. Det er avhengig av hvilke verdier et nettverk bygger på. Er det tuftet på hat og rivalisering, kan nettverk i et lokalsamfunn ha en destruktiv innvirkning på stedet.

Sosial kapital ble anvendt av den franske sosiologen Pierre Bourdieu gjennom hans typologisering av det franske klassesamfunnet på 1980-tallet. Teoriene hans ble etterhvert utviklet videre av den amerikanske sosiologen James Coleman. Sosial kapital er imidlertid best kjent gjennom arbeidet til den amerikanske politologen Robert D. Putnam. Bourdieu/Coleman og Putnam representerer ulike tilnærminger til å forstå sosial kapital. Mens Bourdieu/Coleman legger vekt på personers tilgang til ressurser og makt i samfunnet og har et individperspektiv, har Putnam fokus på sosiale nettverk og samfunnet. Nettverk med delte normer og verdier er sentralt i forståelsen av sosial kapital (Ruud 2007, s. 13).

Nettverk omfatter både formelle og uformelle nettverk, og defineres som personlige relasjoner som dannes når mennesker samhandler med hverandre i familien, på arbeidsplassen, i nabolaget eller i foreninger, og skapes både på formelle og uformelle møteplasser. Ulike typer sosial kapital kan beskrives med Putnams beskrivelse av ulike typer nettverk gjennom tre begrep:

- **Bonding:** Er en sammenbindende sosial kapital. Den beskriver nære forbindelser eller bånd mellom f.eks. familie eller nære venner. Den bidrar til å forsterke bånd mellom homogene grupper, og kan skape tettere samhold.
- **Bridging:** Er en overskridende sosial kapital. Den beskriver bånd som knyttes på tvers av sosiale skillelinjer, mellom kolleger, forretningsforbindelser osv. Den skaper en følelse av identitet og gjensidighet på tvers av forskjeller.
- **Linking:** Er en sammenkoblende sosial kapital, som fremmer vertikale relasjoner mellom ulike samfunnsfærere. Den kan bidra til at individer og nettverk kan få tilgang til ulike ressurser med makt.

(Ruud 2007, s. 13/14; Ødegård 2010, s. 35)

Figur 2: Viser sammenhengen mellom bonding, bridging og linking

Bonding: blomstene inni sirklene

Bridging: dobbeltstrekene

Linking: striplet linje

Putnam påpeker at nettverk bør virke både sammenbindende og overskridende om de skal kunne skape sosial kapital. Måter dette skjer på er bl.a. ved at mennesker møter hverandre ansikt til ansikt, og får tillit til hverandre. Det er med andre ord viktig med uformelle møteplasser og arenaer hvor en møter mennesker som er ulike en selv (Ødegård 2010, s. 34). Et annet kjennetegn av et lokalsamfunn med høy sosial kapital er høy frivillig deltakelse, medlemskap i frivillige organisasjoner, kontakten mellom beboere og politikere. Den sammenkoblede sosiale kapitalen vil bidra til å øke mulighetene for både sosiale nettverk og enkeltindivider. En god balanse mellom disse tre forskjellige relasjonelle båndene i et lokalsamfunn vil være ønskelig å oppnå for å optimalisere sosial kapital i et lokalsamfunn.

Å måle sosial kapital på i et lokalsamfunn kan være omfattende. Det er blitt utviklet ulike indikatorer som kan si noe om hvilken grad av sosial kapital det finnes på et sted: sosial deltakelse, kommunal/demokratisk deltakelse, sosiale nettverk og sosial støtte, gjensidighet og tillitt, betraktninger om lokalmiljøet (Ruud 2007, s. 36). Jeg vil spesielt ta utgangspunkt i de sosiale nettverkene i drøftningsdelen, men ta høyde for de ulike indikatorene. Det neste begrepet knyttet til sosial bærekraft i sammenheng med stedsutvikling er empowerment.

3.4.2 Empowerment

Empowerment er et begrep som kan forklares ved en persons eller en gruppes muligheter eller ressurser til å handle og delta, og en følelse av at en har rett til og muligheten til å gjøre det.

Det finnes flere ord på norsk som brukes istedet for empowerment: myndiggjøring, bemyndigelse, selvbestemmelse, egenstyrkingsprosess og sjølstyrking (Askheim, Starrin 2007, s. 40). I vestlig kultur stammer ordet fra det latinske «potére» og det mellom-engelske ordet «poér» og «power» som betyr «evnen til å gjøre» (1294). Verbet «å myndiggjøre» eller på engelsk «to empower» (1664) ble brukt for å autorisere, muliggjøre, eller å gjøre en eller noen mektig. Mens ordet i 1849 og 1882 ble brukt til både handlingen å myndiggjøre noen, såvel som tilstanden å være myndiggjort (Renblad 2003, s. 40).

Begrepet ble kjent i utstrakt grad i 1970-årene ved at det ble brukt i USA av borgerrettighetsbevegelsen. Andre var også med å formet begrepet som kvinnefrigjøringsbevegelsen, selvhjelpsgrupper, homoaktivister og frigjøringsbevegelser i

den tredje verden (Drange 2012, s.16). De ulike beskrivelsene av ordet viser til at begrepet empowerment har blitt brukt gjennom i historien både i religiøs og politisk sammenheng, men alltid med det formålet å gi myndighet og makt, eller å myndiggjøre noen til å handle eller delta.

Empowerment dreier seg overordnet sett om makt, og mest av alt om fravær av makt. Makt innebærer evnen til å få og realisere det en trenger, samt evnen til å påvirke og yte innflytelse på andre. Makt betyr å ha kontroll til å innfri ens behov, og til å kunne innøve innflytelse på andres tanker, følelser og overbevisning. Ifølge den franske filosofen og idéhistorikeren Michel Foucault (1982) betyr makt evnen til å kontrollere eller dominere andre, deres aktivitet eller deres oppførselssystem (Renblad 2003, s. 51). Formålet med empowerment i f.eks. et lokalsamfunn er på mange måter å fremme deltakelse: hvor prosessen er læring og målet er autonomi. Det handler om overføring av makt, og krever at maktkonstellasjoner kan skifte og utvides (Drange 2012, s. 35; Nelson 2010, s. 62). I utvikling av lokalsamfunn er empowerment noe som gir eller skaper større ansvar til de lokale aktører. Personer eller grupper som er i en avmaktssituasjon, skal opparbeide seg styrke og kraft til å komme ut av avmakten. Gjennom denne kraftmobiliseringen skal de bli i stand til å motarbeide krefter som holder dem nede og få mer makt, kontroll og styring over eget liv (Askheim, Starrin 2007, s. 21).

Det er ulike måter å vurdere hvorvidt et lokalsamfunn har tilgang til og anvender makt i sitt nærmiljø. Parallelt med borgerrettighetsbevegelsene på 1960- og 1970-tallet i USA som bl.a. handlet om sivile rettigheter, ble empowermentbegrepet teoretisert i en rekke vitenskapelige artikler. Eksempler på anvendelse av disse teoriene er bl.a. i lokalsamfunns organisasjonsteori, deltakelsesforskning, borgerdeltakelse, offentlig politikk og sosialt arbeid. I følge den norske professoren i sosialt arbeid ved Diakomhjemmet Høgskole i Oslo, Tor Slettebø, har følgende aspekt betydning for hvorvidt et lokalsamfunn har tilgang til makt:

- *Likeverd:* den profesjonelle og brukeren har samme verdi, og den profesjonelle er klar over hvilke begrensinger som finnes i profesjonell kunnskap. Brukerens erfaringer og kunnskap om eget liv skal ha verdi
- *Partnerskap og samarbeid:* likeverdige relasjoner, tillit
- *Brukermedvirkning:* innflytelse på beslutninger i nærmiljøet

- *Mobilisering av ressurser*: tilrettelegging for å få tilgang til ressurser, medbestemmelser

(Sitert av Drange 2012, s. 33)

Ordene medvirkning og deltakelse går igjen i teorien om både sosial bærekraft, sosial kapital og empowerment. I denne oppgaven bruker jeg medvirkning og deltakelse som synonymmer. I sammenheng med stedsutvikling handler empowerment i stor grad om nettopp medvirkning. Den amerikanske sosialarbeideren Sherry Arnstein har utviklet en teori om en medvirkningsstige fra 1969, hvor hun beskriver hvordan grader av deltakelse kan deles inn i åtte faser. De ulike fasene sier noe om i hvilken grad medvirkning faktisk fører til at undertrykte kommer i en maktsituasjon. Å høre og bli hørt gjennom f.eks. møter er en form for deltakelse som ikke sikrer befolkningen makt over beslutningene, heller ikke muligheten til å komme med innspill i en prosess regnes som reell innflytelse. En reell innflytelse finner først sted i de tre øverste stegene i stigen som handler om partnerskap, delegert makt og kontroll til sivilbefolkningen (Arnstein 1969, s. 243).

Bruk av empowerment i forbindelse med stedsutvikling handler om i hvilken grad et lokalsamfunn og enkeltindivider får tilgang til og tar i bruk makt og innflytelse på beslutningsprosesser og utformingen tilknyttet sitt nærmiljø. Medvirkning er en måte å forstå og anvende begrepet empowerment på, men også ord som likeverd, partnerskap og mobilisering av ressurser indikerer en grad av empowerment i et lokalsamfunn. I denne oppgaven anvendes hovedsaklig det engelske begrepet empowerment.

3.4.3 Sosialt bærekraftig stedsutvikling

Stedsutvikling betegnes som en overordnet, tverrfaglig tilnærming til å utvikle et sted og dets lokalsamfunn gjennom langsiktige prosesser og enkelte tiltak. Sosial bærekraft i sammenheng med stedsutvikling handler om å styrke sosiale nettverk og tillit i et lokalsamfunn, samt å styrke et lokalsamfunns og enkeltpersoners tilgang til makt og deltakelse i beslutningsprosesser knyttet til nærmiljøet. En sosialt bærekraftig stedsutvikling er dermed en utvikling av et sted som spesielt tar høyde for å skape en langsiktig utvikling av et steds lokalsamfunnet, og å styrke aspekter som sosiale nettverk, likeverd, tillit og deltakelse.

DEL II

Midlertidig urbanisme som tilnærming til en sosialt bærekraftig stedsutvikling

4 Bakgrunn for midlertidig urbanisme som praksis

Kapittel fire vil besvare delproblemstilling en:

Hva er bakgrunnen for at midlertidig urbanisme er oppstått som praksis?

Det er flere grunner til at MU er oppstått som praksis og har fått økende interesse de siste ti til femten årene. Interesse både fra bypolitisk hold, såvel som fra arkitekter, beboere og såkalte «urbane pionerer»¹. Den økende interessen og fremveksten av praksisen er en blanding av strukturendring av romlige forhold i byen, endring av styringsredskaper og prosesser knyttet til by- og stedsutvikling og en endring av trender i samfunnet. I det neste kapittelet går jeg nærmere inn på disse tre endringene.

4.1 Romlige strukturendringer

MU oppstår i mellomrommene i byer og steder. Den romlige ikke-funksjonen legger tilrette for at ny funksjon kan finne sted. At rom og steder i flere byer i Europa og Nord-Amerika nå står tomme har ulik årsaker. Siden 1960-tallet har store områder i Europa og Nord-Amerika vært utsatt for industrielle restruktureringer (Bishop, Williams 2012, s. 23). Kollapsen av den sovjetiske union i 1990 hadde lignende og kanskje enda mer dramatisk innvirkning på Øst-Europa. Tapet av tradisjonelle industrier som gruver, tekstil og fabrikker har skapt tomme områder i noen urbane områder. De fleste tradisjonelle havner i store og mellomstore byer har områder med ubrukt landområder, ofte tett på bykjernen. De økonomiske restruktureringene i sammenheng med en urbaniseringstrend hvor små byer opplever massiv fraflytning har innvirkning på byen på ulik måte, hvorav skrumping er en måte. Byer som Buffalo, Detroit, Cleveland og Pittsburgh i USA har hult ut den indre kjernen av byen sin, som står helt tom. Dette har igjen innvirkning på den totale økonomien og tilstanden til byen. Noen mener skrumpingsprosesser er og vil være en del av urban utvikling fremover (Bishop, Williams 2012, s. 24). Det er med andre ord snakk om et skifte fra en industriell til en postindustriell økonomi og produksjon i europeiske og nordamerikanske byer som skaper ubrukte landområder og bygninger (Statsbygg 2011, s. 9).

¹ Ordet «Urbane pionerer» er et ord som stammer fra forskningsgruppen Urban Catalyst (UC), som blir brukt for å beskrive aktørene som utfører midlertidig urbanisme.

Endring i handelsmønster

En annen innvirkning på byens form og struktur er detaljhandelens stagnasjon. Kjøpesentre som ofte blir plassert på utsiden av bykjernen suger til seg kjøpekraft og mennesker, hvor detaljhandelslokalene i indre by blir stående tomme. En studie gjort i England viser at i 700 byer i Storbritania er 13 prosent av detaljhandelslokalene tomme i slutten av 2010 (Bishop, Williams 2012, s.71). Her mener flere eiendomsforskere at mange av de tomme enhetene aldri mer vil huse en tradisjonell butikk. I Norge er diskusjonen rundt kjøpesentre aktualisert gjennom et prosjekt hos Norsk Form (Brochmann 2013, s.18), hvor det viser seg at Norge er det landet i Europa med størst tetthet av kjøpesentre per beboer. Det er ingen tall som sier noe om antall tomme lokaler i bysentre i norske byer, men en kan gå utifra at tomme lokaler er en konsekvens i flere mellomstore og små byer i Norge. Det er nettopp i slike neglisjerte områder, som ikke blir ivaretatt av staten, kapitalen og av bevisst planlegging, som blir tatt i bruk til MU. Det er først og fremst her, mellom og over de kontrollerte områdene, at midlertidig, uformell og innovativ praksis kan få og tar seg spillerom (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 11).

Årsaken til at brakkområder og tomme bygninger har oppstått har å gjøre med en endring av demografiske mønstre, handelsvaner og et skift fra industriell til postindustriell økonomi. Det er andre grunner til at disse stedene og områdene blir stående uten funksjon eller utvikling over lengre tid. Ofte er det ikke behov for ny bruk på et brakkstående sted, slik at utviklere venter på at markedsforholdene skal endre seg, eller store områder trenger lang tid på å utvikles. Historiske verningsmyndigheter kan ha innvirkning på stagnasjonen eller det kan være et komplekst eierforhold som holder en utvikling tilbake. Når byer skrumper og produksjonsforholdene og handelsstrukturen endres, krever det en adekvat tilpasset tilnærming fra planlegging- og stedsutviklingsinstrumentene.

4.2 Styringsredskap og prosess

Et annet viktig endringsforhold som bakteppe for fremveksten av MU er endringen av styringsredskapene og prosesser knyttet til by- og stedsutvikling.

Visjon fremfor virkelighet

Forskningsgruppen Urban Catalyst (UC) har diskutert paradokset mellom planleggerens visjoner for en by og byens faktiske situasjon. De mener det er to perspektiver som ikke passer sammen. Et eksempel som blir trukket frem er «Planwerk Innenstadt» (Oswalt,

Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 7). Det er en omfattende plan for indre by av Berlin. Til tross for intensiv mobilisering av både private og offentlige krefter, så vel som omfattende medvirkningsprosesser ble kun deler av planen satt ut i live. Flere eksempler hentes frem hvor aktører innen planlegging ofte tenker langsiktige løsninger som 10 til 15 år frem i tid, men med visjoner som ikke har rot i dagens situasjon. Når prioriteringene i stor grad handler om de langsiktige planene for et sted, kan det gå på bekostning av umiddelbare tiltak for situasjonen i dag. Dette kan skape en situasjon hvor romlige problemer står uløst i lang tid, mens ulike aktører venter på at noe skal skje. Dermed vil situasjonen med tomme bygninger og øde brakkeområder strekkes ut i tid, uten at initiativ blir iverksatt fra verken lokale myndigheter eller privat næringsliv sin side. Det kan f.eks. oppstå en tidslomme mellom planlegging og omsetting av plan, hvor en lokal eiendomsutvikler gjennomgår en svakere økonomisk fase eller historiske bygg blir vernet (Overmeyer, Studio UC 2007, s. 103). Planleggingsinstrumentene som blir brukt, egner seg muligens ikke like godt til skrumpende og stagnerende betingelser som til vekstsituasjoner.

Planleggingsinstrumenter betyr i denne sammenhengen verktøy som reguleringsplaner, masterplaner og områdeplaner som kjennetegnes ved at de bl.a. er lite fleksible instrumenter for å endre allerede regulerte områder (Blumner 2006, s 3).

Privatstyrt utvikling

I byer i Europa og Nord-Amerika ser man manglende implementeringsmakt fra offentlige myndigheters side. I mange styresett i Europa og Nord-Amerika som driver med revitalisering og utvikling av allerede eksisterende områder, mangler det ressurser, makt og kontroll til å implementere formelle masterplaner. Endrede planleggingskulturer, også kalt «island urbanism» eller «corporate city»(fotnote) handler i stor grad om å stimulere til private investeringer. En slik politikk har et overordnet mål om å dekke det finansielle behovet på et sted (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 11). Den økende tendensen til offentlig-privat samarbeid, og derav en privatstyrt utvikling fører til en forskyvning av ansvarsforholdet hvor det i stadig større grad faller et ansvar på de privates skuldre fremfor på de offentliges (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 11). Dersom det private ikke ser investeringsbehov i et område, blir dette liggende brakk. Et område kan forfalle, mens eiendomsinvestorer venter på det riktige tidspunktet for å investere i bygget eller området. En slik tidslomme vil også bidra til å forlenge perioden hvor et område står tomt, som igjen kan bidra til å tiltrekke seg midlertidige brukere av området. Det at slike øde og forlatte områder nettopp ikke har investeringsinteresse og derfor blir frigjort til

midlertidig brukere for svært lite penger, er en viktig faktor for at midlertidige aktiviteter kan eksistere.

Strategisk fokus på kultur i stedsmarkedsføring og stedsutvikling

Flere byer har fått øynene opp for den kreative klassens potensielle innvirkning på byens tiltrekningskraft fra bl.a. investorer, arbeidstakere, turister og studenter. Dette er en overbevisning som i stor grad er blitt innført i byutviklingen av den amerikanske urbanisten Richard Florida med sin utgivelse av «The Rise of the creative class». Samtidig har flere myndigheter i europeiske og nord-amerikanske byer interessert seg for MU og gjort det til del av en offentlig planleggingsjargon (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 14). En mulig årsak til at MU får grobunn i noen byer akkurat nå, kan ha sammenheng med byadministrasjonens forståelse for at miljøer innenfor MU har en tendens til å tiltrekke seg kreative miljøer som kunstnere, gründere og kulturprodusenter. Kunstnere og kreative miljøer kan ikke bare skape et bedre omdømme for en by, men også for et nabolag. Dette har ført til at enkelte investorer også har fått øynene opp for midlertidige brukeres potensialet for verdistigning og omdømmeendring av et område, hvilket gir nye og økte muligheter for brukere å få tilgang til tomme bygg og landområder.

4.3 En tidstrend og tendens

Et tredje aspekt som har bidratt til en økt forekomst av MU er endring av trender og tendenser. I publikasjonen «The temporary city» trekkes den polske sosiologen Zygmunt Bauman frem som en relevant tenker omkring vår tids trender. Zygmunt Bauman hevder at vi i de siste 40-50 årene har beveget oss fra en fase med solid modernitet til en flytende modernitet (Bishop, Williams 2012, s. 21). Den solide moderniteten var basert på troen om at det var mulig å lage en fullt ut rasjonell og perfekt verden gjennom kontrollerte prosesser, hvor endring ble sett på som midlertidig. Solid modernitet kjennetegnes gjennom å fjerne ukjente og usikre elementer gjennom kontroll over naturen, og gjennom å skape et hierarkisk byåkrati, regler og reguleringer. Den flytende moderniteten derimot, er en tid hvor ting ikke kan holde sin fasong særlig lenge. Det vil si vi tror ikke lenger på at noe perfekt kan oppnås, og i hvert fall ikke holdes på. Endring er kommet for å bli, som en permanent betingelse for det menneskelige liv, hvilket bringer usikkerhet og ambivalens inn i samfunnet vårt (Bishop, Williams 2012, s. 21).

Med dette bakgrunnsbildet av vår tids trend, kan MU som praksis sees på som en naturlig reaksjon på vår tid. Mennesker organiserer seg gjennom korttidsprosjekter, som en form

for nomadisme. Flytende modernisme kjennetegnes gjennom usikkerhet, risiko og skiftende trygghet og tillit. Dette krever mennesker og prosesser som er fleksible og tilpasningsdyktige. I en slik verden kan man forvente at midlertidig bruk av bygninger og områder kan få fotfeste (Bishop, Williams 2012, s. 23).

Endring av arbeidsforhold

Det er i samsvar med denne utviklingen også skjedd store endringen innenfor våre arbeidsforhold og hvordan vi organiserer oss. I grove trekk handler det om en større grad av fleksibilitet og nettverkstenkning innenfor arbeidslivet, hvor man bl.a. organiserer seg gjennom såkalte «co-workingspaces». Det er arbeidsrom som ofte blir brukt av gründere som har behov for billig og fleksible steder for å kunne teste ut sine ideer (Ziehl, Osswald, Haseman, Schnier 2012, s.117). De har behov for det uforpliktende, billige og kortsiktige aspektet midlertidige rom kan gi.

4.4 Oppsummering

Hva er bakgrunnen for at midlertidig urbanisme er oppstått som praksis?

Tilnærmingen til å skape og utvikle byer og steder endres i takt med samfunnets generelle endringer. MU er en tilnærming vokst frem som følge av strukturelle endringer i samfunnet. Romlige strukturendringer har ført til at bygninger, lokaler og områder står tomme, som har gjort rom tilgjengelig for en ny gruppe brukere. Det er snakk om en demokratisering av rom, hvor nye aktører tar seg tilrette og skaper prosjekter og aktiviteter de tidligere ikke har hatt muligheten til. Et skift fra en offentligstyrt, til en i større grad privatstyrt by- og stedsutvikling, har i noen sammenhenger skapt større tidslommer hvor steder står tomme. En slik tidslomme motiverer og stimulerer til en midlertidig bruk av et område. Trender i samfunnet er endret fra en solid til en mer flytende modernitet. Man kan derfor snakke om et verdiskifte, hvor det i dag ligger mer fleksible, hurtige og risikoberedte verdier til grunn. Dagens trend er preget av en flyktighet hvilket finner sin form i midlertidig praksis, hvor bl.a. nye ideer kan testes uten at man må binde seg til langsiktige kontrakter. Tilnærmingen til MU er kortsiktig og spontan med utgangspunkt i det som skjer nå, og ikke det som kan skje snart. Det er med andre ord en praksis som reflekterer nåtiden og dens behov, kanskje bedre enn den praksis som utføres innenfor planleggingsregimer i dag.

5 Midlertidig urbanisme som sosialt bærekraftig

Kapittel fem og seks vil besvare delproblemstilling to:

Hvilke diskurser er knyttet til midlertidig urbanisme som sosialt bærekraftig?

I oppgavens teoretiske gjennomgang viste jeg til at en sosialt bærekraftig stedsutvikling er knyttet til aspekter som deltakelse, sosiale nettverk, samt en langsiktig utvikling av et steds lokalsamfunn. I kapittel fem og seks viser jeg til hvordan MU kan sees i sammenheng med disse aspektene. Jeg går nærmere inn på: MU og medvirkning, MU og kunst/kultur og MU og langsiktig stedsutvikling.

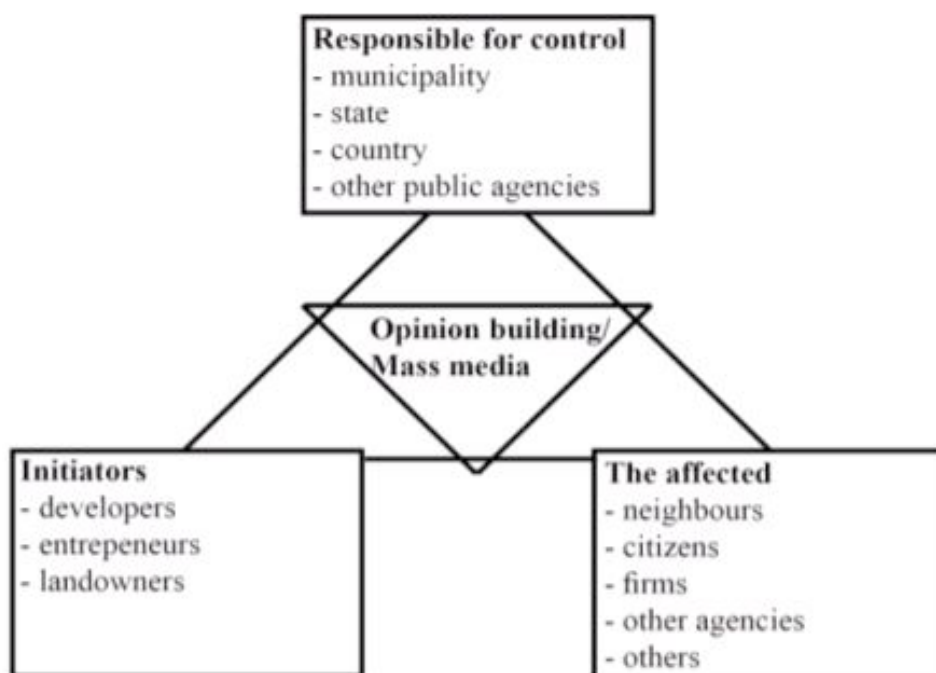
5.1 Midlertidig urbanisme og medvirkning

Medvirkning i stedsutviklingsprosesser er en viktig politisk målsetning i Norge. Også i Miljøverndepartementet sitt MAT-program og Husbankens BLEST-program trekkes medvirkning frem som en kritisk suksessfaktor for utvikling av steder. Hvordan en slik prosess skal forankres og gjennomføres er ikke definert. Det finnes flere metoder for å skape medvirkning, som f.eks. oppstartsmøte, spørreundersøkelser, fokusgrupper, fremtidsverksted o.l.l (Miljøverndepartementet 2012e), men slike prosesser er ressurskrevende. I Norge er minstekravet til medvirkning åpne høringsrunder av offentlige dokument. MU sies å fremme deltakelse i utformingen av steder, ved en praksis som styrker bl.a. lokale, sosiale nettverk og fremmer en DIY(Do-It-Yourself)-holdning² i et lokalsamfunn.

Erfaringer med MU i Tyskland viser til at den type aktivisme MU kan være, muliggjør nye medvirkningsmetoder som kan illustrerer hva beboere virkelig ønsker for sitt nabolag og sin by (Ziehl, Osswald, Haseman, Schnier 2012, s.204). Dette gjøres gjennom en ikke-planlagt medvirkning, hvor en gruppe eller en person tar i bruk et område til det denne personen eller gruppen selv ønsker. Det kan også legges til rette for at sivile grupper får tilgang til et område eller et lokale som står tomt, og at en slik fra f.eks. bydelsplan mobiliserer til en midlertidig bruk på et bestemt sted. Observasjoner av hva ulike grupper eller personer i et lokalsamfunn bruker et området til, kan si noe om deres ønsker og

² DIY er en populærkulturell frase som henviser til at en person eller gruppe utfører en aktivitet, prosjekt eller handling uten støtte fra profesjonelle eller eksperter.

behov for stedet. Det er en annen måte å tenke medvirkning på, hvor utformingen av et sted foregår i samarbeid mellom planmyndigheter og sivilsamfunn. I motsetning til en plansmie eller en spørreundersøkelse, vil en tilnærming gjennom praktisk erfaring være mer effektiv for å avdekke hva som faktisk fungerer på et sted, eller ikke. Det er snakk om en uttesting av et potensiale fremfor en diskusjon rundt et potensiale.

Figur 3: Illustrasjonen viser ulike aktører og deres rolle i stedsutviklingsprosessen

5.1.1 Nye aktører i stedsutvikling

I modellen ovenfor illustreres hvordan de ulike aktørene i en stedsutviklingsprosess står i relasjon til hverandre. Den illustrerer hvordan de ansvarlige aktørene er offentlige myndigheter og dem som tar initiativ er utviklere, entreprenører og landeiere.

Sivilsamfunnet fremstilles derimot som en passiv aktør. De blir berørt av endringene, men tar ikke del i eller skaper endringene. I en tilnærming gjennom MU vil sivilsamfunnet stå i rubrikken under initiatører. Det skal understrekes at det ikke kun er sivilsamfunnet som utvikler og i gangsetter midlertidige aktiviteter. De urbane pionerene varierer fra å være aktivister, kunstnere, kulturprodusenter eller gründere. De kan ikke kategoriseres som kun del av sivilbefolkningen, og heller ikke kun som private entreprenører. De befinner seg i skjæringspunktet mellom sivil og privat aktør. Forskningsprosjektet Urban Catalyst påpeker at disse aktørene er i en gråsoner mellom ikke-profitorientert og entreprenører

(Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 14). I Norge eksisterer også denne gruppen, men de er ikke anerkjent som stedsutviklingsaktører. Det har vist seg at den nye trenden i søkerbunken hos Norsk Kulturråd er nettopp aktører som ønsker å utøve midlertidige prosjekter og aktiviteter på eget initiativ i krysningfeltet mellom kunst, sosialt arbeid og urbanisme (Nordisk ministerråd, Valhalla 2010). Skal selvorganiserte midlertidige prosjekter og aktiviteter anerkjennes som en aktør i stedsutvikling, mener Urban Catalyst at det innebærer et skift i rollen til den som planlegger eller er hovedaktør i stedsutviklingen (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 217). Hovedaktøren er ikke en som bestemmer hvordan utviklingen på et sted skal være, men er snarere en som muliggjør og bringer ulike aktører sammen på et sted. Brukerne av et sted blir til produsentene av stedet, hvor den tradisjonelle planleggeren legger til rette for at byen skal utvikles på befolkningens premisser. Dermed handler ikke medvirkning om å tilrettelegge for at ulike aktører skal få si sin mening om en plan eller en gitt utvikling, men at ulike aktører faktisk skal iverksette aktiviteter og initiativ, og slik ta del i utviklingen. Det skal nevnes at en slik tilnærming ikke kan overta for en tradisjonell dialogbasert medvirkningprosess, men at den kan supplere de ulike metodene innen medvirkning.

5.1.2 Makt gjennom midlertidig urbanisme

Å ta i bruk et bygg/område midlertidig kan være en praksis med innflytelse på et sted og dets utvikling. Det er en DIY-tilnærming og iverksettelse som finner sted, med aktiviteter som vanligvis kun er gjort av formelle aktører som byutviklere, entreprenører eller eiere av landområder med særinteresser (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 14). Den viktigste driveren for at dette er mulig er at stedet er tilgjengeliggjort for flere aktører gjennom lav eller ingen kostnad. Det er snakk om en demokratisering av rom, slik kunnskap er blitt demokratisert gjennom et gratis og tilgjengelig internett. Peter Bishop og Lesley Williams argumenterer for at det er tenkelig at lokalsamfunnets aktivisme vil ha økt relevans for de 21. århundrets byer. De mener at den myndiggjørelsen muligheten til å forme sitt eget byrom bringer, kan gi fornyet styrke til det politiske systemet, sosiale strukturer og den lokale økonomien på et sted (Bishop, Williams 2012, s. 147).

5.2 Midlertidig urbanisme og kunst/kultur

I Norge og internasjonalt er det de siste årene blitt en populær strategi å ta i bruk kunst og kultur i revitaliseringsprosesser av nabolag og større områder. MU kan være et virkemiddel for å skape økt kulturell og kunstnerisk aktivitet i et område, da midlertidig bruk ofte blir satt i sammenheng med den kreative sektoren (Bishop, Williams 2012, s. 163). Denne strategien er kritisert for å fremme økonomisk verdistigning, fremfor sosiokulturell verdiskaping på et sted. Det er en strategi som har potensiale å tilføre et sted økt sosial verdiskaping, men som ofte ender i en sosial konflikt. I de neste avsnittene vil jeg argumentere for at MU kan bidra til å styrke sosiale nettverk ved å fremme kunst og kultur i et område, på tross av det eksisterende konfliktpotensialet.

5.2.1 Midlertidig urbanisme som middel til økt kunst/kultur

Grunnen til at flere aktører og teoretikere setter MU i sammenheng med fremveksten av kreative miljøer, er spesielt med tanke på de kreative bedriftene assosiert med midlertidig bruk. Kreative bedrifter kjennetegnes gjennom små bedrifter med mindre enn fem ansatte. Disse er f.eks. innenfor bransjer som mote, fotografi og design. Da slike bedrifter er avhengig av nettverk og samarbeid, organiserer de seg ofte i form av klynger eller kreative miljøer (Bishop, Williams 2012, s. 163). I oppstartsfasen til kreative bedrifter kan midlertidig bruk av tomme lokaler og bygninger være en nøkkel for å lykkes, da de tomme byggene representerer lav risiko og lav kostnad. Dermed ser man ofte en tendens til at kreative miljøer lokaliserer seg i tidligere industribygninger med et nedslitt og røft uttrykk. Anbefalinger til byer som ønsker å tiltrekke seg flere kreative personer og bedrifter, samt å etablere et kreativt miljø, er først og fremst å skaffe gunstige rom for produksjon (Nowak 2007).

Der hvor klynger av kunstnere og entreprenører lokaliserer seg har kreativiteten og energien de har generert vist seg å skape en stråleeffekt ut mot det lokale nabolaget hvor de befinner seg. Dette har ført til en oppgradering av omdømmet til nabolaget og ny investeringsinteresse for området. At kunst og kultur har en oppgraderende virkning på et område er en velkjent effekt flere investorer har fanget opp og til tider selv initierer. Både ved å aktivt søke kreative personer eller grupper til å etablere seg i deres bygg, eller ved å tillate dette frem til området har endret karakter.

Det er flere eksempler på at midlertidige brukere fra kreative miljøer har endret forholdene i et nabolag og tiltrukket seg nye investorer og nye bruksområder, som f.eks. i Spitalfields Marked i London som jeg viser til i eksempelet i neste kapittel. Tendensen viser også at idet kunstnerene har gjort jobben som en katalysator for utvikling, skjer en gentrifiseringsprosess. Kunstnerne blir presset ut av området til fordel for nye og mer pengesterke beboere med større investeringskraft. Det eksisterer en grunnleggende interessekonflikt mellom noen investorer og midlertidige brukere. Investorer er ofte interessert i å øke prisen på eiendommen, og idet området skifter til å bli mer attraktivt vil interessen av å beholde den midlertidige bruken med lav eller ingen leie ikke lenger, eller svært sjelden, være reell. Den midlertidige brukeren har kanskje investert flere år i et område og bidratt til å skape endringen som har skjedd, men får lite eller ingenting igjen for dette. Denne problematikken er utifra Urban Catalyst et klassisk problem i oppgradering av områder særlig i indre by hvor investeringspresset er sterkest (Overmeyer, Studio UC 2007, s.14). Dersom intensjonen og effekten av å fremme økt grad av kunst og kultur i et nabolag kun er økonomisk verdistigning av et område, har dette lite med en sosialt bærekraftig stedsutvikling å gjøre.

5.2.2 Kunst/kultur som sosial verdiskaping

Klaus Overmeyer hevder at mange av de politiske målsetningene som handler om den kreative byen og profilering av MU er preget av en fundamental misforståelse og instrumentalisering av MU som praksis. Oppmerksomheten blir rettet mot den økonomiske verdistigningen av et område, og mindre mot den verdien kunstnerne skaper for lokalsamfunnet. Han påpeker at den økte bypolitiske oppmerksomheten rundt midlertidig praksis burde bli betraktet med et kritisk blikk, da markedsføringsverdien av MU kan gå på bekostning av den sosiokulturelle verdiskapingen som skjer på et sted (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s. 14). Peter Bishop og Lesley Williams peker også på den manglende oppmerksomheten rundt potensialet til kunst og kultur, om å ha en positiv sosiokulturell langtidsvirkning på et lokalsamfunn. I Amsterdam er kunstnere i større grad ivaretatt gjennom subsidier for å sørge for at de blir en langvarig del av et nabolag, også når prisene stiger (Bishop, Williams 2012, s. 174). I interessekonflikten mellom økonomisk gevinst og sosiokulturell verdiskaping har den økonomiske gevinsten en tendens til å veie tyngst. Amsterdam viser til at en annen utvikling også er mulig.

Siden 1998 har myndighetene i Amsterdam øremerket 2.8 millioner euro for å fremme såkalte «breeding grounds»³ for kreative industrier (Gemente Amsterdam, Bureau Broedplaatsen 2012, s. 2). I 2008 var fondet på 5 millioner euro. Den politiske målsettingen oppstod fra innsikten om at gentrifiseringsprosesser reduserte antallet gunstige bo- og arbeidsteder for byens kunst og kultursektor. På bakgrunn av målsettingen har byen skaffet leiesubsidier til kunstnere, utviklet arbeidsplasser og atelieer og oppmuntret til økt finansiell støtte fra flere støttespillere. Frem til nå er over 40 bygninger omgjort til såkalte «kunstfabrikker», som skaper 1250 rom for mer enn 2000 kunstnere (Bishop, Williams 2012, s. 169). Flere eiendomsutviklere og investorer har blitt med i finansieringen av programmet, og bidrar til å skaffe billig rom for kunstnere. Flere av de etablerte «kunstfabrikkene» har skapt samarbeidspartnere med lokale nettverk og grupper i lokalsamfunnet. Deres samarbeid har avdekket skjult kunnskap og ressurser i lokalsamfunnet (Bishop, Williams 2012, s. 170). Eksempelet fra Amsterdam kan tyde på at offentlige myndigheter fra Amsterdam ikke kun ser på kunstnerne som en gentrifiseringsgenerator til bruk for økt markedsverdi av et område. Det kan virke som at de verdsetter kunstnerens tilstedeværelse på et sted, og betrakter kunstnere som et bidrag til å bygge sosiale verdier i et lokalsamfunn på lang sikt.

De ulike eksemplene viser at kunst og kultur som motor i stedsutvikling ved bruk av MU har potensialet til å styrke sosiale nettverk på steder og forbedre et steds omdømme. Det viser også potensialet MU har til å tiltrekke seg flere kreative mennesker og økt investeringsinteresse til en by. Eksemplene viser til det iboende konfliktpotensialet knyttet til å bruke kunst og kultur som del av en revitaliseringsprosess. Dersom en ønsker at MU også skal ha en kontinuitet på et område, og unngå en bruk og kast av ressurser, krever det en bevisst innsats og strategi fra både eiendomsutviklere og lokale myndigheter i en by. For å sikre at kunst og kultur forblir i et område, og ikke forsvinner når eiendomsprisene stiger, kan reguleringer og subsidier til husleie, samt en tett dialog mellom private og offentlige interesser være et effektivt virkemiddel.

I forbindelse med problemstillingen om kunst og kultur i revitaliseringsprosesser belyses også et annet viktig dilemma, nemlig hvorvidt MU må være midlertidig eller om det kan overgå i noe mer permanent. Er ikke tidsaspektet en del av MUs eksistensgrunnlag?

³ «Breeding grounds» er områder som er subsidiert fra kommunen i Amsterdam, hvor kunst og kultur skal kunne utvikle seg til en lav pris.

5.3 Midlertidig urbanisme og langsiktig stedsutvikling

MU kjennetegnes ved å eksistere tidsbegrenset og er en spontan praksis, i motsetning til en sosialt bærekraftig stedsutvikling som tar sikte på en langsiktig utvikling ved bruk av visjoner og planer. Hva skjer i skjæringsfeltet mellom MU og stedsutvikling? Kan MU ansees som et sosialt bærekraftig element, dersom det ikke er forbundet med en viss kontinuitet? Jeg vil i de følgende avsnittene argumentere for at det permanente og det midlertidige kan kombineres og anvendes på en sosialt bærekraftig måte.

5.3.1 Langsiktighet i stedsutvikling

I norsk stedsutviklingspraksis er det vanlig å tenke at sted vokser frem over tid, og at man skal forankre planer i en prosess (Miljøverndepartementet 2012d). Et stadig tettere mellom offentlig og privat sektor, gjør det viktig å tenke prosess fremfor produkt. Det er fordi fremtidsprognosene og investeringsviljen er usikker, spesielt for privat sektor.

Reguleringsplaner og overordnede planer er et viktig instrument for å bevare sikkerhet og forutsigbarhet for både utbygger og kommunen. På nettstedet «Stedsutvikling.no» står det bl.a. at:

«Arbeidet med by- og tettstedsutvikling bør forankres i kommunale planer, enten i kommuneplanen eller gjennom en kommunedelplan for stedet eller sentrumsområdet. Dersom kommunen ikke allerede har slike planer, bør de utarbeides tidlig i stedsutviklingsprosessen» (Miljøverndepartementet 2012d).

Det påpekes på hjemmesiden deres at planarbeidet må være realistisk, og at det er viktig at kommunen har den kraften og de evnene som skal til for å skaffe seg de nødvendige ressurser for å sette planen ut i livet.

5.3.2 Manglende implementering av langsiktige planer

Det er en tendens i norsk og i internasjonal praksis at langsiktige planer ikke settes ut i live, fordi situasjoner og økonomiske forhold endrer seg. Det kan være investeringsvilje fra private investorer eller kommunens egne ressurser. Urban Catalyst peker på dette paradokset, og mener at planer som faktisk blir realisert i dag er redusert til de mest investeringsrelevante stedene med tilsvarende høyt investeringstrykk (Overmeyer, Studio UC 2007, s. 102). Det vil si områder som er godt tilbundet infrastruktur, med høy potensiell

kjøpekraft og pene omgivelser. Andre steder blir stående tomme eller underutviklet frem til markedet endrer seg. I denne situasjonen viser MU seg som et bærekraftig element, som kan ta i bruk områder som midlertidig står brakk eller uten funksjon. Den midlertidige praksisen kan med andre ord bidra i en utvikling av et område, der hvor langsiktige planer ikke trer i kraft. Spørsmålet er hvorvidt MU kan overta for en langsiktig plan når det gjelder å sikre en viss kontinuitet og forutsigbarhet av steders utvikling?

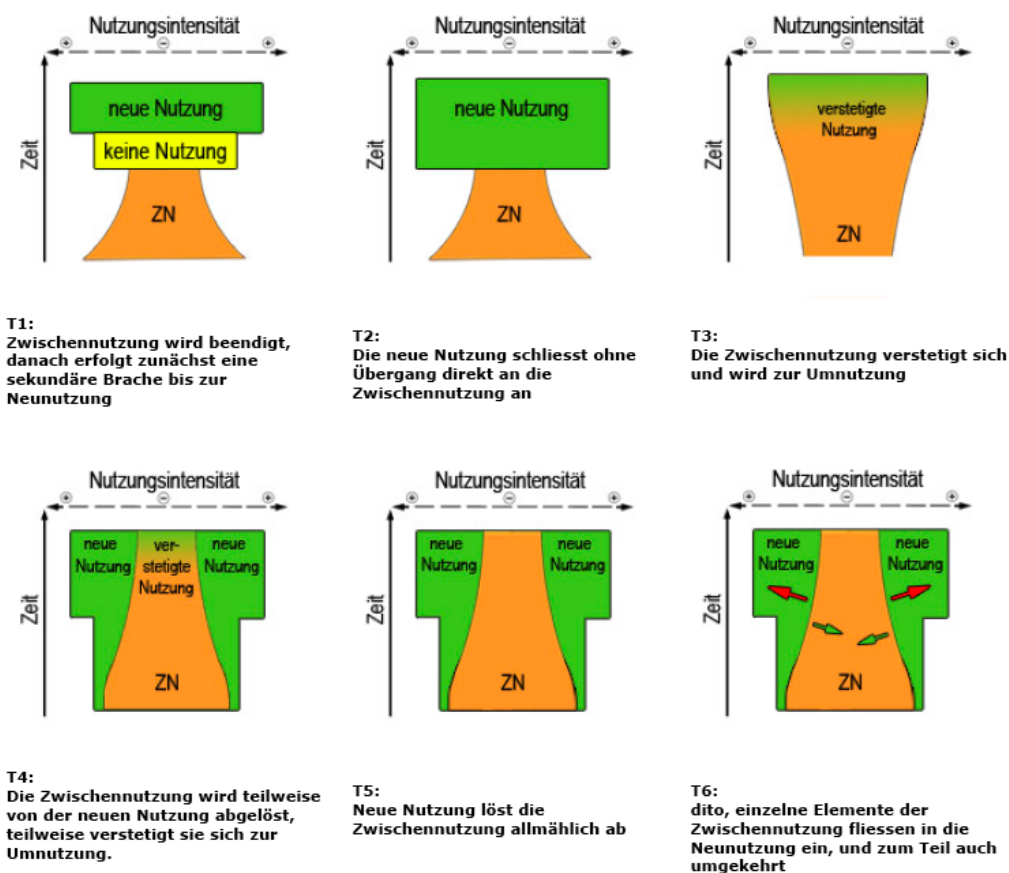
5.3.3 Langsiktighet ved midlertidig urbanisme

MU er en praksis som er spontan og uformell, som bidrar til å skape noen fysiske såvel som sosiale rom i en ikke lineær prosess. I lys av det er ikke MU forenbar med fastlagte og overordnede planer. MU krever at det tas høyde for det spontane og uventede, og krever fleksible planer som kan endres ettersom det gjøres nye oppdagelser og erfaringer gjennom den midlertidige bruken. Den tradisjonelle masterplanen er ikke lenger det styringsverktøyet det en gang har vært, i det minste på steder som ikke har en sterk investeringsinteresse. Bishop og Williams mener at dette dilemmaet gjør at flere lokale myndigheter og byer begynner å tenke anderledes om planer, og prøver å lage fleksible visjoner med en mer åpen slutt. En slik tilnærming inkluderer ofte bruk av midlertidige aktiviteter og prosjekter som en del av prosessen (Bishop, Williams 2012, s. 179).

I en stedsutviklingsprosess er det mulig å bruke midlertidige aktiviteter som en slags test av et steds potensiale. Uten å forplikte seg til en langsiktig utviklingsprosess, kan en ta i bruk et område eller bygg midlertidig og vurdere i løpet av en gitt periode hvorvidt bruken har et potensiale som kan utvikles videre eller ikke. Viser bruken seg å være vellykket, kan den gå over i en mer permanent løsning.

Ulike midlertidige aktivitetene og prosjektene kan utvikle seg og påvirke stedets permanente løsninger. Prosjekter og initiativer går fra å ikke påvirke den permanente tilstanden noe, til å være en bruk som etablerer et helt nytt brukskonsept for et område på permanent basis. Hvorvidt de ulike midlertidige prosjektene og aktivitetene utvikler seg på den ene eller andre måten, har komplekse årsaker. Det kan handle om investeringstrykket på området, prosjektets manglende finansielle støtte eller interesse for å fortsette, eiernes interesse av å utvikle området, eller allerede lagte planer for stedet. Basel kommune i Sveits har utviklet en veileder for bruk av MU i stedsutviklingssammenheng. De viser til en kompleks modell som skal illustrere utviklingsfasene til et midlertidig prosjekt eller aktivitet.

Tilsammen utgjør denne modellen 54 ulike utviklingstyper av midlertidig bruk (BAFU u.d., s. 22). Oransje ZN viser til den midlertidige bruken, mens grønnfargen viser til den nye bruken etter midlertidig bruk. Utifra deres erfaring viser det seg at den mest vanlige transformasjonen fra midlertidig bruk til permanent bruk er at den midlertidige bruken delvis blir erstattet av en ny bruk (se T4 i figur 5), og delvis får forbli slik den var. Etterfulgt av transformasjonsformen hvor den nye bruken avløser den gamle bruken i en glidende overgang (se T5 i figur 5). Og at den midlertidige aktiviteten avbrytes og bygningen/området står tomt en periode, før en ny bruk uten forbindelse til forrige aktivitet finner sted (se T1 i figur 5).

Figur 4: Viser ulike transformasjonsprosesser av et sted ved midlertidig urbanisme

Det understrekes av Basel kommune at fra et sosialt bærekraftig perspektiv er det mest ønskelig med en utvikling hvor elementer av den midlertidige bruken flyter inn i den nye bruken og omvendt (BAFU u.d., s. 22). Det vil si at det skjer en gjensidig innflytelse av ny og gammel bruk (se T6 i figur 5). Dersom en slik overgang skjer, er det snakk om en

flytende utviklingsprosess av et sted hvor bruksområder utvikles og formes gjennom erfaring og uttesting av et steds potensial.

5.3.4 Stedsutvikling ved midlertidig urbanisme

Stedsutvikling med bruk av MU er også blitt kalt for «strategisk bruk av MU» (Jørgensen, s. 34). Det vil si at kommunen, bydelen eller eiendomsutviklere benytter midlertidige aktiviteter for å fremme en bestemt utvikling eller oppnå et endret omdømme av et sted. I masteroppgaven til by- og regionalplanlegger Kristina Jørgensen vises det til en undersøkelse av midlertidige aktiviteter i Bjørvika (Jørgensen 2011b). Det var aktiviteter uten tilknytning til stedets kontekst, som ikke tok utgangspunkt i lokale ressurser eller hadde langvarig effekt på utviklingen av området. Dette er en anvendelse av MU som ikke har formål om å fremme sosial bærekraft gjennom MU, men som vil skape oppmerksomhet rundt et sted gjennom økt aktivitet. MU blir i større grad del av en markedsføringsstrategi.

Dersom midlertidige aktiviteter og prosjekter skal supplere langsiktige planer for et område, kreves det at MU betraktes som del av en prosessuell utvikling og et bidrag til stedsutviklingen. MU har potensialet til finne nye brukskonsepter for et område som kan og delvis bør implementeres i en langsiktige utvikling av et sted. Slik sett er muligens begrepet *midlertidig* urbanisme misvisende. Det midlertidige aspektet ved aktiviteten blir mindre viktig enn dens praksis og tilnærming til stedet.

6 Internasjonale eksempler på midlertidig urbanisme

I neste kapittel vil jeg gå gjennom hvordan midlertidige initiativer og prosjekter med ulik kontekst kan gi forskjellig utgangspunkt for hvorvidt MU kan sees i sammenheng med en sosialt bærekraftig stedsutvikling. De ulike prosjektene og initiativene synliggjør de ovennevnte problemstillingene knyttet til MU.

6.1 Wien. «Einfach Mehrfach».

Mål: Å muliggjøre alternative tilbud for kultur og rekreasjon, gjennom ulik bruk av åpne rom.

Hvem: En kommunal koordinatorstilling for mangfoldig bruk av offentlige uterom i Wien kommune

Bruk: Sport, kultur, rekreasjonsaktiviteter for barn og ungdom, urbane hager.

Status: Kommunalt program

Sted/er: Tomme parseller, lekegårder i skoler, veiunderganger, andre offentlige og private parseller i Wien, Østerrike.

Forløp: I 1997 startet utviklingen av konseptet fra en kommunal avdeling i Wien kommune.

Kostnader: Den kommunale koordinasjonsstillingen er finansiert av kommunen, mens de individuelle prosjektene er finansiert av distriktene.

(ÖGUT, u.d.)

Bakgrunn:

I Wien er det mangel på offentlige områder og steder. De som allerede eksisterer har en strengt regulert bruk, og er noen ganger utilstrekkelig utstyrt. Spesielt i sentrale områder hvor det er tett bebodd, er de offentlige utearealene overfylt av barn og ungdom. På grunn av denne mangelen på gode offentlige utearealer kom en gruppe fra Wien kommune sammen i 1997, under ledelse av sosialarbeider Jutta Kleedorfer. Gruppen begynte å undersøke muligheten for å ta i bruk uterom til flere formål i områder som ofte, eller til spesielle tider, ikke var i bruk i det hele tatt. Dette inkluderte f.eks. skolegårder, sportsområder, anleggsområder som er midlertidig tomme og fotgjengerunderganger. Målet var å tilby befolkningen flere og mer varierte offentlige uterom, gjennom å aktivere disse områdene på flere tider av døgnet (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.239).

Samme år holdes en event kalt: «Wenig Platz - Mehr(fach)nutzung» (Liten plass - Mangfoldig bruk). Temaene under diskusjonen inkluderte internasjonale eksempler og mulige strategier for å bedre tilgangen til offentlige uterom for Wiens befolkning, samt fasilitere kommunikasjon mellom ulike grupper i Wien. Ut fra dette arrangementet oppstod arbeidsgruppen «Einfach-Mehrfach» (Enkelt - Mangfoldig)⁴. Gruppen ble lagt under byadministrasjonen for byplanlegging i Wien (MA 18).

Figur 5: Viser et offentlig rom i Wien omgjort til sportsområde for ungdom.

Den kommunale gruppens umiddelbare mål var å frigjøre ledige offentlige utearealer på skoler rundt om i Wien, som hovedsaklig kun var brukt mens elevene var på skolen på dagtid. De ville arbeide for å skape en situasjon hvor disse områdene kunne bli utstyrt godt nok, og bli brukt til bevegelse og lek av nabolagets barn og ungdom etter skoletid. Gruppen laget et sett av retningslinjer for mangfoldig bruk. I 1998 ble Jutta Kleedorfer ansatt som prosjektkoordinator for å utvikle denne ideen. Avgjørelsen om å ansette henne som koordinator var et viktig skritt. Selv om kommunen hadde sagt ja til å fremme mangfoldig bruk av områder, hadde de ikke en finansiell ramme for opprettelsen av hennes stilling. Likevel klarte de å få i gang konkrete prosjekter og aktiviteter. Flere av prosjektene eksisterer fremdeles, og deres bidrag til å styrke tilbudet av offentlige uterom i Wien er godt mottatt og mye brukt av barn og ungdom. Gruppen har spesielt lyktes med de offentlige uterommene i de kommunalt administrerte skolene. Jutta Kleedorfers overbevisning og hennes evne til å motivere andre har vært en nødvendig katalysator for å oppnå denne suksessen. En viktig faktor for å få deres initiativ godkjent fra ansvarlige politikere og byadministratorer var at skolene selv ikke skulle administrere eller kontrollere

⁴ Undertegnede's oversettelse

den midlertidige bruken (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.240). Den jobben ble gjort av kommunale parkers oppsynsfolk eller lokale ungdomsgrupper og organisasjoner i lokalsamfunnet. Det som har vist seg å være vanskelig i Einfach-Mehrfach sitt arbeid, er spesielt å aktivere områder som ikke er kommunalt eid. I dag er midlertidig bruk av offentlige uterom en integrert del av livet i Wien. Prosjektene har etterhvert endret fokus, fra å være rettet mot leketilbud for barn og unge, til å ha et mer kulturelt fokus. Man ser nå en større tendens til at flere forskjellige innbyggere er med på å forme hverdagskultur i offentlige uterom i Wien.

6.2 Leipzig. «Haushalten e.V.».

Mål: Å revitalisere sentrale områder som står tomme og redde truede bygningsmasser

Hvem: En forening basert på frivillig arbeid, HausHalten e.V

Bruk: Kulturell: foreninger, gallerier, nattklubber, teater og frivillige organisasjoner

Status: Et samarbeid mellom frivillige, kommunen og private eiere. Basert på individuelle fem-års-kontrakter

Sted: Store, gamle herskaps hus. Leipzig Vest, Tyskland.

Forløp: Foreningen startet i 2004, det første huset ervervet i 2005, for tiden 13 hus hvor 10 av dem befinner seg i Leipzig Vest, 2 hus i øst og 1 hus i nord.

(Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.242)

Bakgrunn

Mange østtyske byer har mistet deres innbyggere i massiv skala siden slutten av DDR i 1989. Suburbanisering, lave fødselsrater, og en høy arbeidsledighetsrate førte til dramatiske endringer i indre bykjerne med flere tomme bygninger. Ca. 16 prosent av den eksisterende bygningsmassen stod tom, derav 75.000 kvadratmeter kontorrom hvorav mye befant seg i de gamle bygårdstrukturene

Vokterhusenes modell

Foreningen HausHalten e.V ble etablert i 2004, etter inspirasjon fra en offentlig debatt som fant sted i rammen av Leipzig sin nabolagsmanagement. Foreningens mål var å redde bygninger fra å forfalle gjennom å ta dem i bruk midlertidig. De kalte husene de ville beskytte for «Wächterhäuser», som direkte oversatt betyr «vokterhus». Den grunnleggende ideen til vokterhusene er å bevare husene gjennom å bruke dem til gjensidig fordel for eiere og potensielle brukere. Bruken av bygningene forebygger og

hindrer vandalisme og minimerer værskader, siden slike skader kan bli oppdaget og reparert tidlig av dem som bruker bygget. Aktører og initiativ som på tross av store mengder tomme bygninger i byen ikke har funnet et passende sted for sine aktiviteter, blir husvoktere som midlertidig brukere av bygningen (Haushalten e.V. u.d.). De får mye rom for lite penger, og deres jobb er å rennovere det eller de rommene de vil bruke, foreta inspeksjoner av bygget, og reparere småting som kan gå i stykker. Spesielt initiativer og prosjekter som kan ha en sosial eller kulturell innflytelse på lokalsamfunnet, blir vurdert som mulige «voktere».

Rollen til foreningen og dets samarbeidsaktører

Alle medlemmene i foreningen arbeider på frivillig basis. Kommunen støtter saken gjennom å gjøre kommunikasjonsarbeid, sette opp relevante kontakter med eiendomsaktører og tilfører finansiell støtte. I mellomtiden har foreningen tre permanente ansatte som er ansvarlig for tilsynet av brukerne og eierne, samt kommunikasjonen og resterende arbeid tilknyttet prosjektet. Ytterligere offentlig støtte har kommet gjennom ulike program som EU-programmet URBAN II. Foreningen fungerer som en mediator mellom eiendomseiere, brukere og kommunen. De kontakter eiere av tomme bygninger, og dersom det er interesse fra eierens side, setter de dem i kontakt med potensielle brukere som husvoktere.

Figur 6: Viser et eksempel på et vokterhus som er blitt tatt i bruk midlertidig

Foreningens langsiktige mål er å revitalisere hele deler av byen gjennom å ta dem i bruk. I mellomtiden har foreningen fått til en hel del. 18 hus i vestre del av Leipzig er tatt i bruk.

De har skapt utstillinger og performancerom som f.eks. Kuhturm (kutårnet), butikker, gallerier, nattklubber og et alternativt teater har etablert seg i ett av byggene. Siden utviklingen av Leipzig Vest nå går i en positiv retning med tanke på vokterhusene som er etablert der, vil HausHalten e.V. nå rette sin oppmerksomhet mot nabolag med et umiddelbart behov for utvikling. I deres tilfelle betyr det østlige og nordlige områder i Leipzig. Deres modell har også vist seg å være overførbar til andre byer, som f.eks. nabobyen Halle/Saale som også er preget av tomme bygninger i bykjernen. Vokterhus-initiativ har poppet opp i andre byer i Øst-Tyskland som i Chemnitz, Görlitz, Dresden og Magdeburg. Frem til 2009 ble disse finansiert gjennom et nasjonalt byutviklingsprogram (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.242).

En av utfordringene til foreningen har vært å utvide prosjektet fra privateide bygninger til også å gjelde kommunalt eide bygninger. Fordelen med å utvide til kommunale bygninger er stor, da flesteparten av de tomme bygningene er kommunalt eide. Etter en del forhandling fantes det i 2008 et vokterhus eid av det kommunale boligselskapet LBW. Andre bygninger eid av LBW er nå i tillegg blitt gitt videre til grupper som leter etter et sted utenfor modellen til vokterhusene.

6.3 London. «Spitalfields market».

Mål: Å revitalisere området og øke verdi på deres eiendom gjennom midlertidig bruk

Hvem: Privat eiendomsutvikler «Urban Space Management» (USM)

Bruk: Detaljhandel, loppemarked, kultur, sport, performance, osv.

Status: Avsluttet prosjekt.

Sted: Ubrukt markedshall på 13 000 kvm i sentrum av london

Forløp: Ulike midlertidige aktiviteter fra 1992 - 1999. En reduksjon i antall brukere og relokalisering til andre bygg mellom 1999 - 2003. Fra og med 2003 har det vært konstruksjonen av nye kontorer

Kostnader: 400.000 Pund for investeringer og leiekontrakt

Finansiering: Privat investering fra eiere

(Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.264)

Bakgrunn:

Spitalfields ligger i østre del av Londons finansielle distrikt sentralt i byen, som grenser til et nabolag preget av immigranter fra tidligere koloniområder. Området har lenge fylt opp nedre grense av fattigdomsstatistikken (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.265). På tidlig 90-tallet ble den midlertidige bruken av en tom markedshall, som ventet på å bli gjort om til et kontorlandskap, til en katalysator for omdanningen av hele Spitalfields. Området gikk fra å være et nabolag hvor ingen ville gå, til å bli et av Londons gentrifiserte «se og bli sett»-område.

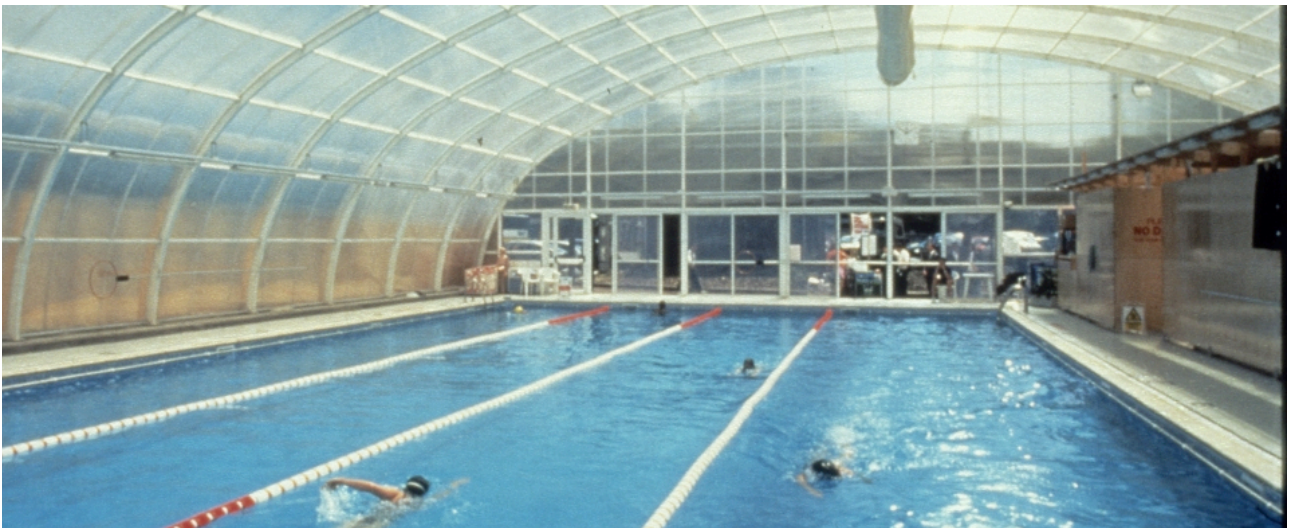
De opprinnelige planene om å gjøre Spitalfields til et kontorlandskap skulle vise seg å være vanskelig å realisere på 1990-tallet. I 1987 fikk SDG (Spitalfields Development Group) en langtids-leiekontrakt av området på 150 år. Men investorer lot vente på seg da dette var på begynnelsen av 1990-tallet, samtidig med det store eiendomskrasjet. Til slutt ble det klart at en utvikling av området ikke var mulig i den nærmeste fremtid, og SDG bestemte seg for å åpne opp markedshallen for midlertidig bruk. Deres mål var å forhindre vandalisme og husokkupasjon, redusere vedlikeholdskostnader og å øke toleransen i nabolaget for det planlagte kontorprosjektet på lang sikt. SDG sendte ut et forespørsel om mulige brukskonsept for området, og bedriften USM (Urban Space Management) fikk kontrakten. Direktøren for bedriften var Eric Reynolds. Han allerede hadde et kjent navn i London når det gjaldt å i bruk ledige og uvirksomme strukturer. USM og SDG gikk sammen og etablerte bedriften SSM (Spitalfields Space Management), hvor hver partner hadde lik andel og hver av dem investerte 300.000 pund for å gjenbruke markedshallene. De pusset opp minimalt, men malte veggeene på utsida og ga hallen et lite løft for å gjøre den mer innbydende.

Figur 7: Viser hvordan markedshallen i London ble tatt i bruk til sportsevents

Strategien

Det var viktig for SSM å ta noen grep for å få middelklassen som befant seg inne i sentrum til å komme til Spitalfields, som i utgangspunktet var et sted man ikke gikk. Planen var å i første omgang arrangere et fotball- og cricketområde inne i hallen, hvor unge menn kunne drive med atletiske aktiviteter og drikke en øl etter jobb. Håpet var at de skulle ta med seg venner og kjærester, som skulle skape den økonomiske basisen for en videre transformasjon av markedshallen. Mindre enheter ble leid ut til restauranter og barer, for en fem-års-periode. Områdets popularitet og bredde av aktiviteter vokste gradvis. Innen fem år var de midlertidige aktivitetene blitt etablert på over 13 000 kvm. Basketballhaller, fotografistudio, restauranter og barer snudde Spitalfields market til å bli et multifunksjonssenter med stor attraksjonsverdi. Reynolds valgte nøye ut leietakere. F.eks. ble funksjoner som fotostudio gitt lavere leiepris fordi de brakte en spesiell stemning til stedet. Området fikk rykte på seg å være et alternativt sted, som tiltrakk seg over 20.000 besøkende på en vanlig søndag. Det ble også bygget spektakulære prosjekter, som f.eks. transformasjonen av et tidligere kontorlager til et svømmebasseng.

Figur 8: Viser et tidligere kontorlager omgjort til svømmebasseng i Spitalfields

Slutten for det midlertidige markedet kom med byggeboomet på slutten av 1990-tallet. Da bygningsboomet begynte å ta av, så det ut til at realiseringen av kontorbygningene endelig kunne la seg gjennomføre. I 1999 kjøpte SDG Eric Reynolds ut av samarbeidet, mer eller mindre mot hans vilje. Noen av de midlertidige prosjektene ble forflyttet til et annet sted, hvor de overlevde noen år før de flyttet videre. I kjølvannet av dette oppstod store protester, men de vant ikke frem (Oswalt, Overmeyer og Misselwitz 2013, s.267).

Figur 9: Viser markedet i Spitalfields

Den midlertidige bruken av Spitalfields marked er kun en del av en radikal byutviklingsprosess som har foregått i området siden 1980-tallet. Det har hersket svært ulike ønsker og krav til transformasjonen av området fra flere aktører, som har umuliggjort en balansert utvikling. London kommune og SDG var fastlåste på å bygge kontorbygningene allerede før den midlertidige bruken fant sted. Bydelens administrasjon hadde også en interesse av at kontorbyggene skulle bygges, da det betydde økte skatteinntekter og i tillegg lå det en avtale om at eiendomsutviklerne skulle skape merverdi for lokalsamfunnet om de mottok bygningstillatelse. Likevel måtte de politiske lederne i bydelen kjempe for å motta et tilbud som kunne overbevise den lokale befolkningen om de positive effektene av kontorbygningene. De endte opp med to nye samfunnshus, 118 nye enheter med kommunalboliger, et ansettelsesagentur, utdanningsinitiativ, og bydelsfondet (Spitalfields community trust) var sponset med 5 millioner pund. Den midlertidige bruken har helt tydelig skapt en endring i områdets image. I mellomtiden er området blitt et dyrt sted, og det er kun kommersielle bedrifter og kjeder som har råd til å etablere seg i området. Takket være den midlertidige bruken på 1990-tallet har likevel flere kunstnere fått bruke billige studioer til å produsere, og samtidig fått en mulighet til å presentere produktene sine for et bredt publikum. Det lokale immigrantiske samfunnet har kun profittert fra den midlertidige bruken indirekte. F.eks. gjennom økte inntekter i restaurantene som de selv eier eller jobber i. Gjennom konflikten om den fremtidige utviklingen av Spitalfields ble enkeltpersoner i lokalbefolkningen som tidligere hadde levd i isolasjon engasjert i en politisk prosess for første gang. Noen av dem ble til slutt valgt som bydelspolitikere i etterkant.

De midlertidige aktivitetene var kun velkomne som pionerer i prosessen med å øke verdien av området. Det hersket aldri en visjon om å involvere dem i en lengersiktig struktur eller prosess. En kan nok tenke, at dette området er blitt transformert, men det vil ikke lenger være en kilde for nye impulser til Londons kunst- og kulturscene.

6.4 Oppsummering

Hvilke diskurser er knyttet til midlertidig urbanisme som sosialt bærekraftig?

Jeg har argumentert for at MU kan sees i sammenheng med en sosialt bærekraftig stedsutvikling når det gjelder deltakelse, å styrke sosiale nettverk og som et bidrag til en langsiktig utvikling. MU kan realisere deltakelse gjennom en ny praksis som handler om å teste ut et stedspotensiale gjennom praktisk erfaring. Det innebærer et skift fra å tenke på medvirkning som dialogbasert til en mer aktiv handling. Medvirkning gjennom MU handler om å være en medprodusent av sine omgivelser, hvor sivilsamfunnet er en aktør som tar initiativ til endring. HausHalten e.V. er et initiativ fra sivilbefolkningen i Leipzig (Tyskland), med motivasjon om å bedre situasjonen i Leipzig gjennom å ta i bruk tomme og forfalne bygninger midlertidig. Det er et DIY-initiativ, som mobiliserer lokale ressurser og tilgjengeliggjør rom til prosjekter som vanligvis ikke ville hatt råd til et eget lokale. Initiativet er autonomt, men lykkes både med et godt samspill med kommunen og den private eiendomsbransjen.

Jeg har argumentert for at MU kan bidra til å styrke sosiale nettverk gjennom å stimulere til økt grad av kunst og kultur. Det er nødvendig at offentlige myndigheter spiller en mer aktiv rolle for å forebygge en potensiell konflikt mellom økonomisk verdistigning og sosial verdiskaping av området. Det vil si at offentlige myndigheter fremmer subsidier av bygninger, reguleringer av husleie og samarbeidskoalisjoner på tvers av offentlig og privat sektor. Motivasjon bak Spitalfields marked var å skape en økonomisk verdistigning på området på sikt gjennom midlertidige aktiviteter. Aktivitetene skulle bidra til å endre Spitalfields omdømme og bringe kunst og kultur til stedet. Det midlertidige initiativet viser til en viss grad av sosial verdiskaping i nærområdet, men dette var et aspekt verken utbyggerne eller offentlige myndigheter var interessert å utvikle videre gjennom midlertidige aktiviteter. Samtidig kan det virke som at Spitalfields marked var et innadvendt initiativ som hovedsaklig skapte verdier internt, nemlig for kunstmiljøet og spesielt interesserte.

Selv om MU er basert på et midlertidig prinsipp, kan den være del av en langsiktig stedsutvikling. MU er vanskelig å fastlegge i rigide planer, da dens praksis er spontan og uttestende. Hvorvidt den midlertidige bruken påvirker den permanente bruken av et område/bygning har med investeringstrykket på stedet, hvem som eier bygningen/området og eiernes fremtidige planer for bygningen/området. Skal MU være et langsiktig element i stedsutvikling og en praksis som kan finne nye brukskonsepter for et sted, bør man legge tilrette for at bruken har en glidende overgang fra en midlertidig til en permanent løsning, fremfor at den midlertidige bruken bare forsvinner uten å etterlater seg spor. Initiativet «Einfach-Mehrfach» i Wien viser til et top-down-eksempel hvor Wien kommune ønsker å løse et konkret problem, nemlig mangel på gode offentlige uterom for byens befolkning. Her går offentlige myndigheter inn som initiativtaker til et midlertidig prosjekt, med intensjonen om å skape langsiktig utvikling. Prosjektet oppnår hva det ønsker, nemlig økt grad av tilgjengelige uterom for barn og ungdom. Likevel har prosjektet noen svakheter. Byadministrasjonen har problemer med å aktivere befolkningen til å delta i utformingen på prosjektene. Det er i stor grad kommunen som aktiverer.

DEL III

Midlertidig urbanisme som bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling. Et Casestudie.

7 Tøyen. «Tøyenkontoret».

Del III er et casestudie. Første del av casestudiet handler om det midlertidige initiativet «Tøyenkontoret» som fant sted på Tøyensenteret fra vinteren 2010 til vinteren 2012. Jeg vil belyse bakgrunnen for at Tøyensenteret oppstod, situasjonen i dag og stedsutviklingsprosessen som finner sted der. Jeg vil se nærmere på det midlertidige initiativet tilnærming, bidrag og utfordringer.

Figur 10: Oslo, med markering av Tøyen.

7.1 Initiativets premisser

7.1.1 Bakgrunn

Det geografiske området som beskrives er først og fremst Tøyensenteret, Tøyen torg som offentlig rom og funksjonene rundt torget. Senteret ligger i bydel Gamle Oslo. Det er en bevisst planlegging som ligger bak resultatet av Tøyensenteret som et urbant knutepunkt, og det var en del av byfornyelsen i Oslo på 1970-tallet. Tøyensenteret ble oppført i etterkant av utbyggingen av T-banestasjonen i årene 1968 - 80, hvor meningen var å skape et bilfritt torv, forretninger og offentlige kontorer som et knutepunkt for bydelen (Oslo Kommune, EBY 2010, s.11). På 1970-tallet rommet senteret et vitalt lokalliv med banker, postkontor, apotek, bokhandel, jernvarebutikk, frisør, optiker, bakeri og dagligvareforretninger, i tillegg til ulike mindre butikker av forskjellig slag. Første gangen navnet Tøyen oppstod, var i forbindelse med generalplanen som ble publisert 1950. Da ble Tøyen utpekt i planen som bydelssentrum på linje med Tåsen og Lambertseter. Det var med andre ord tenkt som et vitalt handelsområde og sentralt møtepunkt for bydelen. Situasjonen i dag er en litt annen.

Figur 11: Tøyensenteret med omgivelser

Figur 12: Tøyen torg, postkontoret og fontenen

7.1.2 Situasjonen i dag

T-banestoppen som er lokalisert under Tøyensenteret er det femte mest frekventerte knutepunktet i indre by av Oslo (Eierforum 2012). Funksjonene på senteret i dag er fremdeles dagligdagse funksjoner som blomsterhandler, ICA, Kiwi og en lokal grønnsakshandler. Det finnes en urmaker, Deichmanske bibliotek, Posten, NAV og et apotek. Likevel preges senteret av tomme lokaler og har et slitent uttrykk. Bydel Gamle Oslo er en ung og flerkulturell bydel preget av beboere med lav inntekt og høy arbeidsledighet (Oslo Kommune, EBY 2010, s.26). Flere kommunalboliger er lokalisert rundt torget på Tøyensenteret. Eierstrukturen på senteret er fragmentert og tildels komplisert. Hovedaktørene er Entra Eiendom AS (Hagegaten 22, Hagegaten 23 Eiendom AS og Hagegaten 24 AS), Boligbygg AS, DTZ AS, Økernveien 9 Eiendom AS v/Realkapital Corporate Finance AS og Hagegata 27 ANS v/Rye Pedersen og Partsbygg ANS (Eierforum 2012). Disse eierne, utenom Boligbygg AS, har nå slått seg sammen i det som kalles «Eierforum» og står bak revitaliseringen av Tøyen torg. Utover dette eier Oslo kommune ved Bymiljøetaten den offentlige torgplassen.

De senere årene har Tøyensenteret blitt fremhevet som et problematisk sted, av politikere, lokalavisen og lokale beboere. Senteret har slitt med et negativt omdømme knyttet til rusavhengige og gjengkriminalitet. Dette har sammenheng med bl.a. at MAR Oslo Poliklinikk ble plassert på Tøyen i 1999 hvor det deles ut Metadon - subutex. Apoteket på

torget har også metadonutlevering. I tillegg er det samlet en del rusavhengige på torget. I utviklingsplanen for Tøyensenteret utarbeidet av EBY (Eiendom- og byfornyelsesetaten) i 2010, forklares dette gjennom politiets «trygg Oslo sommeraksjon» i 2007 i skippergata og Karl johansgate. Aksjonen førte til en situasjon hvor flere rusavhengige søkte et nytt sted å være, hvor Tøyensenteret ble det nye «plata» (Oslo Kommune, EBY 2010, s.28).

Tøyensenteret har i tillegg vært utsatt for flere episoder med skyting og gjengproblematikk, som har bidratt til et dårlig rykte. I dag er MAR Oslo poliklinikk flyttet til Hausmannsgate.

7.1.3 Stedsutvikling

Tøyensenteret er ikke del av en utvidet eller overordnet plan, men inngår i kommunal delplan for bydel Gamle Oslo. Gjennomlesning av avisartikler de siste årene gir inntrykk av at den politiske interessen for området har vært begrenset. Viktige debatter rundt området har vært om rusproblematikken. I de siste årene også Munchmuseets eventuelle flytning til Bjørvika. Selv om den offentlige debatten i aviser har vært preget av en «nå må vi få gjort noe med Tøyen»-holdning, er det ikke vedtatt noen endelige, forpliktende planer av betydning. I 2007 ble det vedtatt å avholde en nærmiljøkonferanse på Tøyen, hvor 300.000 kroner ble avsatt (Bydel Gamle Oslo 2008). Konferansen fant sted i 2008, hvor bl.a. lokale beboere, næringsdrivende, politikere, ansatte i bydel Gamle Oslo og Rusmiddelstaten var representert for å diskutere hva som bør gjøres for å bedre situasjonen på Tøyen. Her kom det fram at Tøyen har et ufortjent dårlig omdømme. Det kom frem flere ønsker for området, både på kort og lang sikt. På kort sikt var søppelhåndtering og en endring av metadonutdelingen på apoteket på Tøyensenteret ønskelig. På lang sikt var det behov for flere tilbud til ungdom og et ønske om en helhetlig plan for Tøyenområdet.

I 2009 vedtok Oslo Bystyre at det skulle lages en helhetlig utviklingsplan for Tøyensenteret. Fra bl.a. nærmiljøkonferansen i 2007 kommer det frem at en helhetlig plan for området er vanskelig å gjennomføre uten et aktivt samarbeid og initiativ fra de private eierne. Det er nemlig de som sitter på store deler av eiendomsmassen. I 2010 utarbeider EBY en utviklingsplan, hvor det konstateres nok en gang at de private eierne må inn på banen. I 2011 etableres det midlertidige initiativet på senteret, i en tid hvor store deler av lokalene på senteret står tomt. De kaller seg Tøyenkontoret. Noenlunde samtidig dannes en gruppe kalt Tøyenkampanjen. Gruppen består av lokale beboere som på fritiden ønsker å ta mer aktivt del i utviklingen av området. I denne perioden dannes også det

ovennevnte Eierforum på Tøyensenteret. Eiendomsrådgiverfirmaet DTZ ble hyret for å drive prosessen med revitaliseringen av torget på Tøyen, hvor utgangspunktet var en fysisk oppgradering. De laget et prospekt for å prøve å selge inn de planlagte endringene som skal skje fremover. Prospektet var ferdig i mai 2012.

7.2 **Initiativets tilnærming**

Tøyenkontoret startet som et initiativ av tre enkelt personer med lignende bakgrunn. En billedkunstner, en kunstner/urbanist og en urban designer. I startfasen av initiativet fantes en interesse fra de ulike initiativtakerne for tomme lokaler på Tøyensenteret. De hadde en eksperimenterende holdning til hva som kan skje om man går inn i et tomt lokale og tester ulike aktiviteter. Ideen til Tøyenkontoret oppstod i samtale mellom to av initiativtakerne om hva man kunne gjøre på Tøyensenteret for å bedre sosiokulturelle forhold. Ideene var å lage et kulturverksted eller en workshop med fokus på å mobilisere lokalbefolkningen på Tøyen til å få økt tro på at Tøyensenteret har et potensiale. Etter en samtale med Entra Eiendom fikk de tre personene tilgang til et av de tomme lokalene på senteret som lå overfor ICA på gateplan. De opprettet en uformell avtale om å låne lokalet gratis, for å kunne eksperimentere med ulike prosjekter og ideer for og på stedet. Rammene var løse, og Tøyenkontoret kunne operere noenunde autonomt overfor Entra Eiendom.

Utgangspunktet for Tøyenkontorets prosess var langsom og prøvende, og de tilbrakte mye tid på senteret for å lære og forstå stedets logikk. Det første prosjektet de gjennomførte var å lyssette noen av vinduene i tomme lokaler på senteret. Etterhvert tok Tøyenkontoret form som konsept. De utviklet flere prosjekter både inne i sitt eget lokale og ute på torget. På deres egen hjemmeside beskriver de seg slik:

«Tøyenkontoret er et åpent prosjektrum med fokus på kunst, urbanisme og lokalutvikling på Tøyen. Her utvikles prosjekter i dialog med urbane prosesser i Tøyens byrom. Disse vil kunne sees i Tøyenkontorets lokaler, men også bli et synlig innslag på Tøyen torg og i andre offentlige rom i nærheten. Kontorets vindusgalleri vil løpende vise fragmenter fra kontorets aktivitet.» (Tøyen u.d.)

I beskrivelsen blir det tydelig at intensjonen deres er å være en aktør i stedsutviklingen av Tøyensenteret, som ønsker å bidra til en sosiokulturell utvikling. Fra deres ankomst vinteren 2010 frem til slutten av 2012 avholdt de flere små og store prosjekter og skapte forskjellige aktiviteter i området. De arrangerte juleverksted og julemarked på torget, en urbanismeworkshop i samarbeid med AHO (Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo), tegne-

og byggeworkshop for innvandrerkvinner i området og et sommerprosjekt kalt «Tøyen hageklubb». De fungerte også som plattform for andre initiativs arrangementer, derav en byvandringssaksjon i regi av Byfabrikken.

Figur 13: Lyssetting av Tøyenkontorets lokaler på Tøyensenteret. Foto: Mikkel Strandbygaard

Jeg går ikke nærmere inn på samtlige av Tøyenkontorets prosjekter og initiativ, men vil beskrive det mest omfattende prosjektet deres «Tøyen hageklubb» som ble avholdt sommeren 2012.

7.2.1 «Tøyen hageklubb» 2012

Prosjektet «Tøyen hageklubb» ble i gang satt og gjennomført som en impuls for stedsutvikling i Tøyenområdet i bydel Gamle Oslo, med utgangspunkt i kunst og arkitektur. De startet opp 2. juli og avsluttet 5. august 2012. Prosjektet var ment som et pilotprosjekt med langsiktig mål å revitalisere Tøyen og Tøyensenteret. De ønsket spesielt å fokusere på menneskelig interaksjon, tilstedeværelse og samarbeid med andre aktører i bydelen. Prosjektet ønsket å knytte bånd og kontakter mellom bydelens og byens innbyggere, aktørene på Tøyensenteret og bydelens ulike foreninger, klubber, organisasjoner og institusjoner m.v. De ønsket å skape et forum for folk og aktører i lokalsamfunnet, og gi dem mulighet til å vise sitt engasjement ved å tilrettelegge for åpne aktiviteter for mennesker i alle aldre. I tillegg ønsket Tøyenkontoret å få de private aktørene og eierne av

senteret til å se verdien i en omstilling, og til selv å bidra til den. På torget initerte de aktiviteter som dj-klubb for unge, sykkelverksted, samtaler og matlagning for å nevne noe.

Figur 14: Viser oppstarten av «Tøyen hageklubb» prosjektet.
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen

Figur 15: Viser «Tøyenhagen klubb»
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen

Aktivitetene var rettet mot den yngre befolkningen på stedet. I tillegg laget prosjektgruppen selv blomsterkasser og forskjellige sitteplattformer på torget, som skulle fungere som en midlertidig fysisk oppgradering, og invitere til økt grad av interaksjon og kommunikasjon på stedet. Tøyenkontoret samarbeidet med bl.a. Majobo⁵ og Tøyenkampanjen i denne perioden. Høsten 2012 måtte Tøyenkontoret flytte ut av lokalet på Tøyensenteret, hvilket førte til at initiativet stoppet opp. Det vil si at de til sammen var ca to år på stedet. I kjølvannet av de aktivitetene og prosjektene som ble skapt på Tøyensenteret, er det blitt gjort noen erfaringer, og det har oppstått nye nettverk og initiativ. Det er i rammen av denne oppgaven ikke mulig å peke på nøyaktig hva som har ført til de enkelte endringene, initiativene og erfaringene. Jeg vil legge fram de endringene som er skjedd, og peke på mulige sammenhenger med Tøyenkontorets aktiviteter på senteret.

⁵ Et prosjekt og en grasrotbevegelse i regi av Gaia:Agenda, som ønsker å fremme dyrking av økologisk mat der du bor, spesielt i byer.

7.3 **Initiativets bidrag**

I dette kapitlet vil jeg se på hvilke bidrag Tøyenkontoret har tilført lokalsamfunnet og stedsutviklingsprosessen. Jeg tar utgangspunkt i det informantene har fortalt, og de bidragene jeg vurderer som relevante for denne oppgavens avgrensning, som er en sosialt bærekraftig stedsutvikling.

7.3.1 **Reaksjoner**

Tøyenkontoret opplevde selv positive reaksjoner på prosjektene og aktivitetene de satte igang, både fra barn og ungdom. I løpet av «Tøyen hageklubb» opplevde de at flere lokale beboere kom bort til dem og ble værende på torget i løpet av dagen.

«Noen episoder var tegn på at det vi gjør fungerer, at alle grupper skal kunne fungere og samhandle på torget. Om alle grupper opplever at de har noe på torget å gjøre, så vil det jevnes ut. En sen ettermiddag så vi dette tydelig. Da kom en dame, som tidligere ikke turte å sitte på torget på kveldstid, og satte seg ned midt på plassen. Hun sa det var en annen stemning nå, at det var folk der. Det vi gjorde bragte flere folk ut, barn som løp rundt, folk følte seg tryggere» (Informant, Tøyenkontoret).

Flere av initiativtakerne fra Tøyenkontoret opplevde en mer integrert blanding av folk på torget i løpet av de ukene sommerprosjektet foregikk. Denne opplevelsen stemmer med en representant fra Tøyenkampanjen sitt inntrykk.

«Et slikt grep fikk andre mennesker til å bruke byrommet sitt, som vanligvis ikke gjorde det. Familier setter seg ned og koser seg.» (Informant, Tøyenkampanjen).

En annen hendelse som ble trukket frem som positiv fra Tøyenkontoret var fra «Pimp your bike»-aktiviteten. Den gikk ut på at hvem som helst kunne ta med seg sykkelen sin og reparere denne gratis, lære å skru og mekke, samt bygge sykler på et midlertidig sykkelverksted på Tøyensenteret. En eldre mann som var narkoman og en 7 år gammel jente stod og reparerte en sykkel sammen. «Det er en interaksjon jeg mener er sjelden», sier informant fra Tøyenkontoret. Hun mener en slik aktivitet skapte et rom på torget som var mer tolerant, selv om det bare var for en dag. Tøyenkontoret opplevde ingen hærverk eller graffiti i løpet av tiden «Tøyen hageklubb» var på torget.

Figur 16: Viser barn på Tøyens torg i.l.a. «Tøyen hageklubb prosjektet».
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen

De følte seg aldri truet av ungdomsgjengene som var på torget på kveldstid, men følte seg heller tatt i mot. Det var også flere fra nabolaget som tilbød hjelp til å fullføre prosjektet.

«Det gikk jo ikke en dag uten at noen kom forbi med hjelp til ulike ting. Mange innvandrere. De ville skru noe eller hjelpe med å snekre. Hjelpe til med praktiske ting.» (Informant, Tøyenkontoret).

Reaksjonene fra Eierforum har også vært positive. Det vil si, det er delte meninger til Tøyenkontorets praksis, og hvorvidt den utgjør en forskjell for torget på sikt. Likevel har flere av eierne delfinansiert noen av prosjektene og aktivitetene til Tøyenkontoret. Spesielt fra DTZ har reaksjonene på Tøyenkontoret vært positive.

«Det er ulikt syn fra gårdeierne til denne type aktører. Personlig mener jeg det har vært et positivt bidrag underveis i prosessen. Det at det kommer inn frivillige idealister som er opptatt av stedsutvikling, arkitektur med en kunstnerisk innfallsvinkel har gitt verdifulle innspill i utviklingen av prosjektet .» (Informant, DTZ)

7.3.2 Eierforum og DTZ

Det er spesielt fire aspekter jeg vil belyse som har endret seg i løpet av Tøyenkontorets tid på Tøyensenteret, når det gjelder Eierforum og konsulentfirmaet DTZ. Deres holdning til stedsutvikling, deres interne organisering og deres eksterne samarbeidspartnere og kommunikasjon.

1. Endring av fokus fra fysisk oppgradering til sosial verdiskaping

Utgangspunktet til Eierforum var å revitalisere torget fysisk, men dette utgangspunktet har endret seg siden 2010. Etter flere samtaler og initiativ fra prosjektansvarlig i DTZ ble det avholdt en fremtidsvisjonsworkshop for Tøyensenteret i begynnelsen av 2012, som skulle fungere som en medvirkningsprosess for lokalsamfunnet.

En viktig fremtidig plan fra DTZ for Tøyen torg er visjonen om å skape økt aktivitet på senteret gjennom en bydelskoordinator som skal være ansvarlig for å sette igang ulike kommersielle og ikke-kommersielle aktiviteter, for å imøtekomme sosiokulturelle behov. Bak denne koordinatorstillingen skal det være et rådgivende organ sammensatt av ulike kompetanse og faglig bakgrunn med representanter fra naboer og aktører som har arbeidet mye med stedet. Dette rådet skal støtte koordinatoren i sitt daglige arbeid og veilede han/henne i større strategiske valg for stedet. Dette er en modell som er kommet frem i samhandling med Tøyenkontoret såvel som en inspirasjon av andre modeller i bl.a. Danmark. I dette rådet er det ønskelig at en representant fra Tøyenkontoret skal sitte. Det har også vært diskutert hvorvidt en representant fra Tøyenkontoret skal overta rollen som bydelskoordinatoren.

2. Endring av Eierforum: flere aktører skal med

Eierforum jobber med å utvide sin gruppe til å gjelde flere aktører på senteret, bl.a. Boligbygg AS. Denne gruppen skal nå samhandle fremover for å skape mer aktivitet på senteret.

3. Et offentlig-privat samarbeid

Eierforum har sendt inn en søknad til Oslo Bystyre om et privat/offentlig samarbeid som skal skape fysisk oppgradering på torget. I deres forslag vil eierne på torget kun bidra økonomisk, dersom Oslo kommune deltar finansielt. Søknaden ble behandlet i slutten av 2012 og det er bevilget offentlige penger til Tøyen torg, selv om det er uklart hvor mye penger det er snakk om.

4. Oppretting av hjemmeside

I 2013 har Eierforum opprettet en egen hjemmeside for Tøyen torg og revitaliseringsprosessen som skal skje fremover. På hjemmesiden er Tøyenkontorets prosjekter og aktiviteter illustrert med bilder og nevnt som referanser på positive hendelser på Tøyen torg den siste tiden (TøyenTorg 2013).

7.3.3 Ny prosjektidé

«Tøyen hageklubb» utløste en ny idé hos et par av prosjektdeltakerne fra Tøyenkontoret om å skape et bydelsverksted på Tøyen. Initiativet om et bydelsverksted stammer direkte fra erfaringer i løpet av sommeren 2012 med hva beboerne virkelig trenger og ønsker.

«Pimp your bike» ble besøkt av både unge og gamle av begge kjønn. Herigjennom ble det avdekket mangel på kunnskap omkring nettopp slike enkle ting som å lappe en sykkel, og tilbudet var det som ble best besøkt gjennom sommeren.

«Alle disse erfaringene har vi tatt med inn i bydelsverkstedet. Tilstedeværelsen, men også det å yte praktisk bistand. Den sykkelworkshopen, den var helt full selv om det regna. I lang tid etterpå spurte folk etter sykkelverksted. Det kom folk fra Furuset for å være med på workshop. Det å reparere ting selv stod frem som klare behov.» (Informant, Tøyenkontoret).

På bakgrunn av disse erfaringene har noen aktører fra Tøyenkontoret satt i gang en søknadsprosess for å starte opp et åpent bydelsverksted med tilgjengelig verksted for spesielt barn og ungdom til å reparere sykler og treproduksjon. Søknadsprosessen er stadig i gang i skrivende stund.

7.4 Initiativets utfordring

Tøyenkontorets aktivitet opphørte i slutten av 2012, bl.a. på grunn av manglende lokaler. En av utfordringene til MU, er nettopp at dets eksistensgrunnlag er basert på et midlertidig prinsipp. I tillegg til det usikre elementet omkring tid, kommer også et usikkert økonomisk perspektiv inn, samt en følelse av avmakt i en privatstyrt utviklingsprosess.

7.4.1 Finansielle tilskudd

Et initiativ som Tøyenkontoret har i dagens finansielle støttetilbud ikke en klart definert merkelapp. Det vil si at stedsutviklingsinitiativ og prosjekter i krysningfeltet mellom kunst, kultur og sosialt arbeid ikke har det. Tøyenkontoret mottok riktignok noe støtte fra Norsk Kulturråd og frivillighetsmidler fra bydel Gamle Oslo. Det er likevel ikke tilstrekkelig for å drive det arbeidet de ønsker. Et slikt prosjekt blir til slutt drevet på frivillig basis, med profesjonell kompetanse.

«Det er vanskelig å få penger til et slikt tiltak, vi er ingen kjent aktør, har ingen kjent måte å gjøre ting på. Finansiering er fragmentert. Det er mangel på kunnskap hos saksbehandler. Bl.a. har jeg sagt til Ola Elvestuen at det er behov for en egen

tilskuddsordning som ligger mellom Kulturetaten og Bymiljøetaten. Der må det jobbe folk som kan noe om midlertidighet og som har kunnskap om kulturell byaktivisme.» (Informant, Tøyenkontoret).

Det oppstår en stor økonomisk belastning for dem som driver prosjektet, da de ikke vet hvordan de skal finansiere det. I tillegg kommer en ekstra arbeidsbelastning som kreves for at et initiativ uten ekstra midler eller etablerte samarbeidspartnere skal kunne utvikle seg. Det krever en ekstra innsats fra ildsjeler med stor arbeidskapasitet. Dette er så klart en utfordring for et initiativ, da arbeidskapasitet er en ressurs som går tom, og ildsjeler kan slukke.

7.4.2 Svikt i kommunikasjon

Prosjektdeltakerne kan fortelle om en følelse av å ikke nå frem i systemet med deres tilnærming og ideer. I tillegg til å ikke bli tatt alvorlig som seriøse aktører innen stedsutvikling. Tøyenkontoret mistenker at idet utviklingen på Tøyensenteret skyter fart, vil de ikke lenger bli involvert i den videre utviklingen.

«Utviklingen skjer tross alt nesten kun på de privates premisser» (Informant, Tøyenkontoret).

De peker også på en manglende kommunikasjon med Oslo kommune og bydel Gamle Oslo. Det har vært forsøkt å oppnå dialog med både politikere og byråkrater, uten at de har opplevd å bli hørt eller tatt alvorlig.

«Det vanskelige er å nå frem med budskapet og få til en dialog med kommunen. Det oppleves som en vanntett skott mellom en selv og dem som prøver å skape noe. Det er en grunnleggende mangel på kompetanse samt vilje til å se hva denne nye utviklingen faktisk er og kan bidra med til byutviklingen.» (Informant, Tøyenkontoret).

Andre utenforstående har også hatt problemer med å forstå hva tilnærmingen til Tøyenkontoret egentlig handler om, og har vist skepsis til hvorvidt det er den riktige tilnærmingen på Tøyensenteret. En representant fra Tøyenkampanjen uttrykker skepsis overfor Tøyenkontoret sin praksis og mener den var ekskluderende, da deres prosjekter verken var godt nok kommunisert på forhånd, og litt for impulsive.

«Jeg var glad i initiativet selv, jeg er blitt farget av det. Det var ikke helt godt nok kommunisert, ikke alle som skjønnte hva planen var. Når man visste hva ideen var og

hvordan det skulle fungere var det bra, men for mange ble det misforstått som at man bare hadde satt opp noen sandkasser og paller på torget» (Informant, Tøyenkampanjen).

Det er med andre ord aktører som i utgangspunktet har lik motivasjon som Tøyenkontoret om å skape en sosiokulturell utviklingen på Tøyensenteret, men som har problemer med å forstå deres tilnærming.

«De blir litt misforstått og ikke helt forstått med hva de driver med, det blir en for intern ting. Det forutsetter et forhold til urbanisme og byarkitektur. Det er bra med en slik aktør også, men den alene er ikke tilgjengelig nok til å snu den brede befolkning.» (Informant, Tøyenkampanjen).

7.5 Oppsummering

Tøyenkontorets initiativ fant sted på et område med dårlig omdømme, rus- og kriminalitetsproblematikk og en ung befolkning med lav inntekt. Tøyensenteret er preget av tomme lokaler, og en oppgradering av området er ikke første prioritet hos politikere. Tøyenkontorets tilnærming til stedsutvikling er preget av en tilstedeværelse på torget over tid, hvor de setter igang ulike aktiviteter og prosjekter i det offentlige rom. De har skapt et samarbeid med Eierforum og andre lokale aktører og grupper på stedet. Reaksjonene de fikk på «Tøyen hageklubb» peker på en positiv holdning overfor økt aktivitet på torget. Samarbeidet mellom Tøyenkontoret og DTZ kan virke som en viktig faktor for at Eierforum har utviklet et mer nyansert og sosialt perspektiv på stedsutvikling.

At penger nå blir bevilget til fysisk oppgradering av Tøyensenteret er del av en større prosess. Det har nok vært av vesentlig betydning at eierne på senteret har tatt mer initiativ og vist interesse for utviklingen av området, noe som har vært etterspurt i lengre tid. At eiernes interesse og aktivitet har økt i løpet av de siste to årene kan ha en indirekte sammenheng med Tøyenkontorets aktivitet. Tøyenkontorets sommerprosjekt har skapt en ny prosjektidé som svarer på et tilbud som har vært etterspurt i området. utfordringer for Tøyenkontoret har vært å opprette en kommunikasjon med Oslo kommune. Det kan også virke som at deres egen tilnærming ikke har vært godt nok kommunisert, og har hatt en ekskluderende virkning på deler av lokalsamfunnet.

8 Veitvet. «Kulturhagen».

I neste kapittel vil jeg gå gjennom det midlertidige initiativet «Kulturhagen» på Veitvetsenteret. Som i det foregående kapitlet vil jeg også her se nærmere på premissene for initiativets utvikling. Det vil si bakgrunnen for stedets opprinnelse og stedets situasjon i dag. Jeg vil også belyse de stedsutviklingsprosesser og aktører som preger stedet, og gå gjennom det midlertidige initiativets intensjon og aktiviteter, samt bidrag og utfordringer som oppstod i løpet av initiativet.

Figur 17: Oslo, med markering av bydel Bjerke

8.1 Initiativets premisser

8.1.1 Bakgrunn

Veitvetsenteret ligger i Grorudalen på Veitvet som er på østsiden av Oslo. Veitvet, som i dag er del av bydel Bjerke, er blant de første drabantbyene som kom til Oslo, og ble bygget samtidig med bl.a Lambertseter. På Veitvet ble det lagt vekt på fellesskapsfunksjoner i tilknytning til boligutbyggingen, hvor Veitvetsenteret er en del av denne tanken. Det var Ola Selvaag som stod bak utbyggingen, og han uttrykte selv: «Jeg gikk inn for at bydelen Veitvet skulle få noe spesielt, som ingen andre bydeler hadde og som derfor kunne bidra til sunn og verdifull lokalpatriotisme, også blant den store massen av barn og ungdom som hørte til på Veitvet» (Grorudalssatsningen 2011, s.12). I 1958 åpnet Veitvetsenteret som var Norges første og Nord-Europas største kjøpesenter. Dermed var Veitvet den første selvbetjente drabantbyen i Norge. Her fant man viktige lokale funksjoner som bl.a. kirke, festsal, ungdomsklubb, bibliotek, lege, frisør, bank og

restaurant. Veitvet ble den gang omtalt som et vellykket boligprosjekt med sosiale funksjoner.

Figur 18: Veitvetsenteret med omgivelser

Figur 19: Veitvetsenteret

8.1.2 Situasjonen i dag

Situasjonen på senteret i dag er en annen. På 80-tallet ble senteret solgt av Ola Selvaag til svært mange ulike eiere. Dermed har senteret frem til i dag vært preget av en fragmentert eierstruktur. Senteret er preget av forfall og tomme lokaler, i tillegg til et dårlig omdømme blant lokale beboere. I 2008 hadde det en tendens til å samle seg flere mennesker med høyt alkoholkonsum på en lokal pub inne på senteret kalt «Rådhuset». Dette førte til at bl.a. foreldre i området ikke ønsket at barna skulle være på senteret på kveldstid. Veitvet inngår i området Veitvet-Sletteløkka, hvor riksvei 4 (Trondheimsveien) deler området i to, med Sletteløkka i nord og Veitvet i sør. Veitvet-Sletteløkka er et område i transformasjon, både generasjonsmessig og kulturelt. Det er preget av en rask utskiftning av befolkningen, som stadig blir yngre og kulturelt sett mer kompleks.

8.1.3 Stedsutvikling

Veitvet-Sletteløkka inngår i det statlig-kommunale stedsutviklingsprogrammet «Grorudalsatsningen». I 2007 skulle bydel Bjerke velge ut et område som hadde behov for ekstra oppmerksomhet. De valgte Veitvet-Sletteløkka på grunn av forfall og sosiokulturelle utfordringer. I 2007 ønsket bydel Bjerke å opprette et lokalt kontor på Veitvetsenteret. Som

nevnt var senteret preget av en fragmentert eierstruktur, men 63 prosent av senteret er i dag kjøpt opp og eid av tre eiere. Etter en dialog mellom bydel Bjerke og de tre store eierne av senteret fikk områdeløftet opprettet sitt kontor midt inne på torget av Veitvetsenteret. De fikk en avtale med sentereierne om gratis leie. Dette kontoret skulle fungere som områdeløftets hjerte og hjerne, og ble kalt Stikk-innom-kontoret. Grorudalsatsningen er bl.a. finansiert av Husbanken, som ønsker at områdeløftet skal ha et sosiokulturelt fokus i tillegg til det fysiske.

Første del av områdesatsningen på Veitvet-Sletteløkka var å gjennomføre en stedsanalyse på området, som fokuserte både på de fysiske behovene såvel som de sosiokulturelle behovene. Denne analysen var et offentlig-privat samarbeid, som ble delfinansiert av eierne på Veitvetsenteret. I analysen kom det tydelig frem at beboerne i områder ønsket om å oppruste Veitvetsenteret til en mer sentral og hyggelig møteplass. Denne erkjennelsen startet en prosess hos Stikk-innom-kontoret for å starte en fornyet dialog med eierne på senteret om en revitalisering. Det ble opprettet kontakt og samarbeid med en rekke ulike eksterne konsulenter, hvorav en av disse var det nyoppstartede arkitektur og urbanismekontoret «Heimstadlære». I 2010 gjennomførte Heimstadlære en registrering av tomme lokaler i kjøpesentrene i Grorudalen, en registrering som hadde fått oppmerksomhet av bl.a. Fritt ord. En av disse sentrene var Veitvetsenteret. I samtale med Heimstadlære kom Stikk-innom-kontoret i tanke om å bruke MU som strategi for å revitalisere senteret. De startet en dialog med eierne omkring dette, og utlyste i starten av 2011 en oppfordring til kreative sjeler å komme til Veitvet å ta i bruk de tomme lokalene i senteret gratis. Rammen for avtalen var at man ønsket leietakere som gjennom bl.a. deres tilstedeværelse kunne skape økt liv og aktivitet på senteret. Samtidig forpliktet de seg til å organisere seg i arbeidsgrupper som skulle komme opp med gode ideer for hvordan senteret kunne oppgraderes, og skape en spisset profil for senteret. Eierne og Stikk-innom-kontoret ville hovedsakelig styrke senteret på tre plan: fysisk, kulturelt og omdømmemessig. Utgangspunktet var at de nye leietakerne skulle være på senteret i ett år, og at de tiden utover dette skulle bli faste leietakere som betalte leie til markedspris. Håpet var at man i løpet av det ene året skulle ha skapt en tydelig profil for senteret.

8.2 Initiativets tilnærming

Totalt søkte 50 personer og/eller grupper, mens kun 11 grupper og/eller personer fikk kontorplass. Dem som etablerte seg på senteret ble kalt «Kulturhagen» og var en

tverrfaglig gruppe bestående av arkitekter, interiørarkitekter, fotografer, billedkunstnere, musikere og skuespillere. Deres motivasjon for å ha kontor plass på Veitvet var delt. Noen kom til senteret primært for å ha et arbeidskollektiv, mens andre hadde en særlig interesse for stedet og stedsutviklingen.

Figur 20: Åpningen av Kulturhagen

Figur 21: Åpning og rengjøring av lokalene til Kulturhagen

Det ble etablert arbeidsgrupper innad i Kulturhagen som skulle komme med konkrete forslag til fysisk oppgradering, midlertidig aktivering og innspill til bl.a. logo av senteret. Disse avholdt jevnlig møter i løpet av året, i samarbeid med sentereierne og bydelen. Det første arrangementet var en kick-off dag i mars 2011. Arbeidsgruppene bidro med innspill og konkrete prosjekter. Noen arrangerte en fotokonkurranse «Mitt Veitvet», andre holdt en performance og dans, mens noen tredje opprettet en facebookside med «Mitt Veitvet». I løpet av 2011 ble flere arrangement og aktiviteter iverksatt. Kulturhagen holdt bl.a. innflytningsfest, hadde åpne dager, julemarked, malekurs og DJ-kurs, kulturidol, teaterforestilling og workshop for å lage kostymer. Utgangspunktet for Kulturhagen var at de skulle få gratis leie av lokaler på senteret i et år. Deres leiekontrakt ble utvida til to år.

Samarbeidet mellom Kulturhagen, bydelen og sentereierne omkring enkelte prosjekter fikk en brå slutt da den norske statskirke som eier tomten hvor Veitvetsenteret ligger krevde en adskillig høyere festeavgift. De siste 40 årene hadde festeavgiften ligget på 3000 kroner, og nå ville de forhøye den til 3 millioner kroner. Dette gjorde at eierne trakk seg tilbake, da de ikke ønsket å investere tid og krefter i aktiviteter og prosjekter som muligens uansett

måtte avsluttes. Kulturhagens deltakere fikk alle tilbud om å fortsette som leietakere på senteret, men til markedspris. Dette var det ingen fra Kulturhagen som benyttet seg av. I dag sitter et par av representantene fra Kulturhagen på senteret, på grunn av et prosjekt kalt «Bok på Veitvet». De som leder prosjektet har fått tilbud om gratis lokaler på ubestemt tid.

8.3 Initiativets bidrag

I dette kapitlet belyses reaksjonene på Kulturhagens aktiviteter, utviklingen av Stikk-innom-kontoret, nye ideer som er oppstått, samt Kulturhagens utfordringer med ulik motivasjon og interesse for initiativet.

8.3.1 Rekasjoner

Kulturhagens aktivitet startet på nyåret i 2011. I kjølvann av dem ble flere små prosjekter og aktiviteter avholdt på senteret. Reaksjonene Stikk-innom-kontoret mottok var udelt positive til dette. Arrangementene var også godt besøkt av lokalbefolkningen, spesielt fra ungdom og barn. Stikk-innom-kontoret trekker spesielt frem dj-kurset for unge. Gruppen har også avholdt åpent hus hvor det i stor grad har vært deres venner og nettverk som har kommet.

«Julemarked, fester, åpen dag arrangementer, Oslo open og vi inviterte folk opp. Det kom mye folk på åpne dager med vafler og pepperkaker. De gangene fungerte kulturhagen best, da kom den forskjellige kompetansen i gruppen til sin rett og ble satt i spill. Da ble det mer utadrettet.» (Informant, Kulturhagen).

Kulturhagen trekker frem «Bok på Veitvet» som fikk spesielt positive reaksjoner fra lokalbefolkningen. Prosjektet «Bok på Veitvet» er et mobilt og midlertidig bibliotek inne på Veitvetsenteret som oppstod i kjølvannet av Kulturhagen. Bøkene har ulike språk og sjanger som speiler den lokale befolkningens interesser og nasjonaliteter. En besøkende på senteret hadde sagt at det hadde reddet vinteren hennes, og en annen påpekte at det var noe å gjøre i ferien når det var bibliotek.

«Bok på Veitvet er fantastisk. En kan levere og låne bøker alt etter som. Vi ser stadig folk på senteret, folk som plukker med seg bøker. Det ser litt hyggeligere ut nå, torget er jo helt tomt, det bli hyggeligere å gå gjennom der. Det skaper liv.» (Informant, Villa Veitvet).

Figur 23: Åpent arrangement fra Kulturhagen inne på torget av Veitvetsenteret

Sentereierne hadde vært engstelige for hærverk på senteret dersom bøker lå tilgjengelig på et bord inne på torget, men erfaringene har vist at alle bøker er kommet tilbake, og at beholdningen heller vokser. Sentereiernes reaksjon på aktivitetene Kulturhagen skapte er positive, de tenker det har skapt økt oppmerksomhet rundt området generelt.

«Ja, det har skapt blest og interesse, og vi har jo om ikke, ja vi har jo fått litt blest, det har skjedd litt her oppe.» (Informant, Sentereiere I). «Nå var det en konsert der oppe. Meget positivt. Det samme med fotoutstilling og kafé. Alle er positive, endelig skjer det noe.» (Informant, Sentereiere).

Kulturhagen fikk en del mediaomtale både i oppstarten av initiativet og i forbindelse med «Bok på Veitvet», som bidrog til å skape økt oppmerksomhet rundt aktivitetene på Veitvetsenteret. Likevel ble ikke forventningene til Kulturhagen fra lokalsamfunnet om mer liv og aktivitet på senteret imøtekom.

«Konkrete prosjekter fra Kulturhagen la man ikke så veldig merke til, egentlig. Ikke så konkrete aktiviteter for nærmiljøet som folk hadde håpet på. Generelt hadde folk håpa på mer.» (Informant, Villa Veitvet).

8.3.2 Stikk-innom-kontoret og sentereierne

Stikk-innom-kontoret har fra begynnelsen av samarbeidet med Kulturhagen vært positivt innstilt til MU som tilnærming til stedsutvikling, og har hatt et spesielt fokus på den sosiale

utviklingen av stedet. Denne holdningen er ikke endret etter at initiativet med Kulturhagen er over, den er snarere styrket.

«Områdeløftet som helhet har forstått at mye av det vi får gjort, faktisk er midlertidig. Resten vil skje når alt det andre er ferdig. Grorudalssatsningen er et prøve og feile forum. Vi har vært i en spennende og kreativ fase. Min sjef vil nok si at midlertidig aktivitet har vært avgjørende for det permanente på stedet» (Informant, Stikk-innom-kontoret).

Med andre ord er det blitt en praksis man tenker er nødvendig for å få i gang aktiviteter og en utvikling, mens de mer overordnede planene ligger på vent. Stikk-innom-kontorets tilnærming til stedsutvikling handler i stor grad om å bruke midlertidige aktiviteter som et steg mot en permanent utvikling. Etter prosjektet med Kulturhagen har Stikk-innom-kontoret planer om å etablere et kultur- og nærmiljøsentert for bydelen på Veitvetsenteret, som skal være permanent. Det blir ansett som en videreføring av kulturaktivitetene fra Kulturhagen.

«Bydelen jobber nå i samarbeid med sentereierne med å få et kultur- og nærmiljøsentert. Vi ønsker å krone det midlertidige arbeidet med kultur- og nærmiljøsentert. Det blir den permanente avleggeren. Her går bydelen inn og sier dette vil vi få til, hvor beboerne og det frivillige organisasjonslivet har deltatt i kartleggingen av et slikt sentert. Dersom det blir noe av, så er det et kroneeksempel på midlertidig aktivisering som blir en del av det permanente.» (Informant, Stikk-innom-kontoret).

Dette søkes det nå penger til fra Oslo Bystyre. Bydel Bjerke vil gå inn som leietaker av store deler av sentert, som i dag står tomt, som skal brukes til kulturaktiviteter for lokalsamfunnet. Denne saken ligger nå hos byrådsavdelingen og skal behandles i Oslo Bystyre 15.03.13.

Det var meningen at Kulturhagen skulle bidra med konkrete forslag til fysisk oppgradering av sentert og omdømmebygging i tillegg til å skape aktiviteter. Dette ble det investert en del krefter på fra Kulturhagens side.

«En del folk har brukt masse tid på å lage planer for sentert. De laga kule utkast om hvordan det kunne se ut på sentert» (Informant, Villa Veitvet).

Sentereierne bekrefter at det som ble laget av ideer og utkast er spennende.

«Masse ideer som kom opp, og vi holder fortsatt på med det, med en del av tankene som har spunnet ut av det.» (Informant, Sentereier).

Det er usikkert hvorvidt disse bidragene vil bli brukt videre i en utviklingsprosess av senteret eller ikke, men det kan ha gitt noen impulser til sentereierne for hvordan de kan bruke og utvikle senteret videre.

8.3.3 «Bok på Veitvet»

Allerede tidlig i Kulturhagens initiativ oppstod ideen blant noen av deltakerne om et lokalt bibliotek på Veitvetsenteret. Det har nemlig vært både bibliotek og kultur på senteret tidligere, og ideen var å vekke disse elementene til live igjen. I tillegg er bibliotek noe beboerne ønsker seg, som ikke ligger inne i noen fremtidige planer for senteret. Slik kom ideen om et åpent bibliotek inne på kjøpesenteret. Ideen ble testet ut med å sette ut benker og sofaer, samt et åpent bord med bøker på. Det er et prosjekt i samarbeid mellom noen tidligere deltakere fra Kulturhagen, bydelen og sentereierne.

Figur 24: «Bok på Veitvet» inne på torget på Veitvetsenteret

De fremtidige planene består i å bygge et bokamfi, nå som prosjektet har mottatt finansiell støtte fra både Norsk Kulturråd og Sparebankstiftelsen. Sentereierne støtter prosjektet ved å gi dem gratis tilgang til et lagerrom i kjelleren og et gratis prosjektkontor der hvor Kulturhagen tidligere satt.

8.3.4 Beboerkafe og lokale organisasjoner

Det har vært et ønske om en kafé i nærmiljøet på Veitvet i lengre tid. I løpet av at Kulturhagen pågikk, kom ideen om å drive en beboerdrevet kafé i et tomt lokale i senteret på gateplan. Stikk-innom-kontoret hjalp til med å opprette en dialog mellom eierne og beboerne som hadde tatt initiativet, hvor de forhandlet om å midlertidig ta i bruk det tomme lokalet gratis. Den lokale gruppen fikk bruke lokalet, og i litt over et halvt år var det alt fra loppemarked, frivillig kafé, kunstutstilling og konserter i det tidligere tomme rommet. Da den forrige eieren av puben «Rådhuset» på senteret la ned driften, tok beboerkafeen over dette lokalet hvor det i dag drives en kafé som heter Villa Veitvet. Dette initiativet er drevet på frivillig basis. I tillegg er det oppstått 16 nye organisasjoner på Veitvet siden Stikk-innom-kontoret ble åpnet i 2008. Disse har laget sitt eget kulturmanifest.

8.3.5 Et utvidet nettverk

Kulturhagen har hatt en kraft ut mot det kreative miljøet i Oslo, mener leder og initiativtaker til det midlertidige prosjektet. Hun mener den kreative kraften har dryppet ned på det lokale miljøet på Veitvet. F.eks. oppstod det et samarbeid med bydelen og Kunsthøyskolen i 2012, etter et åpent arrangement i Kulturhagen hvor Kunsthøyskolen var invitert. For tiden foregår en dialog om hvorvidt bydel Bjerke og Stikk-innom-kontoret skal ha et samarbeid med Nasjonalmuseet.

«Vi er inne i et et samarbeid med nasjonalmuseet. På åpningen av Kulturhagen traff jeg en fra en boboer som jobber på Nasjonalmuseet. Vi snakket om at det hadde vært spennende å teste en utstilling fra Nasjonalmuseet på Veitvet. Utstillingen "Bending Wather" ble teste ut i 2010, dette var spennende både for bydelen og Nasjonalmuseet. Nasjonalmuseet jobber hele tiden for å nå nye publikumsgrupper. Mange av de som benytter seg av Nasjonalmuseet er single kvinner mellom 40 og 60 år På Veitvet kan Nasjonalmuseet komme i kontakt med den flerkulturelle befolkningen. De ser nå på muligheten av et samarbeid med Bydelen som innebærer å flytte en liten del av aktiviteten sin på Veitvet.» (Informant, Stikk-innom-kontoret).

Veitvet er et sted som er blitt satt på det mentale kartet til flere aktører innenfor den kreative bransje enn tidligere.

«Vi kan fylle en annen rolle i forhold til nettverking og det å koble folk. Vi kjenner andre enn bydelen og drar inn folk som ellers ikke ville ha kommet.» (Informant, Kulturhagen).

Dette illustreres gjennom en konsert inne på Veitvetsenteret 6. april 2013 som arrangeres i regi av «Bok på Veitvet» gjennom konsertarrangøren «Havresekken»⁶. Dette vil også tiltrekke seg en folkegruppe som muligens ikke vanligvis ville oppsøkt Veitvetsenteret.

8.4 Initiativets utfordringer

Selv om Kulturhagen har realisert flere aktiviteter på senteret og kan vise til en del mediaoppslag, har prosjektet hatt en del utfordringer. Jeg vil i neste avsnitt peke på utfordringer ved aktørenes samarbeid og deres ulike interesser. Jeg vil også belyse Kulturhagens opplevelse av avmakt og å ikke bli tatt alvorlig som stedsutviklingsaktører.

8.4.1 Ulike interesser og engasjement

Motoren bak Kulturhagen er uten tvil Stikk-innom-kontoret. Det var dem som tok initiativet til å starte det opp, og som hadde en idé om hvordan Kulturhagen skulle utarte seg. Det kan virke som om sentereierne ikke var interessert i Kulturhagen som et sosiokulturelt prosjekt, men de var åpne for å prøve ut Stikk-innom-kontorets idé.

«I samarbeid med eieren av Veitvetsenteret, har bydelen utviklet en mulighetsstudie. Denne mulighetsstudien var det medarbeidere i områdeløftet som hadde hovedansvaret for. Det førte nok til at bydelen hadde mer eierskap til resultatet enn sentereierne» (Informant, Stikk-innom-kontoret).

Kulturhagen opplevde samarbeidet med sentereierne problematisk. Det ble tydelig at interessene til eierne, Kulturhagen og Bydelen var forskjellige.

Eierne var delaktig i prosessen med å finne en ny profil for senteret, men når det kom til stykket ble det litt ad hoc. Samarbeidet med bydelen var noe helt annet enn samarbeidet med eierne. Bydelen syntes prosjektet er riktig for lokalmiljøet og anerkjenner det nok kanskje i noe større grad.» (Informant, Kulturhagen).

Denne manglende forståelsen fra eiernes side om hva Kulturhagen kunne skape av ringvirkninger for et lokalsamfunn og på sikt for senteret, illustreres gjennom plasseringen

⁶ Havresekken er en konsertarrangør, som arrangerer konserter på forskjellige og utradisjonelle steder i Oslo.

av prosjektgruppen i senteret. De plasserte dem i 2. etasje med egen trappeoppgang fjernet fra offentligheten. Kulturhagen selv hadde vanskelig med å forstå dette grepet.

«Det var uheldig for prosjektet at det lå i andre etasje. De kveldene vi jobbet der ville det fått større lokal betydning dersom det var åpent ut mot gateplan. Dette ble det snakket mye om, at det var rart å være oppe i andre etasje. Det var ganske tomt i resten av etasjen, men det er mer tomt nå i dag, etter oppløsningen av Kulturhagen.» (Informant, Kulturhagen).

Sentereierne ser ikke på plasseringen av Kulturhagen som et problematisk aspekt.

Snarere som en styrke.

«Lokaliseringen, den var ideell. De kunne ikke fått noe bedre. De hadde en egen inngang. Et stort flott møterom og fellesrom. Hvis du ville ha noen prosjekter, kunne du gå ned og snakke med folk, det er så liten avstand. Det var ikke et stort problem. Tror ikke det hadde vært bedre å plassere dem på torgplassen.» (Informant, Sentereier).

Etter at gratisperioden av leie var forbi, la sentereierne seg på et prisnivå for utleie av lokalene som tilsvarte markedspris. Etter deres forståelse var nå prosjektiden over, og de var ikke interessert i å leie ut gratis i lang tid. Bydelen mener at eierne ikke har sett hvilken betydning de midlertidige aktørene kan ha for området.

«Jeg tror bydelen har sett større verdi i Kulturhagen enn sentereierne. Nettopp fordi kulturhagen har generert mer aktivitet og tilbud til beboerne, og trukket til seg andre kreative prosjekter og leietakere. (Informant, Stikk-innom-kontoret).

De eneste som ble igjen var aktørene fra bl.a. Heimstadiære med prosjektet «Bok på Veitvet». Det var også dem som i utgangspunktet hadde hatt en sterk interesse for området og lokalsamfunnet. De hadde hatt et eierskap til stedet og stedsutviklingen fra begynnelsen, i motsetning til en del andre involverte.

8.4.2 Interne omstendigheter

Aktørene fra Kulturhagen skulle egentlig være motoren i initiativet. Det viste seg å ikke være så lett å overbevise dem til å være det. Gruppen som ble sammensatt kjente hverandre ikke i forkant, hadde ulik kompetanse og ulik motivasjon for å være på Veitvetsenteret, på tross av utlysningen og motivasjonsbrevet som ble innlevert. Noen hadde kun et ønske om et kreativt kontorfellesskap, uten interesse eller motivasjon for å

gjøre noe for lokalsamfunnet. Andre igjen, som f.eks. representantene fra Heimstadlære som brakte bydelen på ideen om midlertidig aktivitet som motor for stedsutvikling, hadde en sterk interesse for stedet og lokalsamfunnet.

«Noen har vært veldig aktive, som vi har hatt god kontakt med, men det har vært en avskalling. Det som var skuffende, som jeg har hørt fra andre, er at mange brukte bare kontoret for å ha en plass for å ha tingene sine. Det var ikke alle som bidro like mye til fellesskapet.» (Informant, Sentereier).

Det kan virke som om gruppen internt hadde problemer med å fungere, både med sin motivasjon og sine interesser.

«Mye av prosjektet forsvant med at de ikke var der fysisk. Heimstadlære var der og ga feedback, men veldig mange har ikke gjort det. Den interne gruppen har ikke fungert så veldig bra.» (Informant, Sentereier).

Når Kulturhagen flyttet ut, ble ingen av dem igjen på senteret bortsett fra representanter fra «Bok på Veitvet». Det fantes ikke vilje eller interesse til å gå utover de rammene som ble satt i starten for Kulturhagen.

8.4.3 Ytre omstendigheter

Ved sommerstider i 2012 stoppet utviklingen av prosjektet opp bl.a. på grunn av forhøyning av festeavgiften. Dette gjorde at sentereierne ikke ville investere tid eller krefter i prosjektet når deres egen fremtid så usikker ut. Da sentereierne og bydelen trakk sitt engasjement ut av prosjektet, døde det.

«Eierne fikk en forhøyning på festekostnad rett før jul 2011. Vi hadde akkurat starta et skisseprosjekt på transformasjon og ny identitet for senteret. Dette skapte full stans. Det tok luften ut av alt. Eierne fulgte ikke opp i særlig grad etter dette, med enkelte unntak.» (Informant, Kulturhagen).

Også Stikk-innom-kontoret trakk seg tilbake da dette skjedde.

«Kulturhagen ble avsluttet i desember 2012 og samarbeidet rundt kulturhagen ble avsluttet mellom bydelen og sentereierne. Det kan hende at kulturhagen har hatt litt frustrasjoner knyttet til at det har vært flere aktører på banene, samt at bydelen ikke har hatt myndighet til å ta de store grepene» (Informant, Stikk-innom-kontoret).

Kulturhage hadde blitt finansiert av bydelen og fått gratis lokaler. Da disse godene gikk ut, klarte de ikke å holde seg i live av seg selv.

8.4.4 Avmakt

Kulturhagen ble på en måte hyret inn som konsulenter på senteret med kompetanse på kultur og kreativitet. De skulle yte med sin kompetanse til senterets vitalisering. Samtidig var det en oppfatning blant noen fra Kulturhagen å ikke bli tatt helt seriøst.

«Fordi vi hadde gratis kontorlokaler ble vi ikke tatt helt alvorlig som aktører. Vi tenkte at det var en vinn-vinn situasjon som gir en mulighet for både oss og eierne, som er praktisk i en oppstartfase. Men det funker ikke alltid så bra i praksis, man blir ikke behandlet på likefot, når man endrer spillereglene på denne måten. Eierne følte de var snille med oss, mens vi følte vi jobbet og ga så mye. Vi fikk høre vi skulle være fornøyd med gratis lokaler. Det krever mer tillitt å gjøre noe på den måten, og her ligger både det vakre og samtidig grobunn til misforståelser i denne typen prosjekter» (Informant, Kulturhagen)

Erfaringen fra Kulturhagen er at å være et sted helt gratis ikke kun er gunstig, men at et profesjonelt og likeverdig forhold bør opprettes med kontrakt. Eierne hadde en følelse av at de midlertidige aktørene ikke var selvstendige nok, og ville ha noe fra dem.

«Tror at fra deres synsvinkel, tror jeg de hadde håpt på flere oppdrag fra oss som de kunne fått betalt for. Det er naturen, og jeg skjønner det godt, men det er ofte slik, at er du en gründer så må du selge deg inn. Vi på Veitvetsenteret, det var jo også litt for å hjelpe de i gang. Men de må finne andre klienter på sikt, og ikke oss.» (Informant, Sentereier).

Aktørene fra Kulturhagen hadde vanskeligheter med å skaffe finansielle midler til prosjektene sine. Noe var delfinansiert gjennom bydelen, mens «Bok på Veitvet» er finansiert gjennom eksterne midler og store deler egentid og krefter er investert.

8.5 Oppsummering

Kulturhagens initiativ fant sted i et område preget av demografiske og kulturelle endringer. Veitvet-Sletteløkka er et område som er underlagt Grorudalsatsningen, som gjør at bydelen har mer midler enn f.eks. bydel Gamle Oslo. Stikk-innom-kontorets innsats spiller derfor i dette caset en viktig rolle, både som initiativtaker til Kulturhagen og som en aktør som skaper kontinuitet gjennom andre aktiviteter og prosjekter på Veitvet-Sletteløkka.

Kulturhagens gruppe var tverrfaglig, og realiserte ulike aktiviteter og arrangement på senteret som fikk positiv respons. Stikk-innom-kontoret har fått sterkere tro på MU som tilnærming til stedsutvikling på Veitvet-Sletteløkka, og vil utvikle et kultur- og nærmiljøsenters som springer ut av positive erfaringer fra det midlertidige initiativet. Kontoret har også fått flere kontakter inn mot kunst- og kulturscenen i Oslo gjennom aktiviteter i regi av det midlertidige initiativet. Kulturhagen ble oppløst av ulike grunner. Det er sprunget ut en avlegger fra Kulturhagen kalt «Bok på Veitvet». I tillegg er det oppstått et initiativ til en bydelskafe som har daglig drift på senteret. En utfordring for Kulturhagen har vært deres sammensatte gruppe, med blandet motivasjon og interesse av å være og arbeide for lokalsamfunnet og senterets fremtidige utvikling. De aktørene fra Kulturhagen som ønsket å bidra til senteret og stedets utvikling er blitt værende på stedet i form av nye prosjekter.

Del IV

Drøfting, slutninger og konklusjon

9 Drøfting av svakheter og styrker ved midlertidig urbanisme som bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling

I neste kapittel vil jeg drøfte delproblemstillingene tre og fire:

Hva kan midlertidig urbanisme tilføre en stedsutviklingsprosess i form av sosial kapital?

og

Hvordan muliggjør midlertidig urbanisme økt grad av empowerment?

Jeg vil ta utgangspunkt i casestudiene fra del III og drøfte dem opp mot teorien om sosial kapital og empowerment.

9.1 Sosial kapital

For å minne om hva som menes med sosial kapital i denne oppgaven, er det graden av ulike sosiale nettverk som både er formelle og uformelle. Disse nettverkene skal si noe om et lokalsamfunns tilgang på makt og ressurser. Jeg bruker hovedsaklig tre begreper for å beskrive de sosiale nettverkene som er *bonding*, *bridging* og *linking*. Jeg har sett på ulike forbindelser og samarbeid som har oppstått i løpet av tiden til Kulturhagen på Veitvetsenteret og Tøyenkontoret på Tøyensenteret, for å kunne si noe om hvorvidt ulike sosiale nettverk er blitt skapt og styrket. Jeg har også vurdert deres evne til å skape gode offentlige møteplasser. Å skille kategorisk mellom de tre relasjonsbåndene er en svært teoretisk tilnærming, og i virkeligheten er det en glidende overgang mellom dem. Det er likevel ønskelig å skille mellom dem i analysen, for å tydeliggjøre hva de ulike casene har bidratt til.

9.1.1 Bonding

En bondingrelasjon handler om en sammenbindende sosial kapital, som handler om å styrke båndene mellom f.eks. homogene grupper som familie, venner og lignende faggrupper på et sted. En slik relasjon kan bidra til et sterkere samhold i et område blant likesinnede, men kan også virke ekskluderende. På Tøyen- og Veitvetsenteret vil bl.a. de sosiale møtestedene og offentlige rommene ha betydning for hvorvidt venner og bekjente kan ha et felles møtested som kan styrke disse relasjonene. Prosjektet på Tøyensenteret

sommeren 2012 skulle styrke det offentlige torget som et møtested. Ved hjelp av enkle midler bygget initiativtakerne benker, og forsøkte å gjøre torget mer hyggelig gjennom beplantning og aktivitet. Barn fra ulike nabolag kom for å bygge og male, og bl.a. være med på dj-kurs. Foreldre møttes gjennom aktivitetene som ble satt i gang, og fikk en kopp kaffe på torget mens de ventet på at barna skulle gjøre seg ferdig. Mange aktiviteter var godt besøkt av innvandrere. Også Kulturhagen skapte aktiviteter på Veitvetsenteret som brakte sammen flere mennesker.

Å lage aktiviteter for lokalbefolkningens ulike målgrupper, vil være noe som styrker en bondingrelasjon. Det er fordi man har et felles sted å møtes og en grunn for å oppholde seg der. Veitvetsenteret og torget på Tøyensenteret ble til et sted hvor man ønsket å oppholde seg, og ikke et sted hvor man kun hastet forbi. Reaksjonene som berettes om fra aktivitetene og prosjektene på Tøyensenteret og Veitvetsenteret er udelt positive. Det faktum at det var økt aktivitet på senteret ble spesielt på Tøyensenteret trukket frem som noe positivt. At noen brydde seg om stedet, og ønsket å gjøre det fint ble tatt godt imot av lokale funksjoner på torget og lokale beboere. Stikk-innom-kontoret på Veitvet forteller også om direkte tilbakemeldinger til dem fra beboere som er svært fornøyde med det som skjer på Veitvetsenteret, og at de nå er stolte av å komme fra Veitvet i motsetning til tidligere. Med andre ord kan det virke som om økt aktivitet i de offentlige rommene gjennom midlertidige aktivitetene har ført til en oppfatning av stedet som er positivt ladet. Det kan innebære en styrket stedstikknytning, som er en indikator på sosial kapital i et lokalsamfunn.

Samtidig krever offentlige møtesteder oppfølging, skal det opprettholdes gode relasjoner og tillit i lokalsamfunnet. Da Tøyenkontorets sommerprosjekt kun fant sted en kort periode, er det usikkert hvorvidt de positive effektene har forplantet seg og er stabile. Møblene som ble bygget er alle blitt fjernet igjen, på tross av Tøyenkontorets ønske om at de skulle bli stående lengre. Torget har fått sitt gamle uttrykk tilbake. Er torget på Tøyen fremdeles et sted hvor den eldre narkomanen vil samhandle med den yngre jenta, eller var det kun forbeholdt i prosjektperioden om sommeren? Med andre ord kan en stille spørsmålstejn ved de varige effektene av midlertidige aktiviteter og prosjekter.

«Vi skulle ønske de hadde kommet med ting som var mer varig, ikke bare korte ting som forsvinner igjen, som er spennende der og da. Men så blir det stille igjen etterpå. Senteret har bare vært dødt så lenge jeg husker. Jeg har bodd her siden 2001, da jeg flytta hit var det lite folk. Sånn har det vært så lenge jeg kan huske det.»

Helt dødt og tragiske butikker og ikke noen som gjør noe. Flyt av søppel.» (Informant, Villa Veitvet).

På Veitvetsenteret har «Bok på Veitvet» vedlikeholdt en viss aktivitet gjennom sitt prosjekt. I tillegg er Stikk-innom-kontoret en kontinuitet uavhengig av Kulturhagen, som kan sørge for stabilitet. Veitvetsenteret er enda ikke etablert som en møteplass, men har endret omdømme fra et sted man ikke går, til et sted hvor man godt kan være. På tross av den manglende kontinuiteten fra de midlertidige aktivitetene, har det oppstått et «avleggerprosjekt». Aktiviteten til et midlertidig initiativ kan fungere som en katalysator for at andre prosjekter og initiativer skal oppstå. Denne «avlegger-funksjonen» kan bøte for den manglende langsiktigheten til midlertidige initiativ, selv om det er lite forutsigbart og vanskelig å kontrollere hvorvidt det skjer eller ikke.

En felles arena

Både Kulturhagen og Tøyenkontoret var en arena for sine interne miljøer. Tøyenkontoret var gjennom sine lokaler en slags arena for kunst og urbanisme. En av representantene fra Tøyenkontoret ser på prosjektkontoret som en plattform for andre prosjekter og initiativ til å utfolde seg. De har hatt samarbeid med AHO som har avholdt et studentseminar om stedsutvikling og Tøyen i deres lokaler. Byfabrikken, et nettverk for unge byplanleggere, har tatt i bruk lokalene deres på Tøyensenteret i forbindelse med en byvandring. Samarbeidet og relasjonen mellom Tøyenkontoret og Tøyenkampanjen er også en bondingrelasjon. Begge initiativene hadde lignende agenda med å endre omdømmet på Tøyen og gi folk flere positive opplevelser. Begge gruppene er mer eller mindre drevet på frivillig arbeid.

«Vi har hatt en god dialog med Tøyenkontoret, med felles mål og en løpende dialog. Vi har jobbet sammen om ting. Det følels som om det er veldig nært.» (Informant, Tøyenkampanjen)

Når aktører som er gjevnbyrdige på et sted samhandler, kan dette føre til tillitt og økt deltakelse i lokalsamfunnet. De ulike gruppene og aktørene deltar på hverandres arrangement og bidrar med sine ressurser. Slik har flere likesinnede forbindelser oppstått innenfor rammene til Tøyenkontoret. På den måten har Tøyenkontoret fungert som en plattform for et bonding-nettverk som kan bidra til å styrke relasjoner internt i deres miljø. Lignende utvikling kan gjenkjennes på Veitvetsenteret. «Bok på Veitvet-prosjektet» opprettet et samarbeid med Villa Veitvet. Sammen har de gjennomført et boklanserings

arrangement og en konsert fra arrangementsgruppen Havresekken. Både «Bok på Veitvet» og Villa Veitvet har en følelse av å ha lignende verdier og normer til hva de vil skape på Veitvet.

«Bok på Veitvet har samarbeidet med Villa Veitvet med servering på flere arrangement. De to prosjekt utfyller drar nytte av hverandre i slike sammenhenger.» (Informant, Kulturhagen).

Det er et viktig aspekt ved sosial kapital at nettverkene deler et sett med normer og verdier. Et slikt samarbeid kan bidra til å styrke de ulike aktørene på stedet, og skape større stedstilknytning for dem det gjelder. Det kan stimulere flere aktører på stedet til å bidra til en utvikling. En slik relasjon er viktig for å skape en felles følelse av at man er flere i samme situasjon med lignende intensjon.

Samtidig er nettopp slike nettverk noe som kan virke ekskluderende på et lokalsamfunn, om det ikke samtidig oppstår overskridende bånd. Midlertidig bruk som kun er innadvendt og styrker sine egne nettverk, kan ikke betraktes som et bidrag til en mer sosialt bærekraftig stedsutvikling. Kulturhagen var et initiativ med intensjon om å være utadvendt, men som likevel ble oppfattet som innadvendt.

«Kulturhagen hadde sitt eget julemarked. Det er tradisjon med julemarked på senteret, men deres var i 4. etasje og var ikke for andre, det var deres ting. Det var kjempe fint, men nådde ikke frem til så mange. Jeg var der. Man får fulgt med litt når man er på senteret daglig. Den nådde ikke frem til så mange utenom til dems eget miljø.» (Informant, Villa Veitvet).

Kulturhagen har også arrangert fester og arrangement med utgangspunkt i å samle sitt eget nettverk. Dermed trakk de til seg et miljø som kanskje ellers ikke ville kommet til Veitvetsenteret. Deres arrangement bidro likevel til å skape nye kontakter for f.eks. Stikk-innom-kontoret, som de ellers kanskje ikke ville fått. Å styrke et nettverk av en homogen gruppe, kan med andre ord også få «spill-over» effekter. Dette kommer jeg tilbake til i 9.1.3 om linking-relasjoner.

9.1.2 Bridging

Bridging peker på en overskridende relasjon, som handler om å knytte og styrke bånd på tvers av sosiale skillelinjer og miljøer. Å styrke bridgingrelasjoner i et lokalsamfunn handler

også om bl.a. å lage aktiviteter og plattformer hvor slike relasjoner kan oppstå, og samarbeid som binder ulike aktører sammen. En styrket bridging-relasjon kan skape en følelse av identitet og gjensidighet på tvers av forskjeller.

Å skape en møteplass hvor ulike mennesker fra ulik sosial bakgrunn kan føle seg trygg og vel, er en måte å legge tilrette for bridging-relasjoner på et sted. Et eksempel fra tidligere i oppgaven med en eldre dame som setter seg på torget på Tøyensenteret og forteller at hun tidligere ikke har turt å gjøre dette, viser til en større tillit til stedet og at hun kan føle seg trygg der. Hun tenker at det ikke lenger er en fare å komme ut på den offentlige plassen, og at hun kan nyte litt sol på en benk på torget sammen med flere andre. Det er en endring i hvem som tar i bruk torget, og hva det tas i bruk til. Prosjektet «Bok på Veitvet» kan også fortelle om endret oppførsel på senteret da de satte ut sofaer og stoler på torget på senteret, i forbindelse med bokprosjektet. Flere ungdom brukte området etter skoletid, som et værested. Det var et tiltak som med enkle midler la tilrette for økt bruk av et rom, hvor ulike mennesker kunne møtes på en uformell og lite forpliktende måte. Både Tøyenkontoret og «Bok på Veitvet» kan rapportere om at det ikke har vært noe hærverk på deres prosjekter, men at både benker og bøker har fått stå i fred.

«På kveldene kom gjengene, som drev rundt i ytterkantene. Noen ganger kom de bort og vekslet noen ord. Det jeg tror de så var at vi ikke var der for å fortelle dem hva de skulle gjøre. Mange av dem hørte om prosjektet av yngre søsken. Det hadde mye å si. Vi fikk være i fred. Snakka de med oss, var det aldri truende. Jeg følte meg aldri utrygg, mens jeg rydda klokka ett på natta. Tror mange fikk eierskap til det.» (Informant, Tøyenkontoret)

Dette vitner om at lokale beboere gjerne godkjenner og respekterer slike prosjekter og aktiviteter, og at de kanskje til og med er ønsket. Det kan i beste fall vise til en slags gjensidig forståelse av at man har et felles prosjekt om å skape et mer sosialt og positivt Tøyensenter. Det kan betraktes som en tillitserklæring til prosjektet om at det godt kan få være der. Denne hendelsen kan knyttes til en overskridende relasjon på tvers av sosiale skillelinjer og ulikheter. De som arrangerer prosjektet får en tillitserklæring fra dem som bor på stedet og tilhører en annen sosial sfære. Et annet eksempel på en bridging-relasjon er et eksempel jeg har nevnt fra Tøyenkontorets sommerprosjekt, hvor en narkoman reparerer en sykkel sammen med en 7 år gammel jente. Det er et eksempel på en hendelse som kan bidra til å skape et mer tolerant offentlig rom.

En midlertidig aktivitet har potensiale til å skape relasjoner på tvers av sosiokulturelle ulikheter, gjennom å samarbeide med ulike aktører på et sted. Kulturhagen hadde muligheten til å styrke bånd med andre funksjoner på senteret og lokale ressurser, men gjorde det ikke i utstrakt grad. De forholdt seg mer til sitt eget miljø, utenom da de avholdt aktiviteter på bestilling fra Stikk-innom-kontoret og sentereierne.

«Kulturhagen har hatt flere åpne kvelder. Dette har i hovedsak tiltrukket seg publikum utenfor Veitvet, gjennom de nettverk som kulturhagen bestitter. Det som har tiltukket seg lokalbefolkningen er aktiviteter som: maleskole, forfatterskole, arrangementer og fotokours» (Informant, Stikk-innom-kontoret)

Her kan Tøyenkantorets tilnærming vise til en mer utstrakt grad av samarbeid med lokalsamfunnet. Gjennom sommerprosjektet i 2012 etablerte de f.eks. et samarbeid med den lokale blomsterbutikken og grønnsakshandleren på torget. I tillegg opplevde de flere lokale beboere som ville bidra med sin kunnskap i løpet av prosjektiden. På tross av forskjeller, skapte de en gjensidighet omkring det felles prosjektet det er å skape positiv aktivitet på Tøyensenteret. Nettopp dette krever tilstedeværelse og synlighet fra de midlertidige aktørene. Det krever av prosjektet at de er tilstede over tid og skaper økt aktivitet som er positivt ladet. Kulturhagen var lokalisert i annen etasje på baksiden av senteret, og fikk på den måten redusert sin tilstedeværelse. Dersom Kulturhagen fikk besøk eller ville gjøre noe spontant ble dette ikke noe omgivelsene kunne ta del i. Dette var et uheldig grep fra sentereierne. Hadde de blitt lokalisert på førsteplan kunne det ha ført til større innvirkning på området, og en bedre kontakt mellom de midlertidige aktørene og lokale beboere på senteret. Sånn sett har Stikk-innom-kontoret fått en riktigere plassering, midt i hjertet av senteret. Nevneverdig er at flere av dem som hadde et kontorlokale på Veitvetsenteret ofte ikke var tilstede i deres kontor. På den måten ville ikke en plassering på gateplan spilt en avgjørende rolle. Men for dem som var tilstede, kunne en annen plassering fått innflytelse på deres synlighet overfor lokalbefolkningen på Veitvet-Sletteløkka.

«Bok på Veitvet» skapte andre rammer rundt sitt prosjekt. Det er et prosjekt som er synlig 24 timer i døgnet midt inne på senterets torg. Det var viktig for prosjektet å skape en situasjon basert på tillit, hvor ulike personer kunne prege biblioteket ved å legge igjen sine bøker, på sitt eget språk, utifra sine interesser.

«Vi har brukt små tester hele tiden, og fått en prosess som har vært viktig for utformingen av prosjektet. Eierne var bekymret for hærverk og at bøkene skulle bli

kastet utover på torget i begynnelsen, og vi delte forsåvidt deres bekymring. Vi tegnet i utgangspunktet avlukka bokskap, men 1:1 tester på torget viste at bokbordene, uten noen form for kontroll fungerte veldig godt.. Hva skjer når du gir folk tillit? Vi opplevde at den tilliten vi ga, ble tatt i mot og behandlet med respekt.» (Informant, Kulturhagen).

Et slikt prosjekt har potensiale til å knytte bånd på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer, ved hjelp av litteraturformidling. Prosjektet er enda i oppstartsfasen.

9.1.3 Linking

En relasjon som er sammenkoblende, kalles for en «linking-relasjon». Det er en vertikal relasjon mellom ulike maktposisjoner og sfærer, som kan bidra til at individer og nettverk kan få tilgang til nye ressurser og mer makt. Midlertidige aktører er avhengig av å skape en relasjon på tvers av makt og status, da de som regel får tilgang til sine lokaler gjennom en vertikal relasjon med private eller offentlige eiere. På Tøyensenteret er relasjonen mellom DTZ og Tøyenkontoret et eksempel på en linking-relasjon. Aktørene fra Tøyenkontoret ansees her som en uformell gruppe med mindre makt og status enn det etablerte konsulentselskapet DTZ. Da Tøyenkontoret tok i bruk Entra Eiendoms lokaler gratis, oppstod en relasjon til Entra Eiendom, såvel som til DTZ. På den måten fikk Tøyenkontoret tilgang til mer makt og kunnskap om hva som skjedde på Tøyensenteret og mulighet til å påvirke stedsutviklingen. Det er en relasjon som er oppstått gjennom det midlertidige initiativet sin tilstedeværelse og oppsøkende virksomhet, og som sammenkobler en mektig aktør innenfor stedsutviklingen på Tøyensenteret med en mindre mektig aktør, nemlig dem selv. Deres relasjon sammenkobler to ulike miljøer og praksiser.

«Tøyenkontoret har vært gode innspillere og rådgivere i forhold til å se bydelen med andre øyne. Gårdeiere, med Oslo Kommune, er ansvarlig for de fysiske oppgraderingene, med nytt dekke, fasader, belysning, møblering osv. Oppgraderinger som vil skape et hyggeligere bytorg. Det Tøyenkontoret kan bidra med er å gi innspill på hvordan kan man levendegjør denne plassen, og sette oss i kontakt med og et lokalt nettverk og samarbeidskonstellasjoner man ellers ville brukt lang tid på å bygge opp. I fellesskap kan vi få det til å fungere» (Informant, DTZ)

Et annet tegn på samarbeidet dem imellom er den finansielle støtten Eierforumet ga til Tøyenkontoret. Det første arrangementet Tøyenkontoret arrangerte i samarbeid med Tøyenkampanjen, juleverksted i 2010, ble ikke finansiert av noen eksterne. Julen 2012 ble Tøyenkontoret oppfordret av DTZ om å arrangere et julemarked, som Eierforum ville

finansiere. Også «Tøyen hageklubb» ble i utgangspunktet ikke finansiert av Eierforum, men etter noen uker ut i prosjektet ble Eierforum overbevist om at initiativet var positivt for området. Eierne endte opp med å bidra med mellom 10.000 - 20.000 kr hver. Gjennom finansiering av prosjektet, har Eierforum bidratt til at Tøyenkontoret kunne gjennomføre sine prosjekter. Det er en relasjon som har ført til mer aktivitet rettet mot lokalbefolkningen på Tøyen.

Kulturhagen har fungert som døråpner for Stikk-innom-kontoret. Det midlertidige initiativet arrangerte ulike fester og arrangementer hvor de inviterte sine kontakter inn på senteret. Slik oppstod en viktig kontakt mellom Stikk-innom-kontoret og ulike aktører fra kunst- og kulturbransjen i Oslo. Et samarbeid mellom Veitvetsenteret og Nasjonalmuseet kan bidra til å styrke Veitvetsenterets tilgang på ressurser som nasjonalmuseet er i besittelse av. En relasjon mellom dem er en linking-relasjon, som Kulturhagen indirekte har bidratt til. Relasjonen kan ha betydning for senterets omdømme, så vel som hvilke tilbud senteret kan tilby til deres lokalbefolkning. Ressurser er i denne sammenheng kulturtilbud. På den måten førte Kulturhagen til at Stikk-innom-kontoret fikk tilgang til nye kontakter, som skapte relasjoner til nye og mektigere aktører enn dem selv.

«Gjennom samarbeidet med Nasjonalmuseet har de også tatt kontakt med andre statlige institusjoner som Operaen, Det Norske Teateret og Nationalteateret, for å se om de har interesse av å etablere et samarbeid med bydelen på Veitvet. Nasjonalmuseet tok initiativ til å invitere byråd Bård Folke Fredriksen og andre til et møte for å se på mulighetene for å knytte dette opp mot et Kultur- og nærmiljøsentert på Veitvet. Nasjonalmuseet har søkt om et pilotprosjekt hos Kulturdepartementet, der man har lyst å teste noen aktiviteter på Veitvet. Dette er også interessant for Operane, men det krever da en framvisningsarena. Da må vi ha et kultur- og nærmiljøsentert her for at det skal gi mening. Det ville ført til et statlig/kommunalt samarbeid der man kan knytte beboerne opp mot statlige institusjoner og interagere med produksjonene deres.» (Informant, Stikk-innom-kontoret)

Kulturhagens relasjon med sentereierne er ikke en sammenkoblende relasjon.

Samhandlingen var i stor grad preget av et pliktoppfyllende løp, hvor Kulturhagen skulle oppfylle noen ønsker for sentereierne og bydelen i bytte mot gratis lokaler. Det var i større grad sentereierne som fikk tilgang til ressurser gjennom Kulturhagen enn motsatt.

Samarbeidet bar preg av en ujevnt maktbalanse, hvor to verdener mødtes som verken forstod eller prøvde å forstå hverandre.

«Hadde det vært et prosjekt med kun bydelen ville det vært anderledes, men med business er det to verdener som møtes som ikke alltid forstår hverandre. Vi stod som små kultur entreprenører med en fot i hver verden » (Informant, Kulturhagen)

Sentereierne fikk tilgang til gode ideer og ressurser gjennom Kulturhagen, og hjalp dem med å utvikle logo og fargevalg til senterets transformasjon. Til gjengjeld fikk Kulturhagen gratis lokaler. Sentereierne finansierte ikke noen av prosjektene som ble initiert. Dette kan også peke tilbake på mangler fra Kulturhagen, nemlig at det ikke viste til gode nok resultater. Det skal også nevnes at «Bok på Veitvet» har fått tilgang til gratis lokaler lengre, og på den måten støttes de av sentereierne. Dette kan igjen peke på at dersom de midlertidige aktørene overbeviser sentereierne om at deres aktivitet skaper positive ringvirkninger, vil sentereierne spille på lag. Det eksisterer en potensiell mulighet for å opprette en linking-relasjon, avhengig av det midlertidige initiativets styrke og evne til å overbevise.

9.1.4 Oppsummering

Hva kan midlertidig urbanisme tilføre en sosialt bærekraftig stedsutvikling i form av sosial kapital?

Sosial kapital i et lokalsamfunn kjennetegnes gjennom sterke sosiale relasjoner og tillit. MU kan tilføre en sosialt bærekraftig stedsutvikling aktiviteter som styrker offentlige uterom og bringer ulike mennesker sammen, synlighet og tilstedeværelse, og samarbeid på tvers av maktposisjoner på et sted. Dette kan bidra med å styrke bonding-, bridging- og linkingrelasjoner på et sted.

Nettverk og samarbeid

MU har en tilnærming som i stor grad styrker sosiale nettverk. Det er i noen tilfeller en overlevelsesstrategi fra de midlertidige brukerne. Det er en overlevelsesstrategi da de er tvunget til å forhandle med omgivelsene for å oppnå det de vil. De midlertidige brukerne må nettverke og samarbeide utover sine egne interesser og bygge opp relasjoner som bonding, bridging og linking for å skape seg rom og muligheter til å gjennomføre sine aktiviteter. Disse nettverkene kan bringe både like og ulike mennesker sammen. De midlertidige brukerne har i liten grad tilgang til finansielle midler, og blir i større grad avhengig av samarbeidspartnere. Å nettverke og samarbeide med ulike aktører bidrar

med å styrke alle tre nettverksrelasjonene. Det er en tendens til at MU har størst innvirkning på bonding- og bridgingrelasjonene på et sted.

Aktiviteter

MU kan tilføre en sosialt bærekraftig stedsutvikling ved ulike former for aktiviteter. Både aktiviteter rettet mot et internt nettverk, men også aktiviteter med en overskridende og sammenkoblende virkning. Aktivitetene bidrar til å skape gode offentlige, sosiale møteplasser. Det gjør de ved å arrangere ulike workshops og lage midlertidige sitteplasser, som i begge tilfeller er godt tatt imot. Aktiviteter i det offentlige rom kan bidra til å skape bridging-relasjoner på et sted, da ulike aktører med ulik bakgrunn møtes og interagerer. Nettopp fordi aktivitetene er midlertidige, får de ting til å skje umiddelbart og med lite midler. Det viser seg at i begge tilfellene er MU-initiativene katalysatorer for nye prosjektideer og initiativ, som kan bøte for den manglende kontinuiteten og skape en dynamisk utvikling av et sted.

Synlighet og tilstedeværelse

Synlighet og tilstedeværelse kan bidra til å skape økt tillitt til MU-initiativet, og legge tilrette for mer interaksjon og kommunikasjon mellom de midlertidige brukerne og lokalsamfunnet. Synlighet og tilstedeværelse fra MU-initiativet kan spille en viktig rolle for hvorvidt MU-initiativet samhandler med lokalsamfunnet og skaper gode kontakter.

9.2 Empowerment

Som nevnt i teoridelen kan økt grad av sosial kapital i et lokalsamfunn muliggjør empowerment. Det vil si at sterke sosiale relasjoner og tillit i et lokalsamfunn legger grunnlaget for at lokale aktører selv tar initiativ til prosjekter og i større grad viser interesse for å delta i sitt lokalsamfunn. Sosial kapital og empowerment er to svært nærliggende begrep. Empowerment i lokalsamfunn vil si et større ansvar til de lokale aktørene. Dette innebærer også at lokale aktører skaffer seg makt over egen situasjon og forsøker å påvirke egne livsbetingelser. For å kunne bruke makten bør noen føringer være tilstede som f.eks. partnerskap og samarbeid, reell medvirkning, mobilisering av ressurser og likeverd. Det er snakk om aktiv deltakelse fra lokalsamfunnet i form av enten en DIY-tilnærming, og delegert makt eller kontroll over avgjørelsene for stedet (Arnstein 1969, s. 243). I de neste avsnittene vil jeg diskutere hvordan MU kan muliggjøre empowerment.

9.2.1 Avdekke og aktivere lokale ressurser

Gjennom å skape og styrke ulike sosiale nettverk, legger en grunnlaget for å mobilisere og avdekke ressurser i nabolaget. Forskjellen mellom sosiale nettverk og en mobilisering er nettopp at ved en mobilisering så aktiveres nettverkene. Det handler om å skape deltakelse fra lokalsamfunnet gjennom de midlertidige aktivitetene. Tilnærmingen til MU-initiativene handler ofte om å aktivere lokale ressurser. Tøyenkontoret mobiliserte ressurser, spesielt gjennom sommerprosjektet «Tøyen hageklubb». Majobo deltok med jord og kunnskap om beplantning. Ungdom fra nærmiljøet deltok med å bygge kasser og møbler. Tøyenkampanjen bidro med vaffelsteking en ettermiddag, som de delte ut gratis på torget. Prosjektgruppen oppholdt seg i en måned på torget og mottok nesten daglig henvendelser fra lokale beboere som ville bidra med noe og hjelpe til. Noen ville hjelpe til med å lage mat, noen andre med å snekre. Ressursene i nabolaget kom frem og utfoldet seg på plassen i løpet av sommeren. Uten deres hjelp ville Tøyenkontoret fått problemer med å utvikle prosjektet, de var avhengig av å få støtte fra omgivelsene. Deres erfaring av at lokale beboere ønsket et sted å være, og hadde stor glede av et sykkelreparasjonssted skapte grobunn for å søke penger for å skape et bydelsverksted. Prosjektet avdekket lokale ressurser såvel som lokale behov.

«Bok på Veitvet» mobiliserte lokale ressurser gjennom et samarbeid med Villa Veitvet. Ved to arrangement av «Bok på Veitvet» på Veitvetsenteret har Villa Veitvet bidratt med mat- og alkoholserving.

Hvorvidt Tøyenkontorets bruk av lokale ressurser har ført til at lokale aktører tar mer ansvar og i større grad deltar i stedsutviklingen er vanskelig å si. Tøyenkampanjen hevdet selv at de er blitt inspirert av Tøyenkontorets måte å jobbe på. De har i etterkant tatt initiativ til å male en stor hvit vegg i nabolaget, og har ytret ønske om å arrangere en gatefest sommeren 2013. Ut ifra det undertegnede har observert, er det ikke dukket opp flere initiativ på Tøyensenteret i etterkant av Tøyenkontoret fra andre lokale aktører. Tilnærmingen til Tøyenkontoret kan virke som inspirasjon på andre likesinnede aktører, men har begrenset virkning på aktører med ulik sosial og etnisk bakgrunn.

Medprodusent eller konsument

Ikke alle former for midlertidige aktiviteter avdekker og aktiverer lokale ressurser. De midlertidige aktivitetene på Veitvetsenteret tok lokalbefolkningens behov på alvor og skapte aktiviteter de lokale ønsket seg. Kulturhagen arrangerte dj-kurs og ga ungdom på senteret et kamera hvor de kunne dokumentere Veitvet. Likevel ble ikke lokalbefolkningen involvert i selve produksjonen av arrangementene. Lokalbefolkningen med-produserte ikke, de konsumerte prosjektene. De lokale ressursene ble i mindre grad synliggjort gjennom Kulturhagens aktiviteter. En slik tilnærming fører ikke til en bevissthet omkring hvilke ressurser et lokalsamfunnet besitter og en bruk av disse, men er i større grad å styrke sosiale nettverk i lokalsamfunnet. Det er med andre ord å styrke sosial kapital i lokalsamfunnet, men ikke empowerment. «Bok på Veitvet» skiller seg fra Kulturhagens øvrige aktiviteter, og mobiliserer ressurser i den grad at man kan med-produsere biblioteket gjennom å plassere sin bok der.

Hvorfor de to MU-initiativene er ulike på dette punktet er usikkert. Det kan være litt tilfeldig. Samtidig kan det virke som at Tøyenkontoret var et mer autonomt og uavhengig initiativ, som derfor var mer avhengig av å mobilisere nettverk rundt seg for å få prosjektet til å fungere. Kulturhagen hadde i stor grad støtte fra bydelen og eierne, og så seg derfor ikke nødt til å ta i bruk eksterne ressurser for å gjennomføre sine prosjekter. Det kan også ha sammenheng med at Kulturhagen i større grad var drevet av plikt, og derfor investerte mindre energi på omgivelsene. Tøyenkontoret var derimot genuint opptatt av stedsutvikling.

9.2.2 Empowerment gjennom uttesting

MU muliggjør empowerment gjennom å teste ut ideer og aktiviteter på et sted. I begge eksemplene har MU-initiativene innflytelse på den fremtidige permanente bruken og funksjonen av stedet. Tøyenkontoret testet ut potensialet til et sykkelverksted, som ble svært godt mottatt av lokale beboere. Mens Kulturhagen tester ut et bibliotek på Veitvetsenteret, som også blir hyppig brukt av lokalbefolkningen. Slik vet man gjennom praktisk erfaring at et sykkelverksted og et bibliotek er ønsket på stedet. Det er en tilnærming som er sensitiv overfor lokalbefolkningens ønsker og behov. Den finner ut av et steds potensialet gjennom å prøve ut ideer i praksis, fremfor å arrangere et dialogmøte hvor lokalbefolkningen skal fortelle hva de behøver. Det er en måte å skape tilgang til makt på, da lokalbefolkningens daglige reaksjoner og oppførsel vil si noe om hvorvidt ideen eller prosjektet har et potensialet eller ikke. Sånn sett er det en tilnærming som kan nå flere mennesker enn f.eks. et dialogmøte, som kan være ekskluderende overfor ikke norskspråklige og andre mindre ressurssterke mennesker.

9.2.3 Fra midlertidig til permanent

Hvorvidt uttesting av en idé kan regnes som reell deltakelse er avhengig av hvorvidt et midlertidig initiativ får innvirkning på den permanente bruken og funksjonen av et sted. Det ser ut til å ha sammenheng med et likeverdig samarbeid og partnerskap mellom MU-initiativet og offentlige og private økterer på stedet. Partnerskap og samarbeid mellom dem som har makt og dem som ikke har makt kan spille en viktig rolle i overføring av makt. Partnerskap og samarbeid kjennetegnes gjennom relasjoner, tilsvarende som i nettverksteorien til sosial kapital. I sammenheng med empowerment handler partnerskap og samarbeid også om tillitt og likeverd. At dem som har makt har tillitt til dem som har mindre makt, hvor den profesjonelle og den ikke-profesjonelle har samme verdi. Det handler om en omfordeling av makten, fra dem som har til dem som ikke har.

Samarbeidet mellom Tøyenkontoret og DTZ er preget av gjensidig interesse av og for hverandre. Tøyenkontoret er avhengig av en god relasjon med eierne, for å opprettholde leiekontrakten på stedet. Det er altså en spesiell interesse fra Tøyenkontorets side om et samarbeid med eierne, hvor de også ønsker at eierne ser verdien av dem og det arbeidet de gjør. I begynnelsen da initiativet fant sted, lyssatte Tøyenkontoret noen av de tomme vinduene på senteret. Dette hadde en positiv effekt på det delvis tomme torget, og var svært synlig for forbipasserende. Det var et grep som fikk eierne til å innse at

Tøyenkontoret kunne ha en verdi på stedet, og skape en stemning der. Både samtaler med representant fra DTZ og med aktører fra Tøyenkontoret viser til at arbeidet til Tøyenkontoret har hatt en innvirkning på Eierforum. Spesielt har samarbeidet hatt innflytelse på DTZs oppfattelse av hva stedsutvikling er og bør være. Deres oppfattelse har endret seg fra å mene at fysisk oppgradering av et område er tilstrekkelig, til å forsvare en mer sosial utvikling og program av offentlige uterom som en viktig del av å revitalisere et område.

De fremtidige planene til Eierforum om å ansette en bydelskoordinator på senteret, samsvarer med arbeidet Tøyenkontoret allerede har gjort. Det viser at Eierforum anerkjenner deres arbeid på senteret, og ser hvilken verdi det kan skape for stedet på lang sikt. Eierforum ønsker noen fra Tøyenkontoret i rådet bak en eventuell bydelskoordinator, samt andre fra lokalsamfunnet på Tøyen som f.eks. en representant fra Tøyenkampanjen. Dette er planer som enda ikke er iverksatt, men viser til en mulig fremtidig tilgang til makt og innflytelse for flere av de lokale aktørene på Tøyen. Å sitte i et slikt råd vil gi kontroll over beslutningene og delegert makt til å bestemme over hva som skal skje. Dette ansees som det øverste steget i Arnstein sin medvirkningsstige, og er en permanent avlegger av det midlertidige initiativets arbeid. Det er en sammenkoblende relasjon som fører til økt makt for Tøyenkontoret som aktør. De har gjennom sitt samarbeid med DTZ skapt seg en posisjon, som kan få ringvirkninger for lokalsamfunnet på sikt.

Veitvet

På Veitvet er situasjonen en annen enn på Tøyen. Da stedsutviklingen i stor grad er privatstyrt på Tøyen, er den gjennom grorudalsatsningen dominert av bydelen på Veitvet. Sentereierne på Veitvet viser mindre interesse for stedsutvikling. Siden Stikk-innomkontoret tar ansvaret for at noe skjer på senteret, blir det mindre nødvendig for de private sentereierne å ta dette ansvaret. Eierne kan i større grad lene seg på de kreftene og det initiativet bydelen mobiliserer.

Skal økt tilgang til makt finne sted for både dem som driver med MU såvel som dem som blir berørt av det, er det viktig at den profesjonelle og den ikke-profesjonelle har samme verdi. Det vil bl.a. si at den profesjonelle er klar over verdien av den kunnskapen og erfaringen den ikke profesjonelle besitter, og motsatt. Samarbeidet mellom Kulturhagen og bydelen har vært preget av en lik forestilling om hva initiativet skulle bidra med. Kulturhagen har fått innflytelse på de fremtidige planene for senteret. MU-initiativet har

vært som en test for bydelen, hvorvidt senteret kan egne seg som et sted med kulturell aktivitet. Det arbeidet Kulturhagen har investert i senteret og lokalsamfunnet, mener bydelen nå skal implementeres i et permanent kultur- og nærmiljøsender på Veitvetsenteret. Det er fordi bydelen mener at de kulturelle aktivitetene har vært positivt mottatt av lokalbefolkningen. Bydelen har også vært åpne overfor Kulturhagens innspill omkring hva som bør skje på senteret, og fungert som en slags døråpner og formidler mellom beboere, kulturhagen og sentereierne. Det er ikke aktuelt å videreføre Kulturhagen. Derimot baserer de seg på erfaringer fra deres initiativ, og skaper sitt eget permanente prosjekt. I kultur- og nærmiljøsenderet spiller ikke de midlertidige aktørene en rolle. Det er altså vesentlig å skape et gjensidighetsforhold mellom MU-initiativet og eierne eller de offentlige aktørene på stedet for å kunne få innflytelse på den fremtidige utviklingen.

MU handler i stor grad om at aktører får tilgang til ressurser de normalt ikke har tilgang til. Med det menes at midlertidige aktører er avhengig av at andre muliggjør deres initiativ, både i form av å gi dem tilgang til billig eller gratis rom såvel som finansiell støtte. Til gjengjeld kjennetegnes midlertidige initiativ gjennom et engasjement og arbeidsinnsats utover det vanlige. Dette er et engasjement både eiere og offentlige myndigheter kan nyte godt av i en stedsutviklingsprosess. Det er likevel vesentlig at engasjementet ikke utnyttes, og at det ikke utvikles en bruk og kast mentalitet til ressursene hos midlertidige brukere.

9.2.4 Offentlige og private aktører

En stedsutvikling styres både gjennom offentlige og private aktører. De representerer ulike interesser og ressurser. Private eiere er i større grad økonomisk styrt og besitter store deler av bygningsmassen i Oslo, mens det offentlige har mulighet og plikt til å i større grad ivareta sosiale og kulturelle aspekt ved en stedsutvikling. Det vil derfor være avgjørende at begge aktørene deltar i et samarbeid med MU-initiativet.

På tross av flere eksempler på samarbeid og partnerskap mellom Tøyenkontoret og DTZ/ Eierforum, eksisterer det en følelse av avmakt fra Tøyenkontorets side. De peker på at samarbeidet oppstod da det hersket en desperasjon fra eiernes side. Tøyensenteret var på et dødpunkt da Tøyenkontoret kom inn i bildet. Midlertidig bruk som strategi ble sett på som en mulighet i mangel på andre gode ideer. Tøyenkontoret sitter med en fornemmelse av at så fort det kommer penger inn i bildet, er ikke lenger Tøyenkontoret interessant for

den videre utviklingen av stedet. Samtidig ser man at intensjonen og motivasjonen til spesielt konsulentfirmaet DTZ har endret seg i løpet av tida Tøyenkontoret har vært på torget.

«Tøyenkontoret har vært viktige bidragsyttere til Eierforum i en tidlig fase med å skape oppmerksomhet omkring torget og potensialet til stedet». (Informant, DTZ)

Hun mener at de har gitt gode innspill til å se bydelen med litt andre øyne, ikke bare det fysiske aspektet med stedet, men også det som skaper byliv. Likevel vil hun ikke forplikte seg til et videre samarbeid:

«De har vært med i trinn 1 av utviklingen, hvordan de vil bidra videre i prosessen vil tiden vise, i og med dette er en uformell samarbeidsform.» (Informant, DTZ).

Det er med andre ord forståelse for at Tøyenkontoret kan ha bidratt med noe viktig til stedet, også gjennom deres tilnærming. Samtidig viser hun en manglende vilje til å tenke videre med utgangspunkt i Tøyenkontoret. En kan argumentere for at den midlertidige aktiviteten til Tøyenkontoret blir overført til noe mer permanent gjennom opprettelsen av bydelskoordinatorstillingen. På den måten er det snakk om en reell innflytelse fra den midlertidige aktiviteten til den videre stedsutviklingen. Likevel er det fra de midlertidige aktørene en følelse av å ikke ha innflytelse, og at avgjørelser skjer tildels over deres hoder. Avmaktsfølelsen kan henge sammen med en manglende innblanding fra offentlige aktører i stedsutviklingen på Tøyen.

Et samarbeid mellom Tøyenkontoret og Oslo kommune er totalt fraværende. Deres midlertidige initiativ har ikke mottatt finansiell støtte sentralt. Flere av initiativtakerne fra Tøyenkontoret har forsøkt å opprette en dialog med både representanter fra Oslo Bystyre, såvel som med byråden uten å lykkes. De søkte midler på vanlig måte og fikk komme på deputasjon. Der hadde de et møte med byutviklingskomiteen som var positive til deres initiativ, men de fikk likevel ingen finansiell støtte. Det ble også avholdt et møte med kulturbyråden uten noe hell. Tøyenkontoret selv har beskrevet kommunikasjonen med Oslo kommune og politikere som *«en vanntett skott mellom seg selv og dem som prøver å skape noe»*. Bydelen i Gamle Oslo har ikke midler til å involvere seg tilsvarende, og utviklingen er i mer eller mindre grad overlatt til de private eierne på stedet.

I et samarbeid mellom midlertidige brukere og private eiere er det naturlig at maktforholdet er skjevt fordelt. Det er eierne som sitter på verdien av bygningsmassen, og den risikoen som hører til å forvalte en eiendom. De besitter den økonomiske belastningen såvel som gevinsten, og er avhengig av å skulle ha inntjening på sin eiendom. Deres motivasjon i en stedsutviklingsprosess vil derfor nesten alltid være å øke inntjeningen på bygningsmassen, samt å sikre seg minst mulig risiko. Selv om DTZ viser interesse for å skape økt aktivitet og tilrettelegge for mer aktivitet på torget, vil utgangspunktet likevel være på sikt å skape høyere økonomiske verdier på stedet. Interessene til Tøyenkontoret og Eierforum er på mange måter like. De ønsker begge å endre forholdene på Tøyen, skape mer aktivitet og positiv oppmerksomhet rundt stedet. Forskjellen er at Tøyenkontoret i større grad har en interesse av å skape sosiale aktiviteter for dem som bor på Tøyen i dag som ikke nødvendigvis gir økt verdi på bygningsmassen. I lys av en sosialt bærekraftig stedsutviklingsprosess vil det være av betydning å verne om nettopp den sosiale verdiskapingen på Tøyensenteret. Overlates en stedsutviklingsprosess til et samarbeid mellom et midlertidig initiativ og en eiergruppe vil det være stor sannsynlighet for at sosiale verdier på sikt ikke blir ivaretatt. Dersom MU skal muliggjøre deltakelse og økt tilgang til makt, bør offentlige myndigheter mer aktivt innblandes i stedsutviklingen. De er pliktet til å ivareta flere interesser enn eiernes interesse i stedet.

9.2.4 Oppsummering

Hvordan muliggjør midlertidig urbanisme økt grad av empowerment?

MU muliggjør empowerment ved å skape økt deltakelse i et lokalsamfunn gjennom å avdekke og aktivere lokale ressurser, samt ved hjelp av å teste ut prosjekter og aktiviteter som kan bli til permanente funksjoner på et sted. MU avdekker og aktiverer lokale ressurser gjennom å involvere lokale aktører i aktiviteter i det offentlige rom, som medprodusenter og ikke konsumenter av aktiviteten. Et MU-initiativ skaper innflytelse på stedsutviklingsprosessen gjennom et likeverdig samarbeid mellom MU-initiativet og offentlige og private aktører, med gjensidig interesse for hverandre.

10 Konklusjon og avslutning

*Hvordan kan midlertidig urbanisme være **en tilnærming** og **et bidrag** til en sosialt bærekraftig stedsutvikling?*

MU kjennetegnes av midlertidige aktiviteter og/eller prosjekteter initiert av offentlige myndigheter, private eiere eller enkeltpersoner og grupper, som finner sted i tomme bygninger eller brakkområder. MU er en uformell tilnærming til byutvikling som har oppstått som en reaksjon på strukturelle endringer i samfunnet. Utgangspunktet for denne oppgaven var en undring hvorvidt MU kan være et bidrag til en mer sosialt bærekraftig stedsutvikling i Norge. Hva slags praksis kjennetegner MU? Kan MU være et bidrag som styrker sosiale aspekter ved stedsutvikling som sosiale nettverk, likeverd, tillit, autonomi og økt deltakelse i lokalsamfunnet? Hvordan kan den i så fall det?

For å svare på min problemstilling om hvorvidt MU kan være en tilnærming og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, vil jeg dele svaret opp i to. Først vil jeg svare på hvordan MU kan være en *tilnærming* til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, det vil si hvilken praksis MU er. Deretter vil jeg svare på hvordan midlertidig urbanisme kan være et *bidrag* til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, det vil si hvilken effekt MU kan ha på stedet og lokalsamfunnet. Til slutt oppsummerer jeg de forhold som bidrar til at MU kan være både en tilnærming og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling.

10.1 Midlertidig urbanisme som tilnærming

Dersom MU skal være en tilnærming til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, skal den kjennetegnes av:

- praktisk uttesting av et steds potensiale
- bruk av kunst og kultur i stedsproduksjon
- spontanitet og fleksibilitet
- tilstedeværelse og synlighet
- utadrettede aktiviteter, arrangement, workshops
- engasjement og lokal tilknytning

MU er en tilnærming som skaper de sosiale rommene i byen, med en orientering i situasjonen på stedet. Sted blir til gjennom ulike fysiske, sosiale og mentale prosesser. MU er en tilnærming som tar høyde for et steds tredimensjonalitet, ved at den gjør fysiske inngrep, skaper sosiale rom og sosiale nettverk, samt styrker stedstilknytningen og stedsidentiteten. Flere av aspektene ved MUs tilnærming finner man igjen som konkrete tiltak i stedsutviklingsprosesser. Områdesatsningen i Groruddalen opererer etter flere av de samme prinsippene. F.eks. er de synlige og tilstede på Veitvetsenteret. Områdesatsning vil likevel ikke kunne erstatte MU, men kan være et supplement til den. MUs tilnærming skiller seg fra stedsutviklingspraksis primært gjennom den praktiske uttesting av et steds potensiale og spontaniteten. MU representerer andre aktører, mobiliserer et annet nettverk, engasjement og fleksibilitet enn det en offentlig områdesatsning gjør.

10.2 Midlertidig urbanisme som bidrag

MU skal kunne være en tilnærming til stedsutvikling som bidrar til:

- Å styrke partnerskap og samarbeid på tvers av status og maktposisjoner
- Å skape gode uterom
- Å skape økt deltakelse gjennom å teste ut ideer på et sted
- Å avdekke og aktivere lokale ressurser
- Å være en katalysator for ny utvikling

Stedsutvikling ønsker å skape gode møteplasser og sosialt miljø (St.meld nr 25 (2008-2009) s.34-36). Denne oppgaven har vist at MU kan bidra med dette. Stedsutvikling ønsker også å mobilisere lokale ressurser (St.meld nr 25 (2008-2009) s.34-36), noe oppgaven har vist at MU kan bidra med. Jeg vil understreke at MU ikke alene løser alle sosiale utfordringer på et sted. Det er en praksis som er svært sårbar og avhengig av den lokale konteksten.

10.3 Midlertidig urbanisme som tilnærming og bidrag

Dersom MU som beskrevet ovenfor, skal være en tilnærming og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, krever det noe av forholdene rundt såvel som av initiativet selv.

MU har ulikt potensiale til å bidra til en sosialt bærekraftig stedsutvikling avhengig av noen variabler. Disse variablene er blitt tydelige i gjennomgangen av empiri og drøfting av empiri.

- Samsvar mellom MU-initiativtakers og MU-brukers intensjon og motivasjon
- Likeverdig samarbeid mellom MU-initiativet, offentlige myndigheter og private eiere
- Tilgang til finansielle midler
- Innflytelse på fremtidig utvikling

Samsvar mellom MUs initiativtaker og brukers intensjon og motivasjon

Det vil være avgjørende dersom bydelen eller kommunen tar initiativ til MU, at de får kommunisert sin motivasjon til både de private eierne som skal stille med gratis/billige lokaler, samt til de aktørene som skal iverksette de midlertidige aktivitetene. Dersom de midlertidige brukerne ikke er motivert til å skape merverdi for lokalsamfunnet gjennom sine aktiviteter, er det vanskelig å skulle overbevise dem om å gjøre det mot sin vilje. Som illustrert er ikke MU en lettvinnt løsning. Det er en aktivitet som krever kompetanse i å søke finansiell støtte, organisere prosjekter, skaffe egne kontakter, osv. Dersom motivasjonen til de deltakende i utgangspunktet ikke er så sterk, kan dette være en sårbar faktor i lengden. Dette gjelder eksplisitt MU som skal bidra til å styrke en sosialt bærekraftig stedsutvikling.

Likeverdig samarbeid mellom MU-initiativet, offentlige myndigheter og offentlige/private eiere.

Interessene og ressursene til de forskjellige aktørene innen stedsutvikling er ulike. Når MU blir anvendt i en stedsutviklingsprosess hvor private eiere dominerer prosessen, kan MU komme til å handle om økonomisk verdistigning fremfor sosial verdiskaping. I motsatt fall, hvor det offentlige dominerer stedsutviklingsprosessen og kommunikasjonen med MU-initiativet, kan manglende kommunikasjon og samarbeid med private eiere føre til at prosjektet stagnerer og stopper opp. Et MU-initiativ er avhengig av både offentlige myndigheters og private eieres støtte og samarbeid.

Tilgang til finansielle midler

Skal MU være et autonomt initiativ, vil det være av betydning at det opprettes finansiell støtteordning rettet mot slike tiltak.

Innflytelse på fremtidig utvikling

Dersom MU skal være et bidrag til økt deltakelse av lokalsamfunnet gjennom en uttesting av et steds potensialet, vil det være nødvendig at MU er mer enn et uavhengig tiltak mellom to permanente tiltak. MU må altså i større grad anerkjennes som et reelt bidrag i stedsutviklingen.

10.4 Avslutning

Stedsutvikling er en tilnærming til byutvikling som tar sikte på å utvikle og styrke lokalsamfunnet i Norge. 30. mai 2013 avholder TAB (Tverrfaglig arena for byutvikling) og Oslo BUK (Byutviklingskomitéen) en konferanse ved navn: Retten til byen - makt og demokrati i byutvikling. De tar opp problemstillinger som: hvilke muligheter finnes for vanlige folk å påvirke byutviklingen, både organisert og uorganisert? Og: har plansystemet blitt så komplisert og ugjennomtrengelig at folk ikke har mulighet til å påvirke?

Lars Davidsen fra Århus kommune er invitert til å snakke om bottom-up initiativ, som uten støtte fra myndigheter og eiere tar kontroll over nærmiljøene sine. Illustrerer dette en voksende bevissthet omkring den styrken slike initiativ kan ha for et lokalsamfunn? Jeg håper det. Denne oppgaven har vist at flere aktører fra både sivilbefolkningen, men også selvstendig næringsdrivende og kulturprodusenter ønsker å delta på sine premisser, og at de kan tilføre både sterkere sosiale nettverk og mobilisere lokale ressurser. MU er en tilnærming som skaper sosiale rom i byen, og som tar utgangspunkt i situasjonene på stedet. MU kan gi rom for at flere mennesker tar byen tilbake, og gjør den til sin egen. Det krever en bevisstgjøringsprosess fra både politikere, offentlige myndigheter og private eiere for å tilrettelegge for MU. Plansystemet er kanskje ugjennomtrengelig, men oppgaven har vist at det er mulig å påvirke gjennom andre kanaler enn et plansystem.

Det er behov for å tenke anderledes, og la uformell praksis slippe til. Det er behov for å differansiere mellom ulike former for MU, og stille krav til dets innhold og motivasjon. Dersom MU skal være en tilnærming og et bidrag til en sosialt bærekraftig stedsutvikling, vil det fremover være av betydning at det tilgjengeliggjøres og tilrettelegges for de mest essensielle bestanddelene for at MU kan fungere. Det er et ansvar offentlige og private eiere har: tilgjengeliggjøre områder/bygninger/lokaler som er tomme til gründere, kulturprodusenter og sivile aktører. Gi dem tilgang til finansielle midler, med krav til de midlertidige initiativene om å være utadvendte og med lokal tilknytning.

Litteraturliste

Agnew, John., Livingstone, David, N., Rogers, Alisdair. (1996). *Human Geography - An essential anthology*. Oxford: Blackwell.

Arnstein, Sherry. (1969). «A ladder of citizen Participation.» I *The City Reader second edition*, redigert av Legates, Richard. T og Stout, Frederic. London. Routledge.

Askheim, Ole Petter., Starrin, Bengt. (2007). *Empowerment: i teori og praksis*. Oslo. Gyldendal akademisk.

BAFU (Bundesamt für Umwelt). u.d. *Leitfaden Zwischennutzung*. Bern. Eidgenössisches Departement für Umwelt, Verkehr, Energie und Kommunikation (UVEK).

Berg, Nina Gunnerud., Dale, Britt. (2002). Mennesker og steder - en vurdering av Stortingsmelding nr. 34 (2000 - 2001). Plan 3/2002.

Berg, Nina Gunnerud., Dale, Britt. (2004). *Sted - begreper og teorier* I Berg, N.G m.fl (2004): Mennesker, steder og regionale endringer. Tapir Akademisk forlag.

Berg, Nina Gunnerud, Lysgård, Hans K. (2004). *Ruralitet og urbanitet - bygd og by*. I Berg, N.G m.fl (2004). Mennesker, steder og regionale endringer. Tapir Akademisk forlag.

Bishop, Peter., Williams, Lesley. (2012). *The Temporary City*. Taylor & Francis.

Blumner, Nicole. 2006. *Planning for the unplanned: Tools and Techniques for Interim Use in Germany and the United States*. Deutsches Institut für Urbanistik.

Brochmann, Gaute. (2013). «Senterpartiet». Arikteknytt 02-2013:18-20. Norske Arkitekters Landsforbund.

Bydel Gamle Oslo, Bydelsadministrasjonen. (03.03.2008). *Nærmiljøkonferansen på tøyen, forslag til tiltak*. BU-sak 106/2007.

Cresswell, Tim. (2007). *Place*. Malden Mass: Blackwell Publishing Ltd.

Daniels, Peter., Bradshaw, Michael., Shaw, Denis., Sidaway, James. (2008). *An Introduction to Human Geography. Issues for the 21st Century*. Harlow: Pearson Education Limited.

Drange, Ingeborg Danbolt. (2012). *Empowerment. Myndiggjøring. Empoderamieno*. Masteroppgave i Diakoni. Diakonhjemmet Høgskole.

Eierforum. (2012). *Delta i revitaliseringen av Tøyen Torg - bydelen med størst vekst*. Utleieprospekt. Eierforum / Realkapital Corporate Finance AS / Økernveien 9 Eiendom AS.

Eisinger, Angelus., Seifert, Jörg. (2012). *Urban Reset: How to activate immanent potential of urban spaces*. Birkhauser.

Florida, Richard. (2002). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everydaylife*. New York. Basic Book.

Gängeviertel e.V. 2012. Das Gängeviertel erfahren. Hentet 22.04.2013. <http://das-gaengeviertel.info/gaengeviertel.html>

Gemente Amsterdam., Bureau Broedplaatsen. (2012). *Policy framework. Studio & Art Factories. Programme Amsterdam Metropolitan Area*. (2012 - 2016). City of Amsterdam.

Gregory, Derek., Johnston, Ron., Pratt, Geraldine., Watts, Michael., Whatmore, Sarah. (2009). *The Dictionary of Human Geography*. Chichester. Wiley-Blackwell.

Grorudalssatsningen. (2011). *Mulighetsstudie for Veitvetsenteret*. Bydel Bjerke/ Grorudalssatsningen og Veitvet Senteret DA. Grorudalssatsningen.

Groth, Jacqueline., Corjin, Eric. (2005). *Reclaiming Urbanity: Interminate Spaces, Informal Actors and Urban Agenda Setting*. Sage.

Haushalten e.V. u.d. «Haushalten e.V. Der Hintergrund» (Bakgrunnen). Hentet 25.4.13. http://www.haushalten.org/de/haushalten_hintergrund.asp.

Haydn, Florian., Temel, Robert. (2006). *Temporary Urban Spaces - concepts for the use of city spaces*. Birkhauser.

Husbanken. (2010). *Aktører i stedsutviklingen*. Hentet 18.03.2013. <http://www.husbanken.no/boligetablering-i-distriktene/stedsutvikling/aktorer-i-stedstuviklingen/>

Johannessen, Asbjørn., Tufte, Per Arne., Christoffersen, Line. (2010). *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo. Abstrakt forlag AS.

Johansen, Terje. (1984). *Byutvikling. Sosiale sider ved utbyggingsmønsteret*. Miljøverndepartementet og Rogalandforskningen. Universitetsforlaget.

Jørgensen, Kristina Frestad. (2011a). *Temporære byrom - og midlertidighet som strategi i byplanlegging*. Oslo: Framtidens Byer/Miljøverndepartementet.

Jørgensen, Kristina Frestad. (2011b). *Mens vi venter - en analyse av strategisk bruk av temporær urbanisme*. Masteroppgave i By- og regionalplanlegging, Universitet for Miljø og Biovitenskap. Ås.

Knox, Peter., Pinch, Steven. (2010). *Urban Social Geography. An Introduction*. Harlow: Pearson Education Limited.

Kommunal- og regionaldepartementet. (2007). St. meld. nr. 31. *Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion. Hovedstadsmeldingen*. Kommunal- og regionaldepartementet.

Kommunal- og regionaldepartementet. (2002-2003). St. meld. nr. 31. *Storbymeldingen. Om utvikling av storbypolitikk*. Kommunal- og regionaldepartementet.

Lysgård, Hans Kjetil., Berg, Nina Gunnerud. (2004). Ruralitet og urbanitet - bygd og by. Plan 2005 Nr 02 (s. 18-25).

MBWSW NRW (Ministerium für Bauen, Wohnen, Stadtentwicklung und Verkehr des Landes Nordrhein-Westfalen). u.d. *Stadtteilmanagement*. Hentet 06.03.13. http://www.soziale-stadt.nrw.de/kooperation_steuerung/stadtteilmanagement.php

Miljøverndepartementet. (2012a). *Stedsanalyser*. Hentet 02.03.2013. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/prosess/stedsanalyser.html?id=524610>

Miljøverndepartementet. (2012b). Om stedsutvikling - Et tilbakeblikk. Hentet 03.03.2013. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/hvorfor-stedsutvikling/et-tilbakeblikk.html?id=696380>

Miljøverndepartementet. (2012c). Prosess og verktøy. Hentet 18.03.2013. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/prosess.html?id=524576>

Miljøverndepartementet. (2012d). Planlegging. Hentet 18.03.2013. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/prosess/planlegging.html?id=524609>

Miljøverndepartementet. (2012e). Medvirkning. Hentet 15.04.2013. <http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/prosess/medvirkning.html?id=699053>

Nordisk ministerråd, Valhalla. (2010). *Små steder, store visjoner - eksperimentelle stedsutviklingsprosjekter i Norge*. Hentet 15.03.2013. <http://valhalla.norden.org/news-archive/smaa-steder-store-visjoner-eksperimentelle-stedsutviklingsprosjekter-i-norge>

Nowak, Jeremy. (2007). *Creativity and neighborhood Development - Strategies for community investment*. TRF.

Oslo Kommune, Eiendoms- og byfornyelsesetaten. (2010). *Utviklingsplan for Tøyensenteret*. Vedlegg/2012_03/975379_1_1. Eiendoms- og byfornyelsesetaten.

Oswalt, Philipp., Overmeyer, Klaus., Misselwitz, Philipp. (2013). *The Power of Temporary Use*. DOM publishers.

Overmeyer, Klaus., Studio UC. (2007). *Urban Pioneers*. Jovis.

Plan- og bygningsloven. Lov av 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling.

Ramian, Knud. (2007). *Casestudiet i praksis*. Århus. Academica.

Renblad, Karin. (2003). *Empowerment - A question about Democracy and ethics in Everyday life*. Stockholm Institute of educational Press.

Roskilde Kommune. (2008). *Oppsummering fra netværksmøde* (27.03.2008). Roskilde. Roskilde Kommune.

Ruud, Marit Ekne., Brattbakk, Ingar., Røe, Per Gunnar., Vestby, Guri Mette. (2007). *Sosiokulturelle stedsanalyser. Veileder*. Husbanken.

Ruud, Marit Ekne. (2010). Indikatorer for sosial bærekraft til bruk i planlegging og utvikling av boligområder. Forskningsrapport nr 110. Oslo: NIBR.

Soria y Puig, A., Serratosa, Albert. (1999). *Cerdá: The five bases of the General Theory of Urbanization*. Madrid. Electa.

Statsbygg. (2011). *Kryss-Veileder: Midlertidige aktiviteter. Strategisk Verktøy i kulturplanlegging*. Statsbygg.

Stern, Mark. J., Seifert, Susan. C. (2007). *Cultivating «Natural» Cultural districts*. TRF.

St.meld. nr 25 (2008-2009). *Lokal vekstkraft og framtidstru Om distrikts- og regionalpolitikken*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.

St.meld. nr 31 (2002-2003). *Storbymeldingen. Om utvikling av storbypolitikk*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.

St.meld. nr 31 (2006-2007). *Åpen, trygg og skapende hovedstadsregion. Hovedstadsmeldingen*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.

Thagaard, Tove. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen. Fagbokforlag.

Tjora, Axel. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder - i praksis*. Oslo. Gyldendal Akademisk.

Tøyenkontoret. u.d. «Tøyenkontoret. Rom for kunst og urbanisme.» Hentet 02.04.13. <http://toyenkontoret.no/>

TøyenTorg. (2013). *Hva skjer på Tøyen*. Hentet 24.04.2013. <http://www.toyentorg.no/pages.php?IDpage=TT008&IDsubmenu=88&LAN=NOR>.

Valentine, Gill. (2001). *Social geographies: space and society*. Harlow: Pearson Education Limited. (community)

Wirth, Louis. (1938). *Urbanism as a Way of Life*. *The American Journal of Sociology*, Vol. 44, No. 1, 1-24. The University of Chicago Press.

Ziehl, Micheal., Obwald, Sarah., Hasemann, Oliver., Schnier, Daniel. (2012). *Second hand spaces*. Jovis.

Ødegård, Guro. (2010). *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosialkapital*. Forskningsrapport nr. 6. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

ÖGUT(Österreichische Gesellschaft für Umwelt und Technik), Lebensministerium. u.d. *Partizipation & Nachhaltige entwicklung in Europa* (Deltakelse og bærekraftig utvikling i Europa). Hentet 24.4.13. <http://www.partizipation.at/mehrfach.html>

Figurer

Figur 1: Figuren viser bærekraftig utvikling.....	31
(kilde: http://designschizophrenia.com/wp-content/uploads/barekraftig_utvikling.gif)	
Figur 2: Viser sammenhengen mellom bonding, bridging og linking.....	33
(kilde: http://www.socialrdg.dk/files/billeder/DS/Arbejds milj/SoKa/SocialKapital-bondingOgMere.jpg)	
Figur 3: Illustrasjonen viser ulike aktører og deres rolle i stedsutviklingsprosessen.....	44
(Kilde: Gjengitt fra Fiskaa, Helge. (2005). Research briefing, Past and Future for public Participation in Norwegian Physical Planning. s. 161)	
Figur 4: Viser ulike transformasjonsprosesser av et sted ved midlertidig urbanisme.....	51
(Kilde: hentet fra BAFU u.d., s. 20)	
Figur 5: Viser et offentlig rom i Wien omgjort til sportsområde for ungdom.....	54
Foto: internet(http://www.wien.gv.at/stadtentwicklung/projekte/mehrfachnutzung/images/sitzmoebel-gr.jpg)	
Figur 6: Viser et eksempel på et vokterhus som er blitt tatt i bruk midlertidig.....	56
Foto: internet(http://www.bgh-leipzig.de/a/foto/demmeringstrasse_21.jpg)	
Figur 7: Viser hvordan markedshallen i London ble tatt i bruk til sportsevents.....	58
Foto: internet(http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.urbanspace.com/images/made/assets/uploads/images/projects/SPITS%2520(6)_960_390_c1.jpg&imgrefurl=http://www.urbanspace.com/projects/spitalfields)	
Figur 8: Viser et tidligere kontorlager omgjort til svømmebasseng i Spitalfields.....	59
Foto: internet(http://www.urbanspace.com/images/made/assets/uploads/images/projects/SPITS%20(6)_960_390_c1.jpg)	
Figur 9: Viser markedet i Spitalfields.....	60
Foto: internet(http://www.londonvisitplaces.com/wp-content/uploads/2011/07/Spitalfields.jpg)	
Figur 10: Oslo, med markering av Tøyen.....	64
Figur 11: Tøyensenteret med omgivelser.....	65
Figur 12: Tøyen torg, postkontoret og fontenen.....	65
Foto: internet(http://sv.no/var/sv/storage/images/media/images/toyen-senter/170501-1-nor-NO/toyen-senter_c3.jpg)	
Figur 13: Lyssetting av Tøyenkontorets lokaler på Tøyensenteret.....	68
Foto: Mikkel Strandbygaard	
Figur 14: Viser oppstarten av «Tøyen hageklubb» prosjektet.....	69
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen	
Figur 15: Viser «Tøyen hageklubb».....	69
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen	
Figur 16: Viser barn på Tøyens torg i.l.a. «Tøyen hageklubb» prosjektet.....	71
Foto: Karoline Birkeli Jacobsen	

Figur 17: Oslo, med markering av bydel Bjerke.....	76
Figur 18: Veitvetsenteret med omgivelser.....	77
Figur 19: Veitvetsenteret.....	77
Foto: Internet(http://mw2.google.com/mw-panoramio/photos/medium/9111034.jpg)	
Figur 20: Åpningen av Kulturhagen.....	79
Foto: internet(facebook/Kulturhagen)	
Figur 21: Åpning og rengjøring av lokalene til Kulturhagen.....	79
Foto: internet(facebook/Kulturhagen)	
Figur 23: Åpent arrangement fra Kulturhagen inne på torget av Veitvetsenteret.....	81
Foto: internet(facebook/Kulturhagen)	
Figur 24: «Bok på Veitvet» inne på torget på Veitvetsenteret.....	83
Foto: internet(facebook/Kulturhagen)	

VEDLEGG

Intervjueguide til: Villa Veitvet, Sentereierne, DTZ, Stikk-innomkontoret, Tøyenkontoret/ Kulturhagen og Tøyenkampanjen.

Villa Veitvet

- 1) Fortell om deres initiativ: hvordan oppstod det?
- 2) Hva var deres motivasjon for å starte Villa Veitvet? Inspirasjon?
- 3) Hva vet du om Kulturhagen på Vetivetsenteret?
- 4) Hvilke reaksjoner fikk de på sitt prosjekt?

Sentereierne

- 1) Hva var deres rolle i forhold til prosjektet med Kulturhagen?
- 2) Hvordan opplevde dere dette prosjektet?
- 3) Hvilke reaksjoner fikk de på sitt prosjekt på senteret?
- 4) Oppnådde de noe for nærmiljøet / senteret ?
- 5) Hva var deres motivasjon i forhold til å starte dette prosjektet?
- 6) Hvordan var samarbeidet med bydelen?
- 7) Hvordan var samarbeidet med Kulturhagens prosjektdeltakere?
- 8) Hvorfor stoppet det?
- 9) Hvem er Bok på Veitvet?
- 10) Hvordan opplever dere dette samarbeidet?
- 11) Hva tenker dere om slike midlertidige prosjekt på senteret? Hvilken rolle spiller det

DTZ

- 1) Hvem er DTZ og hvilket arbeid gjør dere?
- 2) Hvilken rolle spiller DTZ på Tøyensenteret / Tøyentorg?
- 3) Hvilke visjoner har DTZ for tøyensenteret / Tøyentorg?
- 4) Hvordan har utviklingen på Tøyensenteret / Tøyentorg vært siden 2008?
- 5) Hvilken rolle har DTZ spilt i denne utviklingen?
- 6) Hvem er viktige samarbeidspartnere for DTZ?
- 7) Hvem er Tøyenkontoret?
- 8) Hvilken rolle spiller Tøyenkontoret for utviklingen av tøyensenteret / Tøyentorg?
- 9) Hvordan har dere samarbeidet med Tøyenkontoret?
- 10) Hvilke fremtidige planer har dere for tøyentorget?
- 11) Hvordan har tøyenkontoret hatt innvirkning på disse planene?
- 12) Hva tenker dere om prosjektet «tøyen hageklubb» som ble arrangert i fjor sommer?
- 13) Tror dere en slik metode for stedsutvikling kan bidra til at tøyentorget blir et bedre sted?
- 14) Hva forstår du / dere under begrepet stedsutvikling?

Stikk-innom-kontoret

- 1) Hvem er dere?
- 2) Hvordan arbeider dere?
- 3) Fortell om hvordan deres relasjon med Heimstadlære oppstod?
- 4) Hva har samarbeidet gått ut på?
- 5) Hva var deres motivasjon?
- 6) Hvordan har deres initiativ / samarbeid utviklet seg fra start til slutt?
- 7) Hvordan har responsen fra nærmiljøet vært?
- 8) hvordan har resposen fra private aktører / senteret vært?
- 9) Hvordan deres egen respons / tanker vært?
- 10) Hva slags virkninger har initiativet hatt på stedet / nærmiljøet?
- 11) Har dere opplevd lignende eller andre aktiviteter som har oppstått i kjølvannet av deres?
- 12) Hvilke andre prosesser knyttet til stedet er dere involvert i?
- 13) Har dere oppnådd de målene dere hadde for stedet?
- 14) Hva forstår dere under begrepet **stedsutvikling**?

Kulturhagen/Tøyenkontoret

- 1) Hvem er dere?
- 2) Hva slags initiativ har dere tatt?
- 3) Hvorfor tok dere dette initiativet?
- 4) Har initiativet endret seg fra start til slutt - hvordan?
- 5) Hvordan har dere arbeidet?
- 6) Hvem har støttet dere - og vært viktige samarbeidspartnere:finansielt/kommunikativt?
- 7) Hvordan har responsen fra nærmiljøet vært på deres initiativ?
- 8) Hvordan har responsen fra private aktører vært på deres initiativ?
- 9) Hvordan har deres egen respons vært?
- 10) Hvordan har responsen fra kommunen vært på deres initiativ?
- 11) Hva slags virkninger har deres initiativ hatt på stedet?
- 12) Har dere opplevd lignende eller andre aktiviteter som har oppstått i kjølvannet av deres?
- 13) Har det oppstått nye samarbeid underveis? Hva slags?
- 14) Hvilke andre prosesser knytte til stedet har dere vært involvert i?
- 15) Hva har deres mål vært i dette arbeidet?
- 16) Har dere oppnådd noen av målene?
- 17) Hva forstår dere under begrepet **stedsutvikling**?

Tøyenkampanjen

- 1) Hvem er dere fra Tøyenkampanjen?
- 2) Hvordan oppstod dere?
- 3) Hve mener dere er utfordringene på Tøyen?
- 4) Hva slags arbeid har dere gjort for Tøyen?
- 5) Hva slags relasjon har dere til Tøyenkontoret?
- 6) Hva tenker dere om det arbeidet de har gjort?
- 7) Hvem tenker dere er viktige aktører for tøyensenteret? Og om det arbeidet de gjør?
- 8) Hvordan opplevde dere Tøyen hageklubb prsjektet sist sommer?
- 9) Hva slags virkninge har dette hatt på stedet?
- 10)Hva slags virkninger har tlyenkontoret generelt hatt på stedet?
- 11) Hva tenker du på ved order **Stedsutvikling**?